

# วิถีไทเขิน

Tai Kheon\Way of Life

ဝိသိသေယျဇီဝ



โครงการศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาประเทศเพื่อนบ้าน  
สำนักวิชาการ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย  
วิทยาเขตเชียงใหม่  
สนับสนุนการพิมพ์โดย พระครูปลัดอุทัย สีลาจาโร



# วิถีไทเขิน

Tai Kheon Way of Life

## ဝိသိယေသနာ

โครงการศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาประเทศเพื่อนบ้าน  
สำนักวิชาการ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย  
วิทยาเขตเชียงใหม่  
สนับสนุนการพิมพ์โดย พระครูปลัดอุทัย สิลางาโร



## วิถีไทเขิน เชียงตุง

ISBN

972-364-530-6

### เจ้าของลิขสิทธิ์

โครงการศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาประเทศเพื่อนบ้าน  
สำนักวิชาการ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย  
วิทยาเขตเชียงใหม่

139 วัดสวนดอก ต.สุเทพ อ.เมือง จ.เชียงใหม่

โทร. 0-5327-5149

### ที่ปรึกษา

พระราชวิมลเมธี

พระครูพิพิธสุตาทร

พระครูปลัดอภัย สิลลาจาโร

รศ.(พิเศษ) ถาวร เสาร์ศรีจันทร์

ผศ.จินตนา มัธยมบุรุษ

### ประธานบรรณาธิการ

พระปลัด ดร.เสน่ห์ ธรรมวโร

### กองบรรณาธิการ

ไฉไลฤดี ยูวนะศิริ

ศิรินทร์ หินคง

รุ่งทิพย์ กล้าหาญ

วีระ สิริเสรีภาพ

วิมลฤดี เกศะรักษ์

ไพศาล ศรีวิชัย

พระนคร ปริงฤทธิ์

อภิรมย์ สีดาคำ

### ออกแบบศิลป์/ภาพ

ภัชชรา ฤทธิเต็ม

ปุระวิชญ์ วันตา

### กองเลขานุการ

ศิริกร สมณะ อรศรี โยนิจ

### ปีที่พิมพ์

พ.ศ.2550 จำนวนพิมพ์ 1,000 เล่ม

### ราคาเล่มละ

199 บาท

### พิมพ์ที่

#### สำนักพิมพ์มรดกล้านนา

(MaxxPRINT™ - ดาวคอมพิวกราฟิก)

14 ถ.ศิริมงคลาจารย์ ซ.สายน้ำผึ้ง ต.สุเทพ

อ.เมือง จ.เชียงใหม่ 50200

โทรศัพท์ | โทรสาร 053-221097, 086-6547376

[www.offsetprint.info](http://www.offsetprint.info) | [info@offsetprint.info](mailto:info@offsetprint.info)

ที่ปรึกษา : จริย์ สุนทรสิงห์

ประสานงานการผลิต : อนงค์ แสงฤทธิ์ | อธิพิณ ปุกอิน

คอมพิวเตอรืกราฟิก : โชคชัย วงศ์สุภา

ฝ่ายผลิต : บุญเหลือ กุลลิมา

ขอเขียนทั้งหมดที่ปรากฏในหนังสือ เป็นความคิดเห็นของผู้เขียนโดยเฉพาะ  
มิใช่ทัศนะของสำนักวิชาการ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย  
วิทยาเขตเชียงใหม่ หรือกองบรรณาธิการ

## คำนำ

วิถีไทเขินเมืองเชียงใหม่ เป็นเอกสารฉบับปฐมฤกษ์ของโครงการ  
ศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาประเทศเพื่อนบ้านและเพื่อร่วมฉลอง ๒ ทศวรรษ  
การก่อตั้งวิทยาเขตเชียงใหม่ บทความต่างๆ ที่นำเสนอ ล้วนมีความน่าสนใจ  
และน่าจะเป็นประโยชน์อย่างยิ่งต่อการดำเนินงานของโครงการศูนย์ศึกษา  
พระพุทธศาสนาประเทศเพื่อนบ้าน ซึ่งมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณ  
ราชวิทยาลัย ได้มอบหมายให้วิทยาเขตเชียงใหม่ ให้ทำการศึกษาและส่งเสริม  
ความสัมพันธ์กันทางศาสนา-วัฒนธรรมประเพณีในประเทศพม่า อันเป็น  
ประเทศเพื่อนบ้านที่มีความเกี่ยวข้องกันทางประวัติศาสตร์ทั้งทางด้าน  
การเมืองและการศาสนากับเชียงใหม่และประเทศไทยมานานนับหลายร้อยปี

ด้วยตระหนักดีว่า แนวทางการส่งเสริมความสัมพันธ์ทางพระพุทธ  
ศาสนากับประเทศพม่าอย่างมีระบบนั้น จำเป็นต้องมีการศึกษาเพื่อสร้างสม  
องค์ความรู้เกี่ยวกับประวัติศาสตร์และพัฒนาการทางสังคม- วัฒนธรรมของ  
ประเทศพม่า พร้อมทั้งต้องมีการเผยแพร่สู่สาธารณชนอย่างต่อเนื่อง  
ซึ่งวิธีการเหล่านี้จะยังผลให้เกิดประโยชน์ด้านข้อมูลสำหรับผู้สนใจทั่วไป

อาตมาภาพในนามของประธานโครงการศูนย์ศึกษาพระพุทธ  
ศาสนาประเทศเพื่อนบ้าน ขอขอบคุณนักเขียนทุกท่านที่ได้เรียบเรียงเอกสาร  
เล่มนี้ขึ้น เชื่อว่าจะเป็นจุดเริ่มต้นที่มีคุณค่าเพื่อก้าวไกลในการสร้างองค์ความรู้  
สำหรับใช้เป็นกลไกส่งเสริมสัมพันธภาพที่ดีระหว่างประเทศไทยและประเทศ  
พม่าต่อไป

พระปลัด ดร.เสน่ห์ ธรรมวโร

ผู้อำนวยการสำนักวิชาการ

# สารบัญ

หน้า

อารัมภบทว่าด้วย "วิถีไทเขิน เชียงตุง" .....	1
เชียงตุงเมื่อวานถึงวันนี้:	
ความเคลื่อนไหวทางวัฒนธรรมท่ามกลางการเปลี่ยนแปลง .....	7
ไฉไลฤดี ยูวณะศิริ และ ภัชรวณ ฤทธิเต็ม	
ครูปากับสมณศักดิ์สงฆ์ในเชียงตุง .....	103
รศ.(พิเศษ) ถาวร เสาร์ศรีจันทร์	
สมเด็จพระสังฆราชอาชญาธรรมมหาเถระ:	
บทบาทผู้นำคณะสงฆ์เชียงตุงกับการสืบสานวัฒนธรรม .....	117
พระครูปลัดอุทัย สีลาจาโร	
พระพุทธศาสนาศูนย์กลางจิตวิญญาณชาวเชียงตุง .....	127
พระนคร ปริงฤทธิ์	
ของกินเจียงตุง: การผสมผสานทางวัฒนธรรม .....	141
ผศ.จินตนา มัธยมบุรุษ	
แม่หญิงเชียงตุง: บทบาท ตัวตน พลังเงียบ และพื้นที่ทางวัฒนธรรม .....	167
รุ่งทิพย์ กล้าหาญ	
เส้น: ศิลปะการช้ขันกับคนรุ่นใหม่ผู้สานต่อสายธารวัฒนธรรม .....	183
ไพศาล ศรีวิชัย	

## อาหรับบก ว่าด้วย "วิถีไทเขิน เชียงตุง"

วิถีไทเขินเมืองเชียงตุงเป็นเอกสารบทความวิชาการกึ่งสารคดี ที่พยายามนำเสนอให้ผู้อ่านได้เห็นเป็นรูปธรรมถึงสภาพชีวิต สังคม วัฒนธรรมการกินอยู่และความผูกพันกับพุทธศาสนาของผู้คนเชื้อชาติไทเขิน ซึ่งเป็นคนส่วนใหญ่ในเมืองเชียงตุงและพวกเขาล้วนตระหนักเสมอ ถึงสายสัมพันธ์ทางภาษา รูปแบบประเพณีและวิถีความเป็นไทยที่สืบสาน จากบรรพชน โดยเฉพาะความรู้สึกของความเป็นบ้านพี่เมืองน้องระหว่าง เชียงใหม่และเชียงตุง

เชียงตุงเป็นดินแดนที่รู้จักกันดีในอดีต และมีความเกี่ยวข้องกับ ประวัติศาสตร์ของเชียงใหม่ และประเทศไทยในหลายยุค สมัยนับจากเริ่มต้น ราชวงศ์มังรายตราบจนถึงรัตนโกสินทร์ จากจุดเริ่มต้นที่เคยเป็นส่วนหนึ่งของ ล้านนามานานนับหลายร้อยปี และถูกรวมภายใต้การปกครองของพม่า หลังจากทีล้านนาผนวกเป็นหนึ่งในเดียวกับสยามประเทศ จวบจนหลังสงคราม โลกครั้งที่สอง ดินแดนแห่งนี้ได้มีการต่อสู้เพื่ออ้างความชอบธรรมที่เหนือกว่า ระหว่างไทย - พม่าถึงความเป็นชาติพันธุ์และความเป็นใหญ่ในดินแดน

ภายหลังการปิดประเทศของพม่า สิ่งต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับเชียงตุง ได้ก่อเกิดเป็นเรื่องราวที่เล่าขานเสมือนหนึ่งตำนานที่น่าสนใจใคร่รู้ถึงความ เกี่ยวเนื่องเป็นไป โดยเฉพาะในกลุ่มผู้ที่สนใจทางวัฒนธรรม ที่ปรารถนา จะได้สัมผัสถึงความงดงามของวิถีแห่งวัฒนธรรมที่มีความหลากหลาย อันเนื่องจากการอยู่ร่วมกันของกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ และเมื่อไม่นานนี้เอง ที่รัฐบาลพม่าได้เปิดประตูสู่เชียงตุงให้กลุ่มคนที่เคยได้ยินและสนใจเมืองเชียงตุง ได้มีโอกาสสัมผัสกับมนต์เสน่ห์แห่งวัฒนธรรมท้องถิ่นที่มีความเรียบง่ายของ เชียงตุงอีกครั้ง



ในท่ามกลางกระแสโลกาภิวัตน์ที่แผ่ขยายและครอบงำไปในทุกส่วนของสังคมโลก ด้วยอิทธิพลของระบบการสื่อสาร นำมาสู่การเปลี่ยนแปลงของสังคมวัฒนธรรมที่อยู่ภายใต้ร่มเงาโลกาภิวัตน์ แต่สำหรับเชียงตุง ระบบการปกครองของรัฐบาลทหารพม่าและลักษณะทางกายภาพของถิ่นฐานจึงเปรียบเสมือนปราการที่ห่อหุ้มวิถีชีวิตและวัฒนธรรมของผู้คน ให้ยังคงมีการเปลี่ยนแปลงในระดับที่ค่อนข้างน้อย ดังที่ผู้เยี่ยมเยือนจะยังคงได้สัมผัสบรรยากาศทางสังคมวัฒนธรรมและวิถีชีวิตที่เรียบง่าย ไม่เร่งรีบแข่งขันคงความเป็นมิตรไมตรีระหว่างกัน

บทความต่างๆ ที่นำเสนอในเอกสารนี้ เป็นความพยายามโดยการมองย้อนจากอดีตถึงปัจจุบัน ที่มีได้ใช้เพียงส่วนใดส่วนหนึ่งเพื่อนำเสนอ หากแต่เกิดจากหลายตำแหน่งมุมมองในมิติของการสร้างภาพแห่งความจริงที่มีการเชื่อมโยงเคลื่อนไหวไม่หยุดนิ่ง พยายามไม่ปิดเบือนเพื่อก่อให้เกิดอคติหรือมายาคติ โดยนำเสนอเรื่องราวของเชียงตุง ในประเด็นที่น่าสนใจเกี่ยวกับสภาพสังคมวัฒนธรรมของเชียงตุงไว้ 7 เรื่องราว คือ

1. เชียงตุงเมื่อวานถึงวันนี้ เป็นการบอกเล่าถึงเรื่องราวประวัติศาสตร์และพัฒนาการในด้านต่างๆ ของเชียงตุงที่สะท้อนถึงความเกี่ยวพันในกลุ่มชาติพันธุ์ไทเขิน นับจากการสร้างเมืองในครั้งอดีตกาลตามตำนานท้องถิ่นและปฐมวงศ์กษัตริย์ผู้ปกครองที่เริ่มจากเชื้อสายราชวงศ์มังราย ซึ่งสร้างความเจริญมั่งคั่งทางการเมืองและพุทธศาสนาจนเป็นที่เกรงขามศรัทธา อีกทั้งความผกผันภายใต้อิทธิพลของความแข็งแกร่งทางการเมืองของพม่าและเชียงใหม่ ทำให้เชียงตุงต้องอยู่เปลี่ยนผ่านการปกครองระหว่างเชียงใหม่และพม่า จนท้ายสุดเชียงตุงต้องกลับกลายเป็นส่วนหนึ่งของพม่าอย่างถาวรในปัจจุบัน แต่กระนั้นด้วยสายสัมพันธ์ที่แน่นแฟ้นทั้งทางเชื้อชาติและวัฒนธรรม จึงพบว่า ความเชื่อขนบธรรมเนียมประเพณีของชาวไทเขินซึ่งเป็นประชากรส่วนใหญ่ของเมืองเชียงตุงยังคงมีลักษณะใกล้เคียงกับกลุ่มชาวไทเขินในล้านนา แม้ว่าในบางส่วนจะมีการผสมผสานทางวัฒนธรรมอันเนื่องมาจากการอยู่ร่วมกันของกลุ่มชาติพันธุ์พม่า จีน ไทใหญ่ และชนกลุ่มน้อยต่างๆ

2. ครูปากับสมณศักดิ์สงฆ์ในเชียงตุง เป็นการบอกเล่าถึงคุณสมบัติของพระสงฆ์ที่ควรได้รับการยกย่องเรียกขานว่า "ครูบา" โดยขยายความรู้เกี่ยวกับตำแหน่งสมณศักดิ์ขององค์กรสงฆ์ในนครเชียงตุง ซึ่งมีพระสงฆ์ทั้งในประเทศไทยและเมืองเชียงตุงที่ได้รับสมณศักดิ์จากนครเชียงตุง ดังนั้นตำแหน่ง "พระครูบา" จึงมีความสำคัญมากในเชียงตุงและแตกต่างจากภาคเหนือของประเทศไทย ด้วยตำแหน่ง "พระครูบา" ของนครเชียงตุง ถือว่าเป็นตำแหน่งสมณศักดิ์ที่เป็นทางการ มีการประกาศแต่งตั้งชัดเจนจากองค์กรคณะสงฆ์นครเชียงตุง แต่ความเป็นครูบาของประเทศไทยนั้น แท้ที่จริงต้องมาจากการได้รับยกย่องจากศรัทธาประชาชนที่ศรัทธาเลื่อมใส เพราะความเป็นพระภิกษุสงฆ์ที่มีศิลาจารวัตรที่บริสุทธิ์ตรงตาม อย่่างไรก็ตาม ที่เหมือนกันก็คือ "ครูบา" และ "พระครูบา" เป็นศรัทธาสูงสุดของภาษาล้านนาที่ใช้เรียกขานหน้านามของพระสงฆ์ผู้ปฏิบัติดีปฏิบัติชอบและมั่นคงในพระพุทธศาสนา

3. สมเด็จพระสังฆราชอาชาญธรรมมหาเถระ: องค์ประมุขแห่งคณะสงฆ์เชียงตุง เป็นการนำเสนอถึงอัตชีวประวัติและผลงานของสมเด็จพระสังฆราชแห่งเชียงตุงองค์ปัจจุบัน ซึ่งมีบทบาทสำคัญในการส่งเสริมอนุรักษ์ภาษาไทเขิน อันเป็นมรดกทางปัญญาของกลุ่มชาติพันธุ์ไทเขิน ให้สืบทอดต่อยังคนรุ่นใหม่ และสร้างสำนึกรักในวัฒนธรรมของกลุ่มโดยสนับสนุนให้เกิดการดำรงรักษาขนบธรรมเนียมประเพณีต่างๆ เช่น สงกรานต์ งานบุญในเทศกาลประเพณี 12 เดือน ที่สำคัญยิ่งคือ การปลูกฝังพลังแห่งศรัทธาต่อศาสนา ด้วยการจัดระบบการปกครองของสงฆ์เพื่อให้เป็นที่เคารพเลื่อมใสเป็นที่พึ่งทางจิตวิญญาณของพุทธศาสนิกชน

4. พระพุทธศาสนาศูนย์กลางจิตวิญญาณชาวเชียงตุง เป็นการบอกเล่าถึงบทบาทความสำคัญของพระพุทธศาสนาในวิถีชีวิตของคนไทเขิน ซึ่งมีความเกี่ยวเนื่องกับธรรมเนียมปฏิบัตินับตั้งแต่การเกิด การบวช การแต่งงาน การเฉลิมฉลองต่างๆ การศึกษาเรียนรู้เพื่อสืบทอดมรดกทางปัญญา ตลอดจนวาระสุดท้ายของชีวิต อีกทั้งยังเป็นสิ่งสำคัญในการร้อยรวมจิตใจความเป็นหนึ่งเดียวของชนกลุ่ม



5. ของกินเจียงตุง เป็นการนำเสนอถึงลักษณะอาหารการกินของคนไทเขินเมืองเชียงตุงนับจากอดีตตราบปัจจุบัน ซึ่งสะท้อนถึงลักษณะภูมิปัญญาด้านอาหารและสุขภาพ ที่ประมวลการเลือกสรรพืชพันธุ์ต่างๆ ตามฤดูกาลมาใช้ในการประกอบอาหารนานาชนิด เปี่ยมด้วยคุณค่าทางสารอาหาร และสร้างรสชาติที่กลมกล่อมเป็นเอกลักษณ์เฉพาะ อีกทั้งยังมีความพยายามในการเก็บรักษาคุณค่าทางอาหารด้วยการถนอมอาหารแบบเรียบง่าย นอกจากนี้แม้กระทั่งภาชนะบรรจุอาหารยังเป็นสิ่งบ่งบอกถึงฐานันดรทางสังคมของกลุ่มชน ดังเช่น ในระดับเจ้านายชั้นสูงจะนิยมใช้ภาชนะเงินสำหรับบรรจุอาหาร ส่วนชาวบ้านทั่วไปที่นิยมใช้เครื่องเงิน

6. แม่หญิงเชียงตุง สิ่งที่น่าสนใจในเนื้อหาเป็นไปในทำนองบอกเล่าและเปรียบเทียบระหว่างวิถีชีวิตบทบาทของผู้หญิงเชียงตุงและผู้หญิงในสังคมเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ทั่วไป ซึ่งแม้ว่าสังคมโดยรอบจะแปรเปลี่ยนตามอิทธิพลของกระแสโลกาภิวัตน์ที่ครอบงำและรุกเร้า แต่ทว่าบทบาทของผู้หญิงเชียงตุงยังคงได้รับการคาดหวังและยอมรับ ในฐานะของผู้มีบทบาทสำคัญในการเป็นผู้ผลิต ผู้สร้าง ผู้จัดสรรรายได้รายจ่ายของครัวเรือน และทำหน้าที่ขัดเกลาความเชื่อขนบธรรมเนียมประเพณีของกลุ่มชาติพันธุ์ ซึ่งส่งผลต่อกระบวนการสร้างพื้นที่ทางสังคมของผู้หญิง

7. เส้น: ศิลปะการขับขาน บทความนี้เป็นเสมือนหนึ่งคำบอกเล่าของคนผ่านทางที่มีโอกาสได้พบเห็นศิลปะการขับขานอันเป็นลักษณะเฉพาะของคนไทเขิน ที่มีท่วงทำนองดูละม้ายคล้ายกับการขับซอพื้นบ้านของคนล้านนาไทย อีกทั้งเนื้อหาของบทขับขานยังสะท้อนถึงโลกทัศน์ของผู้คน สภาพสังคมที่เป็นอยู่ นับเป็นบทเพลงพื้นบ้านที่บ่งบอกถึงวิถีชีวิตที่เรียบง่ายของกลุ่มคน

จากสาระของเรื่องราวที่นำเสนอทั้งหมด จึงเป็นสะท้อนท่าทีและมุมมองของผู้เขียนแต่ละท่านเกี่ยวกับเมืองเชียงตุง ด้วยความรู้ลึกซึ้งซึ้งในวิถีทางและโลกทัศน์ของกลุ่มไทเขิน ที่ปรากฏให้เห็นถึงความเป็นจริงของการดำรงอยู่ของประเพณีวัฒนธรรมที่รอการค้นพบเยี่ยมชมของผู้สนใจ

โดยนัยนี้สิ่งต่างๆ ที่นำเสนอในเอกสารเล่มนี้ จึงเป็นสิ่งที่น่าสนใจ

และน่าจะเป็นประโยชน์ต่อการศึกษาทางชาติพันธุ์เพื่อสืบสาวความเป็นมา และเป็นไปของประเทศเพื่อนบ้าน



เจดีย์วัดอินทบุพพาราม เมืองเชียงตุง





## เชียงตุงเมื่อวานถึงวันนี้

ความเคลื่อนไหวทางวัฒนธรรมท่ามกลางการเปลี่ยนแปลง

"สามจอม เจ็ดเขียง เก้าหนอง สิบสองประตู"

สมญานามหนึ่งของเมืองเชียงตุง

ไฉไลฤดี ยวนะศิริ และ ภัชรภณ ฤทธิ์เต็ม

ที่ตั้ง

เมืองเชียงตุง (Kyaing Tong) เป็นจังหวัดหนึ่งของรัฐฉาน (Chan State) ฝั่งตะวันออก รัฐฉานของประเทศพม่า (Union of Myanmar) แบ่งเป็น 2 ส่วน คือรัฐฉานตะวันออกกับรัฐฉานตะวันตก รัฐฉานเป็นรัฐที่มีอาณาเขตกว้างขวาง มีเมืองตองยี (Taunggyi) เป็นเมืองหลวง ส่วนใหญ่ในรัฐนี้จะเป็นชาวไตหรือไทใหญ่ เมืองใหญ่ๆ ของรัฐนี้ประกอบด้วย เมืองล่าเลี้ยว (Lashio) พินดาया (Pindaya) ตองยีและเชียงตุง นอกจากนี้พม่ายังมีรัฐอื่นๆ รวมอีก 6 รัฐด้วยกัน คือ รัฐคะฉิ่น รัฐชิน รัฐมอญ รัฐระخين รัฐคะยา และรัฐฉาน

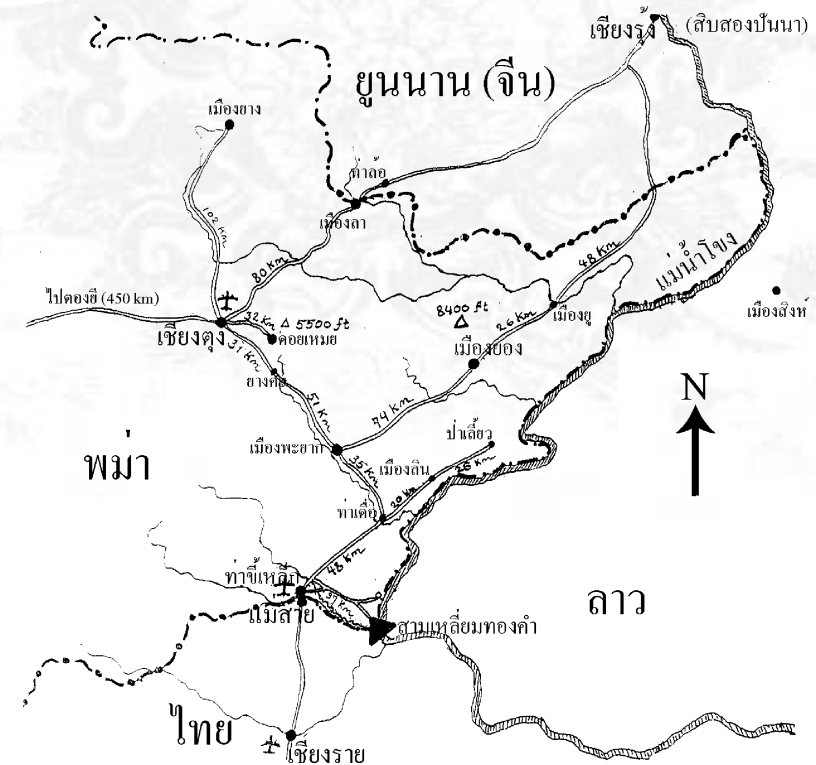




จุดที่ตั้งเมืองเชียงตุง: ละติจูดที่ 21 องศา 17 ลิปดา 21 ฟลิปดาเหนือ  
ลองจิจูดที่ 99 องศา 37 ลิปดา 89 ฟลิปดาตะวันออก  
ที่มา: Image 2005 DigitalGlobe. <http://dl.google.com>

เชียงตุงเป็นเมืองที่สำคัญทางฝั่งตะวันออกจดใต้ของรัฐฉาน มีเนื้อที่ 12,400 ตารางไมล์<sup>1</sup> ตั้งอยู่บนที่ราบลุ่มแม่น้ำซัน อยู่ระหว่างแม่น้ำสองสายสำคัญของภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ คือ แม่น้ำสาละวินและแม่น้ำโขง ตั้งอยู่ที่ละติจูดที่ 20 องศา 30 ลิปดา ถึง 22 องศาเหนือ และลองจิจูดที่ 98 องศา 30 ลิปดา ถึง 101 องศา 15 ลิปดาตะวันออก อาณาเขตทางเหนือติดต่อกับเมืองเลมและสิบสองปันนาของจีน ทางตะวันออกติดกับแม่น้ำโขง ทางใต้ติดต่อกับภาคเหนือตอนบนของไทย ทางตะวันตกติดกับแม่น้ำสาละวิน พื้นที่ประมาณ 63% ของเชียงตุง ตั้งอยู่บริเวณลุ่มแม่น้ำโขง พื้นที่อีก 37% อยู่ลุ่มแม่น้ำสาละวิน<sup>2</sup> เชียงตุงเป็นเมืองในเขตรัฐฉานที่ใหญ่ที่สุดทางซีกตะวันออกของแม่น้ำสาละวิน ตั้งอยู่ที่ความสูง 2,700 ฟุตเหนือระดับน้ำทะเล<sup>3</sup>

<sup>1</sup>บ. บุญคำ. *เที่ยวเมืองเชียงตุงและแคว้นสาละวิน*. (พิษณุโลก: โรงพิมพ์รัตนสุวรรณ, 2499), หน้า 2.

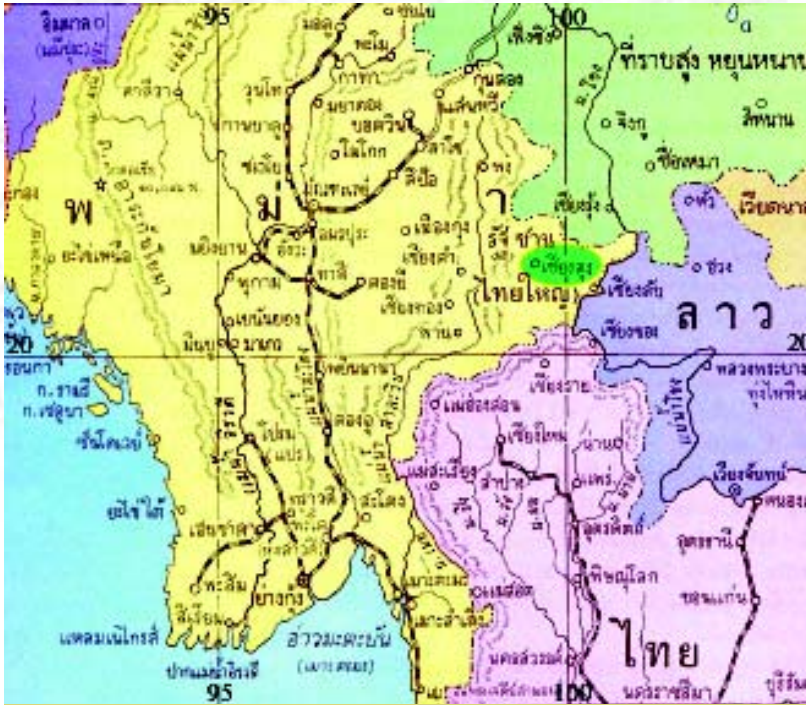


แผนที่เส้นทางสู่เมืองเชียงตุง และเส้นทางในภูมิภาคใกล้เคียง

<sup>2</sup>รัตนกรณีย์ เศรษฐกุล. *ตำนานเมืองเชียงตุง: ภาพสะท้อนความสัมพันธ์ของรัฐไท*. (เอกสารอัดสำเนา). อ้างใน George Scott. *Gazetteer of Upper Burma and the Shan States*. (Rangoon: The Superintendent government printing, 1900), pp. 371-375.

<sup>3</sup>รัตนกรณีย์ เศรษฐกุล. *ประวัติศาสตร์เมืองเชียงตุง*. เรื่องเมืองเชียงตุง. (เชียงใหม่ : สุริวงค์บุ๊คเซนเตอร์, 2537), หน้า 28.





ดัดแปลงแผนที่จาก: ทองใบ แดงน้อย. แผนที่ภูมิศาสตร์. (กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิช ๒,๕๔๗), หน้า 49.

## เส้นทาง

จากที่ตั้งของเมืองเชียงตุง ซึ่งตั้งอยู่บริเวณศูนย์กลางของภูมิภาคแถบนี้ ทำให้กลายเป็นเส้นทางผ่านทางการค้าและเป็นเมืองหน้าด่านที่สำคัญของนครรัฐในสมัยโบราณ การเดินทางเข้าสู่เมืองเชียงตุงนั้น เส้นทางทางเหนือติดต่อกับอาณาจักรสิบสองปันนา สามารถผ่านเข้ามาทางเมืองเชียงรุ่ง เส้นทางทางใต้ติดต่อกับอาณาจักรล้านนา สามารถผ่านทางเชียงแสน เชียงราย และเชียงใหม่ โดยเดินทางทางบกจากเชียงใหม่ไปเชียงรายได้ ช้างหรือวัวต่าง อาจใช้เส้นทางบกต่อไป หรือล่องเรือจากลำน้ำกกจากเชียงรายได้สู่เชียงแสน ซึ่งเป็นเส้นทางที่สะดวกในสมัยนั้น แล้วเดินทางผ่าน

เชียงลาบ เมืองยอง ไปถึงเชียงตุง<sup>4</sup> หรือเลือกเส้นทางจากน่าน ผ่านเมืองภูคา เชียงของ เมืองสิง เชียงแขง เชียงลาบจนถึงเชียงตุง<sup>5</sup> จากสิบสองปันนามีการติดต่ออย่างสม่ำเสมอ ทั้งเส้นทางที่คาราวานชาวจีนฮ่อใช้เป็นประจำ คือ เริ่มจากต้าลี่ พูเออร์ ซือเหมา เชียงรุ่ง เมืองหลวง เมืองเลมถึงเชียงตุงก่อนที่จะไปเชียงแสน เชียงราย และเชียงใหม่ หรือลำปาง<sup>6</sup>

ในสมัยโบราณ เส้นทางสายท่าซี้เหล็ก-เชียงตุงเป็นเส้นทางที่พ่อค้าฮ่อเดินทางติดต่อค้าขายเป็นประจำ โดยเดินทางมาจาก ยูนนาน-เชียงตุง เชียงราย-เชียงใหม่ เส้นทางการค้าสายนี้มีความสำคัญมาช้านานแล้ว จนถูกขนานนามว่า "ทางสายทองคำ" สินค้าที่ผ่านทางสายนี้มีมูลค่าสูง โดยพบว่ากองคาราวานของพ่อค้าจีนฮ่อขบวนหนึ่ง มีม้าหรือล่อบรรทุกทุกสินค้าจำนวน 45 ตัว มีพ่อค้าจีนฮ่อและผู้ช่วย 23 คน บางขบวนมีล่อ 60 ตัว บรรทุกสินค้ามีมูลค่าประมาณ 12,000-15,000 ดอลลาร์ เส้นทางสายนี้ในสมัยโบราณใช้ได้เฉพาะฤดูแล้งเท่านั้น กองคาราวานสินค้าจะเดินทางมาได้เพียงปีละครั้ง เนื่องจากหนทางทุรกันดาร กองคาราวานต้องเดินทางไต่ลัดเลาะไปตามไหล่เขา มีพื้นที่บริเวณริมน้ำข้างทางเป็นที่พัก การค้าขายระหว่างยูนนาน-เชียงตุง-เชียงรายได้ เชียงใหม่ เป็นการค้าระหว่างรัฐที่ยากลำบาก และใช้ทุนทรัพย์สูง จึงมีแต่ชาวจีนฮ่อเท่านั้นที่ผูกขาดเส้นทางการค้า

ถนนสายท่าซี้เหล็ก-เชียงตุงเริ่มก่อสร้างเมื่อ พ.ศ. 2485 ในสมัยสงครามโลกครั้งที่ 2 สันนิษฐานว่าถนนสายนี้จะพัฒนามาจากทางคาราวานม้าต่างที่มีมาแต่เดิม โดยกองกำลังของฝ่ายไทยขึ้นไปทำไว้เพื่อใช้เดินทัพในการทำสงครามบุกเชียงตุง ภายหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 ยุติลง ถนนสายนี้ไม่ได้ปรับปรุงมากนัก จนถึงปัจจุบันได้มีการปรับสภาพเป็นถนน

<sup>4</sup>รัตนารักษ์ เศรษฐกุล. อ้างใน Payap University Archity Archives, *Woman's Work for woman*, vol.13 December, 1898.

<sup>5</sup>รัตนารักษ์ เศรษฐกุล. อ้างใน U.K. *Report on a Journey in the Mekong Valley*, by Mr. W.J. Archer, First Assistant in Her Majesty's Consular service in Siam, ZHC 1/5461.

<sup>6</sup>Ibid, F.O. 69/21.



ลาดยางตลอดเส้นทางเมื่อ พ.ศ.2542 โดยกองกำลังทหารว่าแดงสนับสนุนในด้านงบประมาณ มีบริษัทลำพูนดำของไทยสัมปทานก่อสร้าง เพื่อใช้เป็นถนนสายเศรษฐกิจเชื่อมเส้นทางการค้าระหว่างไทย พม่า และจีน



ระเบิดหินเพื่อก่อสร้างเป็นถนนลาดยางสู่เมืองเชียงตุง



สะพานข้ามแดนจากด่านแม่สาย อ.แม่สาย จ.เชียงราย ประเทศไทย  
สู่ด่านท่าขี้เหล็ก เมืองเชียงตุง รัฐฉาน ประเทศพม่า

ในปัจจุบันการเดินทางที่สะดวกที่สุดคือ คือเริ่มจากประเทศไทยจากจังหวัดเชียงรายเดินทางเข้าสู่อำเภอแม่สาย ทำหนังสือผ่านแดนที่ด่านแม่สาย ถ้าหากเดินทางเข้าสู่เมืองเชียงตุงหรือเมืองอื่นๆ ในประเทศพม่า ต้องทำหนังสือผ่านแดนชั่วคราว (Temporary Border Pass) ที่ด่านท่าขี้เหล็ก มีกำหนดให้อยู่ได้ไม่เกิน 14 คืน 15 วัน ออกจากด่านท่าขี้เหล็กเข้าสู่ถนนสายท่าขี้เหล็ก-เมืองเชียงตุง จากท่าขี้เหล็ก ถึงท่าเตื่อ ระยะทาง 48 กิโลเมตร ระหว่างทางจะมีหมู่บ้านหลายหมู่บ้าน คือ บ้านต้าหลี่ บ้านห้วยไคร้ บ้านฮ่องลึก บ้านลม บ้านแก้วลม บ้านมะยาง บ้านแม่ฮวก บ้านกองมูล เมืองโก บ้านหัวขัว บ้านปางหัด และหมู่บ้านชาวเขาเผ่ามูเซอ และอาข่าหลายหมู่บ้าน หลังจากข้ามสะพานแม่น้ำเลนแล้ว ก็จะเข้าสู่บ้านท่าเตื่อ ซึ่งจะมีทางแยกขวาไปสู่เมืองเลน ระยะทาง 20 กิโลเมตร และป่าเลียว ระยะทาง 26 กิโลเมตร ออกจากบ้านท่าเตื่อเข้าสู่เมืองพะยาก ระยะทาง 35 กิโลเมตร เส้นทางนี้จะเส้นทางเลียบบแม่น้ำเลนจนถึงบ้านยางคะ ส่วนใหญ่ระหว่างทางเป็นหมู่บ้านชาวเขาเผ่าอาข่าประมาณ 3-4 หมู่บ้าน เมืองพะยากถือเป็นจุดกึ่งกลางเส้นทางสายท่าขี้เหล็ก-เชียงตุง มีจุดแวะพัก ร้านอาหาร และมีเส้นทางแยกไปสู่สิบสองปันนา ประเทศจีน โดยผ่านทางเมืองยอง ระยะทาง 44 กิโลเมตร และเมืองยู้ ระยะทาง 26 กิโลเมตร และจากเมืองยู้นี้จะเส้นทางไปสู่เมืองเชียงรุ่ง ระยะทาง 48 กิโลเมตร เข้าสู่จุดผ่านแดนในเขตสิบสองปันนา มณฑลยูนนาน ออกจากเมืองพะยากเข้าสู่บ้านยางคะ ระยะทาง 51 กิโลเมตร ระหว่างทางจะผ่านถนนบริเวณหน้าผาสูงชัน เรียกว่าผาตะเคองหรือผาสะแกง ออกจากบ้านยางคะเข้าสู่เมืองเชียงตุง ระยะทาง 31 กิโลเมตร รวมระยะทางทั้งสิ้น 165 กิโลเมตร การเดินทางโดยรถยนต์ใช้เวลาประมาณ 4-5 ชั่วโมง ระหว่างทางก่อนเข้าสู่เมืองเชียงตุง จะผ่านหมู่บ้านเพยรุ้ง เป็นหมู่บ้านชาวไตเหนือ บ้านป่าของชาวประหล่อง และมีจุดแวะพักที่หมู่บ้านปางควาย มีเส้นทางดินขึ้นสู่จุดชมวิวที่สูงที่สุด คือ ดอยเหมย ก่อนเข้าสู่เมืองเชียงตุงจะต้องผ่านด่านหนองโนน บริเวณน้ำพุร้อน และเมื่อถึงเมืองเชียงตุงจะมีเส้นทางไปสู่เมือง



อื่นๆ อีก 3 เมือง คือ ด้านตะวันตกไปเมืองตองกิ ระยะทาง 450 กิโลเมตร ด้านทิศตะวันตกเฉียงเหนือไปเมืองยาง ระยะทาง 102 กิโลเมตร และด้านทิศเหนือไปเมืองลา ระยะทาง 80 กิโลเมตร และที่เมืองนี้จะมีเส้นทางผ่านแดนไปสู่ท่าล้อ และเมืองเชียงรุ่ง ในเขตสิบสองปันนา



สภาพด้านตรวจรถบรรทุกทุกแห่งหนึ่งไม่ไกลจากด่านท่าขี้เหล็ก

ในระหว่างการเดินทางในเส้นทางท่าขี้เหล็ก-เชียงตุงจะต้องเสียค่าผ่านทาง จำนวนถึง 8 ด่าน เป็นเงิน 6,500 จั๊ด คิดเป็นเงินไทยประมาณ 1,500 บาท ด่านทั้ง 8 ด่านเสียเงินค่าผ่านด่านไม่เท่ากัน เริ่มตั้งแต่ด่านมะยาง ในด่านนี้จะมี 3 จุด คือ ด่านมะยางโหลง ด้านตรวจคนเข้าเมืองและด่านล้างรถ ด่านที่ 2 เป็นด่านนักสืบบ้านท่าเตือ ด่านนี้เป็นด่านตรวจหนังสือเดินทาง ด่านที่ 3 ด่านปางค่าน้อย ด่านที่ 4 ด่านเมืองพะยาก ด่านนี้มี 4 ห้อง ต้องจ่ายค่าผ่านด่านทั้ง 4 ห้อง ด่านที่ 5 ด่านนักสืบ ด่านที่ 6 ด่านทางด่วน (ค่าทางด่วนจะเก็บตามขนาดของรถที่ผ่าน คือ รถเครื่อง

จ่าย 200 จั๊ด รถยนต์ขนาดปกติจ่าย 800 จั๊ด รถยนต์ขนาดใหญ่จ่าย 1,200 จั๊ด) ด่านที่ 7 ด่านหนองโนน มีจุดที่น่าสนใจ คือศาลอารักษ์ 2 ศาลติดกัน คือศาลเจ้าปู่และศาลเจ้าพ่อหลวงน้ำพุ บริเวณนี้มีน้ำพุร้อน ด่านนี้ผู้โดยสารจะต้องเดินออกจากรถยนต์และเดินผ่านด่านไปขึ้นรถอีกครั้ง ที่นอกด่าน และด่านที่ 8 เป็นด่านสุดท้ายก่อนเข้าเชียงตุง เป็นท่ารถเรียกว่า "มาทาท่า" ถนนสายท่าขี้เหล็ก-เชียงตุงนี้ จะเข้าเมืองเชียงตุงด้านทิศใต้ ทางประตูเชียงลาน แล้วแล่นผ่านเข้าไปสู่ใจกลางเมืองจนถึงวงเวียนอนุสาวรีย์ แล้วจึงมีทางแยกไปเมืองตองกิ ทางประตูยางคำ เมืองยาง ทางประตูหนองผา และเมืองลา ทางประตูน้ำบ่ออ้อย ปัจจุบันนิยมออกทางประตูม่าน



ที่พักร้านอาหารครึ่งทางถนนสายท่าขี้เหล็ก-เชียงตุง  
ตั้งอยู่เลยบริเวณเมืองพะยากออกมาเล็กน้อย

<sup>7</sup> จินตนา มัชฌมบุรุษ. เชียงตุงในวันนี้. บันทึกการเดินทาง. (เอกสารอัดสำเนา), 9 - 13 ตุลาคม 2546.



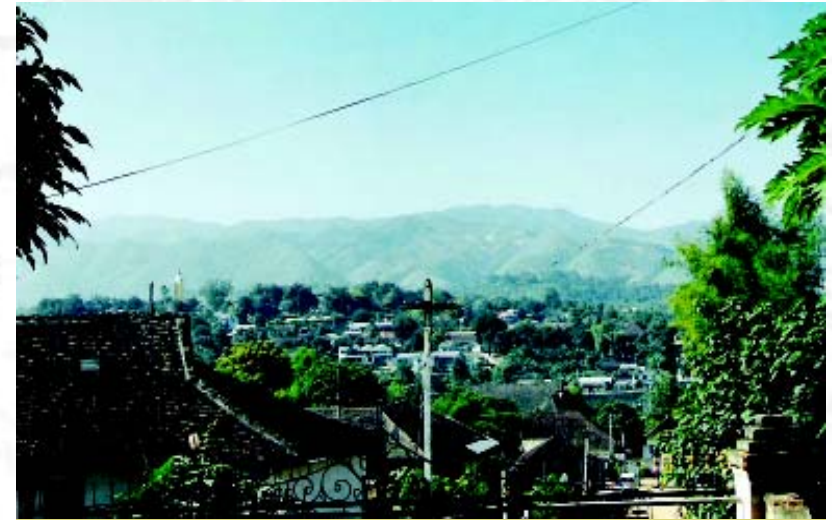
## ภูมิประเทศ

บริเวณที่ราบเชียงตุง เป็นที่ราบหนึ่งในสามแห่งของรัฐฉาน อีกสองแห่งคือที่ราบเฮโฮ และที่ราบแสนหวี เชียงตุงจึงเป็นที่มีความสำคัญทางยุทธศาสตร์และทางเศรษฐกิจ ภูมิประเทศเป็นแอ่งก้นกระทะ ที่มีเทือกเขาโอบล้อมอยู่ระหว่างแม่น้ำสำคัญ 2 สาย คือแม่น้ำสาละวินทางตะวันตก และแม่น้ำโขงทางตะวันออก อาณาเขตทางเหนือติดต่อกับสิบสองปันนาทางใต้ติดต่อกับล้านนา<sup>๘</sup>



สภาพถนนลาดยางสู่เมืองเชียงตุงเลียบคู่กับสายแม่น้ำเลน

<sup>๘</sup>รัตนาวพร เศรษฐกุล. อ้างแล้ว. 2537, หน้า 28.



พื้นที่ตั้งเมืองเชียงตุงมีภูเขาโอบล้อมโดยรอบ

ลักษณะภูมิประเทศและการตั้งถิ่นฐานมีลักษณะเช่นเดียวกับรัฐไทอื่นๆ ในอดีต คือตั้งอยู่บนที่ราบลุ่มแม่น้ำและมีภูเขาล้อมรอบ เชียงตุงตั้งอยู่บนที่ราบลุ่มแม่น้ำอยู่ระหว่างหุบเขา มีภูเขาล้อมรอบ เปรียบเหมือนกับเป็นเมืองกลางทะเลภูเขา<sup>๙</sup> ภูเขาในเขตเชียงตุงมีความสูงตั้งแต่ประมาณ 4,000 - 7,000 ฟุต ที่ตั้งดังกล่าว ทำให้ภูมิของเชียงตุงในฤดูร้อนจะร้อนจัดและฤดูหนาวจะหนาวจัด อุณหภูมิสูงสุดประมาณ 34 องศาเซลเซียส ต่ำสุดในเดือนมกราคมประมาณ 6 องศาเซลเซียส ฤดูฝนมีปริมาณน้ำฝนประมาณ 55.2 นิ้ว<sup>10</sup>

สภาพที่ตั้งของเมืองเชียงตุงทำให้เชียงตุงเป็นเสมือนศูนย์กลางของรัฐไทบริเวณลุ่มแม่น้ำโขงตอนบน เนื่องจากเชียงตุงมีพื้นที่การเพาะปลูกน้อย

<sup>๙</sup>George Scott. Ibid, p. 375.

<sup>10</sup>สายทิพย์ แสงอำมาตย์. วิทยานิพนธ์สังคมและวัฒนธรรมแห่งนครเชียงใหม่. (บทความนำเสนอการสัมมนาเรื่อง "ศิลปวัฒนธรรมหัวเมือง" โรงแรมริมกก จังหวัดเชียงราย 1-3 มีนาคม 2537), หน้า 3.



มีสภาพภูมิประเทศเป็นพื้นที่ราบแคบๆ ระหว่างหุบเขาส่วนพื้นที่ลุ่มจะเป็นหนองบึง ทำให้การเพาะปลูกมีไม่มากนัก เชียงตุงจึงใช้สภาพเป็นที่ตั้งทางเส้นทางการค้าแสวงหาผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจเป็นการชดเชย ดังที่กงสุลอังกฤษประจำเชียงใหม่ไปสำรวจสภาพเชียงตุงในปี ค.ศ. 1888 มีความเห็นว่า

"แม้อาณาเขตจะกว้างขวาง ข้าพเจ้าเชื่อว่าประชากรของเชียงตุงค่อนข้างน้อย ภูมิประเทศเป็นภูเขาไม่อุดมสมบูรณ์ตามธรรมชาติ ไม่ปรากฏความมั่งคั่งที่นี้ เหมือนกับที่มีในภาคเหนือของสยาม และเห็นได้ชัดเจนว่าความมั่งคั่งใด ๆ ที่จะเกิดขึ้นในเมืองเชียงตุงนี้เกิดจากที่ตั้งที่ไม่มีที่ใดจะเทียบเคียงได้ ในฐานะตลาดและทางผ่าน"<sup>11</sup>



พื้นที่ราบบริเวณหุบเขานอกเมืองเชียงตุงส่วนใหญ่เป็นพื้นที่นา

<sup>11</sup>รัตนพร เศรษฐกุล. อ้างใน U.K. Extracts from Mr.w.j. Archer's Journal of a visit to chieng tung May and June, 1888, F.O. 881/57/3.

เมืองเชียงตุงตั้งอยู่ลึกเข้าไปในพื้นที่ราบ เป็นเขตที่มีสภาพภูมิประเทศเป็นเทือกเขาสลับซับซ้อน มีพื้นที่ราบแทรกอยู่เพียงเล็กน้อย เมืองมีลักษณะเป็นดินแดน "เมืองในหุบเขา" มีบ้านเรือนกระจายตัวออกไปตามพื้นที่ราบหุบเขาผนวกกันเป็นแคว้นเชียงตุง ด้วยลักษณะเป็นเมืองเล็กเมืองน้อยที่กระจายตัวทั่วไปตามหุบเขา ในสมัยโบราณจึงเป็นเรื่องยากที่จะพัฒนาบ้านเมืองให้เป็นอาณาจักรขนาดใหญ่ แต่เหมาะสมจะเป็นเมืองยุทธศาสตร์ที่สำคัญแห่งหนึ่ง

ที่ตั้งเมืองเชียงตุง มีภูเขาโอบล้อม เป็นแอ่งกระทะในหุบเขา แอ่งเชียงตุงมีขนาดเล็กกว่าแอ่งเชียงใหม่ ที่ราบของเชียงตุงมีน้อย และไม่เป็นผืนต่อเนื่องกัน แต่จะเป็นที่ราบเป็นหย่อมๆ สลับกับที่สูง แอ่งเชียงตุงมีพื้นที่ราบมากกว่าเมืองเล็กเมืองน้อยในเขตทางตอนบนด้วยกัน จึงส่งผลให้เชียงตุงเป็นศูนย์กลางทางการเมืองและเศรษฐกิจ สภาพพื้นที่ของเชียงตุงทางด้านใต้ และด้านตะวันตกเป็นที่สูงกว่าด้านเหนือ และด้านตะวันออกน้ำจึงไหลไปสู่ที่ต่ำทางทิศเหนือ ซึ่งเป็นที่ราบลุ่ม<sup>12</sup>

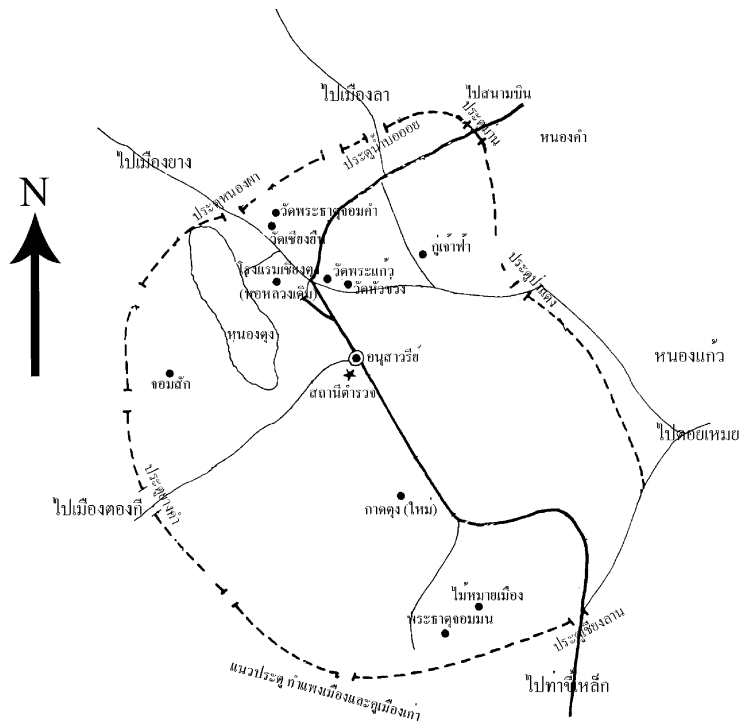
พื้นที่ทางด้านใต้และด้านตะวันตกเป็นที่สูง แม่น้ำซึ่งเกิดจากตอยด้านตะวันตกจึงไหลไปทางเหนือซึ่งต่ำกว่า ลักษณะแม่น้ำส่วนใหญ่ไหลลงทางใต้ แม่น้ำที่ไหลขึ้นทางเหนือมีน้อยจึงถูกเรียกว่า "ขึ้น" นอกจากน้ำขึ้นยังมีแม่น้ำลาลไหลผ่านเมืองทางด้านตะวันออก และไหลไปทางเหนือไปรวมกับน้ำขึ้น น้ำขึ้นไหลออกจากหนองตุง และไหลผ่านช่องเขาแคบๆ ในที่สุดก็ไหลไปรวมกับแม่น้ำโขง น้ำขึ้นจึงทำหน้าที่ระบายน้ำออกจากแอ่งเชียงตุง ช่วยไม่ให้น้ำท่วมเมือง

<sup>12</sup>สร้อยดี อ่องสกุล. เขื่อนเชียงตุง ถิ่นไทเขิน. (เอกสารอัดสำเนา, 2536), หน้า 4.





หนองตุง หนองน้ำขนาดใหญ่กลางเมืองเชียงตุง ที่มาของชื่อบ้านนามเมือง และตำนานเล่าขานความเป็นมาอันแสนมหัศจรรย์



การใช้พื้นที่ในเวียงเชียงตุงกลางเวียงเชียงตุงค่อนข้างไปทางเหนือ มีหนองตุง ซึ่งเป็นหนองน้ำขนาดใหญ่อยู่ในเมืองฝั่งขวาของหนองตุงเป็นที่ตั้งของ หอหลวง หอเจ้านาง และหอเจ้านายอื่นๆ หอหลวงเป็นหอเจ้าเมืองเชียงตุง เชื่อกันว่าบริเวณหอหลวงเคยเป็นที่อยู่ของหัวหน้าชาวลัวะมาก่อน เรียกว่า "เวียงแก้ว" หลังจากเชื้อสายราชวงศ์มังรายปกครองเชียงตุงได้เข้ามาสร้าง หอหลวงในบริเวณเวียงแก้ว หอหลวงของเจ้าฟ้าก้อนแก้วอินแถลง ถูกรัฐบาล ทหารพม่าทุบทิ้งเมื่อปี พ.ศ.2535 แล้วสร้างเป็นโรงแรมเชียงตุงขึ้น ในปัจจุบัน ภายในเวียงมีพื้นที่สูงอยู่ 3 แห่ง คือ เหนือขึ้นไปทางฝั่งขวาของ หนองตุงเป็นเนินสูง เรียกว่า จอมคำ เป็นที่ตั้งของพระธาตุจอมคำ ทางฝั่ง ซ้ายของหนองตุง ตรงข้ามกับโรงแรมเชียงตุงในปัจจุบัน เป็นเนินสูงเช่นเดียวกัน เรียกว่า จอมล็ก ปัจจุบันเป็นที่ตั้งของพระพุทธรูปปางยืนชื่อพระหัตถ์ ศิลปะ ของพม่าและทางด้านทิศใต้คือ จอมมน เป็นที่ประดิษฐานพระธาตุจอมมน และมีต้นยางใหญ่อายุกว่า 200 ปี ถือเป็นไม้หมายเมือง ปัจจุบันบริเวณนี้ เป็นที่ตั้งค่ายทหารพม่า





ไม้หมากเมืองเป็นต้นไม้ขนาดใหญ่บนดอยจอมมณ มีความสูงถึง 218 ฟุต  
ปลูกโดยเจ้าอลองพญา กษัตริย์พม่า ในปี พ.ศ.2296

พื้นที่ภายในเวียงเมืองเชียงตุง แม้จะมีบริเวณพื้นที่ราบบริเวณกลางเมือง แต่ก็มีสภาพเป็นเนินสูงๆ ต่ำๆ ต่างระดับกัน หากลักษณะที่มีพื้นที่ราบเรียบติดกันเป็นผืนใหญ่น้อยมาก ดังจะเห็นว่าบริเวณกาตตุง (ใหม่) ที่ตั้งอยู่บริเวณกลางเมือง และบริเวณช่วงหน้าหอหลวงของเจ้าเมืองเชียงตุง ซึ่งเป็นพื้นที่โล่งกว้างของเมือง ก็มีความต่างระดับกันมาก ถนนภายในเวียงเชียงตุงก็คดเคี้ยวขึ้นลงไปตามเส้นทางธรรมชาติ<sup>13</sup> ลักษณะการตั้งบ้านเรือนก็มีการปลูกเรือนกระจายไปตามกลุ่มบ้านภายในเมือง มีทั้งการปลูกเรือนแบบเก่า คือก่อสร้างด้วยไม้หรือก่ออิฐแดงและมุงหลังคาด้วยดินขอ เช่นเดียวกับบ้านเรือนในชนบท ซึ่งปลูกเรือนในแบบเรียบง่ายมีได้ถุน เรือนบนเป็นห้องโถง ห้องนอน ห้องครัวและชานบ้าน ถ้าหากไม่ใช่ไม้ทั้งหลัง บางเรือนชั้นล่างก็จะก่ออิฐแดงใช้ดินเหนียวเชื่อม แล้วไปทับด้วยดินเหนียวอีกชั้นหรือก่ออิฐแดงไม่ไปทับ ส่วนหลังคามุงด้วยดินขอ แต่ก็มีบางหลังมีการใช้กระเบื้องลอนแบบใหม่มุงแทน ส่วนหมู่บ้านชาวเขานั้น จะปลูกกระจัดกระจายไปตามไหล่เขา เป็นบ้านหลังคามุงแฝก ฝาไม้ใช้ไม้ไผ่ขัดแตะ มีการทำนาบนไหล่เขาแบบนาขั้นบันได ส่วนการปลูกสร้างแบบสมัยนิยมจะพบเห็นในเขตเมือง คือเป็นตึกก่ออิฐผนังปูนมุงหลังคากระเบื้อง ตามถนนบางแห่งจะมีร้านเช่าขายของกันเป็นห้องๆ บางแห่งเป็นแบบห้องแถวคู่ 2 ชั้นตั้งเรียงรายไปตามถนน มีบ้านก่ออิฐถือปูนชั้นล่าง ชั้นบนเป็นเรือนไม้

<sup>13</sup> เพ็งอ้าง, หน้า 5.





สภาพถนนคดเคี้ยว และระดับสูงต่ำของพื้นที่ภายในเมืองเชียงตุง



สภาพกำแพงเมืองและประตูเมืองในปัจจุบัน



ประตูป่าแดง ประตูที่มีความสมบูรณ์ที่สุด



เมืองเชียงตุงเป็นเมืองโบราณมีอายุเก่าแก่กว่า 700 ปี ร่องรอยความเก่าแก่ยังคงอยู่มากมายโดยเฉพาะเมืองเชียงตุงถูกปิดมาประมาณ 47 ปี ความเปลี่ยนแปลงจึงมีน้อย เมืองเชียงตุงในปัจจุบัน ยังคงสภาพโบราณสถานให้เห็นอยู่มากมาย โดยเฉพาะเอกลักษณ์สำคัญของเมืองโบราณเชียงตุงที่ยังคงสภาพให้เห็นอยู่ คือ กำแพงเมือง การก่อกำแพงเมืองของเชียงตุงอาศัยภูมิประเทศซึ่งเป็นที่สูงที่รายล้อมอยู่รอบๆ โดยใช้วิธีปรับแนวกำแพงเมืองไปตามธรรมชาติ ที่บางแห่งเป็นที่สูงแต่เดิมก็ไม่ต้องก่อมูลดิน ส่วนที่ต่ำก็ขุดดินเสริมให้สูงขึ้นจนแวดเวียง กำแพงเมืองเชียงตุงมีความยาวทั้งหมดเท่าไรยังไม่มีการวัดกันอย่างจริงจัง

อย่างไรก็ตามขนาดความกว้างยาวของกำแพงเมืองเชียงตุงมีขนาดใกล้เคียงกับเมืองเชียงใหม่ ต่างแต่ผังเมืองโบราณเวียงเชียงตุง มีลักษณะเป็นแบบไม่สม่ำเสมอ คดเคี้ยวไปตามภูมิประเทศ ซึ่งรูปแบบนี้มักพบในดินแดนของรัฐในหุบเขา เมืองโบราณเชียงตุงอาศัยการสร้างเมืองจากสภาพแวดล้อมตามธรรมชาติปัจจุบันยังเหลือประตูเมืองที่สมบูรณ์อยู่หนึ่งประตูคือ ประตูป่าแดง นอกจากเวียงเชียงตุง ซึ่งเป็นเวียงขนาดใหญ่แล้ว ยังมีเวียงเล็กๆ ตั้งอยู่ใกล้กับเวียงเชียงตุง มีฐานะเป็นเวียงบริวารเช่น เวียงเชียงต้ง และเวียงเชียงเหล็ก ภูมิประเทศข้างนอกกำแพงเมืองด้านเหนือ เป็นพื้นที่ราบลุ่มมีทุ่งนาข้าวกว้างขวาง ด้านนี้อุดมสมบูรณ์กว่าทางใต้ของเมือง มีหนองน้ำที่อยู่ใกล้เวียง 3 แห่ง คือ หนองเงินอยู่ด้านทิศตะวันตกเฉียงเหนือทางประตูหนองเหล็ก หนองคำอยู่ด้านทิศเหนือทางประตูม่าน และหนองแก้วอยู่ทิศตะวันออกทางประตูงามฟ้า



ประตูหนองผายามเข้าวันหนึ่งในเส้นทางเข้า-ออกสู่ตัวเมือง



หนองคำ ตั้งอยู่นอกเมืองด้านทิศเหนือ ปัจจุบันเป็นสถานที่ตั้งของสังฆสภา เพื่อเป็นที่ประชุมของคณะสงฆ์ภิกษุสงฆ์



## ประชากร

เมืองเชียงตุงมีประชากรรวมประมาณ 1.5 แสนคน มีความหลากหลายชาติพันธุ์อาศัยอยู่รวมกันจำนวนมาก ส่วนใหญ่เป็นเชื้อชาติตระกูลไทหรือไต ได้แก่ ไทขิ่นหรือไทเขินรองลงมาเป็นไทใหญ่ ไทลื้อ ไทเหินอ ไทยอง พม่า และมีชนกลุ่มน้อยอื่นๆ อีกมาก เช่นกะเหรี่ยง แอน ลาฮู อะข่า ปะด่อง คาลา ฉาน ชิน ลีซู พาว ลัวะ ว้า และคุณลอย<sup>14</sup>

ในเขตเมืองเชียงตุงมีประชากรประมาณแสนกว่าคน ประชาชนต้องทำบัตรประชาชนตั้งแต่อายุ 12 ปี ทำบัตรแล้ว 6 ปี ก็จะต้องเปลี่ยนบัตรประชาชนใหม่เมื่ออายุ 18 ปีบริบูรณ์ ผู้ชายเชียงตุงไม่มีกฎหมายเข้ารับหมายเกณฑ์ทหาร แต่ให้สิทธิในการสมัครเข้ารับราชการทหารเมื่ออายุ 18 ปีบริบูรณ์ ส่วนผู้หญิงเชียงตุงที่มีอายุยังไม่ครบ 25 ปีบริบูรณ์ มีกฎหมายบังคับไม่ให้เดินทางออกนอกเมืองเชียงตุง

## ประวัติศาสตร์

เมืองเชียงตุงนั้นมีชื่ออยู่ 4 ชื่อด้วยกัน คือเมืองทมิลาบ เมืองอั้งปู เมืองจันทวชิรคาม หรือจันทคาม เมืองเขมรัฐตุงคบุรี<sup>15</sup> เชียงตุงมีประวัติความเป็นมาอันยาวนานและมีการสร้างตำนานเล่าถึงความเป็นมาของเมืองในอดีตนั้นเชียงตุงเคยเป็นส่วนหนึ่งของอาณาจักรล้านนา ภูมิประเทศของเมืองเชียงตุงนั้นมีฐานะเป็นรัฐชายขอบที่ขึ้นอยู่กับอิทธิพลของสามฝ่าย คือ จินพม่าและล้านนา ซึ่งแล้วแต่ฝ่ายไหนจะมีอำนาจเจ้าเมืองเชียงตุงก็ยอมสวามิภักดิ์ต่อฝ่ายนั้น<sup>16</sup> การกล่าวถึงยุคสมัยของเมืองเชียงตุงอาจแบ่งได้

<sup>14</sup>รัตนพร เศรษฐกุล. อ้างใน Jill Gocher, *Keng Tung*. (Swesone Yangon Airways In-flight Magazine your complimentary copy January-March 2000), p.11.

<sup>15</sup>พื้นเมืองเชียงตุง. (เอกสารอัครลำเนา, 2531), หน้า 5.

<sup>16</sup>สรวิทย์ อ่องสกุล, *ประวัติศาสตร์ล้านนา*. (กรุงเทพฯ: บริษัทอมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง, 2539), หน้า 74.

หลายสมัย แต่ในที่นี้ขอแบ่งไว้เป็น 5 สมัยตามเหตุการณ์สำคัญ คือ สมัยที่ 1 ยุคตำนานการสร้างเมือง สมัยที่ 2 ลูกช้างหางเมือง: อาณาจักรล้านนา สมัยที่ 3 ประเทศราช: ในการปกครองของพม่า สมัยที่ 4 สงครามโลกครั้งที่ 2: สหรัรัฐไทยเดิม และสมัยที่ 5 สมัยปัจจุบัน



หอหลวงเชียงตุง สร้างเมื่อ พ.ศ.2449 และถูกรัฐบาลพม่าทุบทิ้งเมื่อวันที่ 9 พฤศจิกายน 2534





ความหลากหลายของกลุ่มวัฒนธรรมและชาติพันธุ์ในเชียงตุง

## สมัยยุคตำนานการสร้างเมือง

ตำนานเมืองเชียงตุงมีกล่าวไว้ตรงกันว่า ในกาลครั้งนั้น ดินแดนแห่งนี้มีบ้านเมืองตั้งอยู่ก่อนแล้ว ชื่อว่า "จันทคาม" หรือ "ประจันตคาม" มีเจ้าเมืองปกครองสืบเรื่อยมา สมัยหนึ่งเจ้าเมืองสิ้นพระชนม์ ไม่มีผู้ปกครอง ประชาชนกำลังเลือกหาผู้มาเป็นเจ้าเมือง เวลานั้นมีชายเลี้ยงวัวคนหนึ่งอาศัยอยู่ในเมืองพารณลี ชายเลี้ยงวัวให้ทานแก่ฝูงกาฝูงหนึ่งทุกวัน หัวหน้ากาทราบข่าวว่าเจ้าเมืองจันทคามสิ้นพระชนม์ จึงได้คิดให้ชายเลี้ยงวัวเป็นเจ้าเมือง และได้ทำสัญญากับชายเลี้ยงวัวว่า ต้องให้ควายแก่พวกตนเพื่อเป็นอาหารปีละ 1 ตัว เขาตกลงทำสัญญา ฝูงกาจึงให้คนเลี้ยงวัวนั่งในกรงไม้ แล้วคาบกรงไม้ไปวางไว้ในปราสาทของเจ้าเมืองในเมืองจันทคาม ชาวเมืองจึงราชาภิเษกชายเลี้ยงวัวให้เป็นเจ้าเมือง ต่อมาเขาได้ลืมนสัญญาที่ให้ไว้กับฝูงกา ฝูงกาพากันโกรธแค้น จึงหลอกล่อเจ้าเมืองผู้เป็นชายเลี้ยงวัวว่าต้องการให้เขาไปปกครองเมืองใหญ่แห่งหนึ่งที่อยู่บนดินแดนไกล ด้วยความโลภของชายเลี้ยงวัว เขาจึงถูกฝูงกาหลอกไปปล่อยทิ้งไว้ที่เกาะแห่งหนึ่งกลางทะเล และได้ถูกกาสาปแข่งว่า

"กินข้าวแล้วลืมตอเฟือง กินเมืองแล้วลืมตอทั้งหลายอันเป็นกาแลเมืองจันทคามจะพังทะลายกลายเป็นหนอง และต่อไปภายหน้าจะกลับมาเป็นเมืองอีกครั้งหนึ่งชื่อว่า "นามจันทร" เจ้าเมืององค์ใดมาปกครองมิมีตรสหายค้าชูให้เป็นใหญ่แล้วละทิ้งลืมนบุญคุณไม่รักษาสัญญา เมืองนี้จะไม่รุ่งเรืองและจะเป็นเหตุให้พลัดพรากจากสมบัติดังเช่นท่านเป็นอยู่นี้ เพราะท่านหาคำสัจจะไม่ได้"

แล้วฝูงกาก็บินกลับเมืองจันทคาม หลังจากนั้นเมืองจันทคามก็เกิดฝนตก 7 วัน 7 คืน จนน้ำท่วม ชาวเมืองพากันลี้ภัยไปอยู่ตามภูตอย เมืองลุ่มจมเป็นหนองน้ำใหญ่ ส่วนชายเลี้ยงวัวยังมีจิตผูกพันอยู่กับเมืองเดิม หลังจากตายแล้วจึงจุติลงสู่ท้องของนางปู กำเนิดเป็นปูใหญ่สี่เหลืองหรือปูคำ และได้เป็นพญาปูในหนองน้ำแห่งนั้น





หมอกหนาจัดริมฝั่งหนองตุงยามเช้าฤดูหนาว



โรงแรมเชียงตุงตั้งอยู่บนพื้นที่เดิมของหอหลวงเชียงตุง

สมัยหนึ่ง พระพุทธเจ้าพร้อมด้วยภิกษุสงฆ์สาวกได้เสด็จจาริกสู่บริเวณหนองน้ำเมืองจันทคาม และได้ทรงพยากรณ์ว่าต่อไปภายหน้าจะมีราชบุตรของเจ้าฟ้าเมืองว่อง (จิ้น) มาระบายน้ำออกจากหนองน้ำใหญ่ให้กลับคืนเป็นบ้านเมือง และพระพุทธศาสนาจะมาประดิษฐานตั้งมั่น ณ ที่แห่งนี้ ซึ่งต่อมา "ตุงครลี" หรือ "ตุงคฤาษี" ซึ่งเป็นราชบุตรของเมืองว่อง (จิ้น) ก็ได้ใช้ไม้เท้าขุดดินเป็นร่องระบายน้ำไปทางทิศเหนือลงสู่แม่น้ำซิ่น ดังปรากฏความว่า

"...อันเถิงเมืองจันทคามนั้น พายหลังจักชื่อว่าเมืองนามจันชะแล..."<sup>17</sup>

และในพงศาวดารเมืองเชียงตุงเขียนว่า

"...เมืองเชียงตุงขึ้นนี้ เป็นเมืองนามจันทร แม่เจ้าไหลไปทางทิศเหนือ-เป็นนามตัวผู้ (เพศชาย) ควรให้ผู้หญิงกินเมือง ถ้าหากให้ผู้ชายกินเมือง ต้องตั้งเสาเจเนเมืองเสนาขึ้นห้าร้อยนา ตั้งชื่อเมืองทั้งสี่ กับเสาไม้ทองเล่มหนึ่ง..."<sup>18</sup>

ตามตำนานเล่าว่า ตุงคฤาษีราชบุตรพญาว่อง (จิ้น) ได้ใช้ไม้เท้าขุดดินเป็นร่องน้ำเพื่อระบายน้ำออกจากเมืองตามพุทธทำนาย จนเหลือน้ำที่เป็นหนองน้ำ เรียกกันว่า "หนองตุง" ชาวฮ่อแซ่ (จิ้นในยุคนั้น) อันติดตามตุงคฤาษีได้มาอาศัยอยู่ในดินแดนแห่งนี้ พวกเขาเรียกชื่อเมืองแห่งนี้ว่า "เชียงตุง" ตามนามของตุงคฤาษี ภายหลังมาไม่นานนัก ชาวฮ่อแซ่เหล่านั้นก็ไม่อาจทนความลำบากและโรคภัยไข้เจ็บได้ จึงพากันทิ้งเมืองหนีกลับถิ่นฐานเดิม โดยทิ้งน้ำเต้าไว้จำนวนหนึ่ง ต่อมาเจริญงอกงามเป็นเครือเป็นหน่วยมากมาย คั้นแกล้มแล้วก็แตกออกกลดเป็นคน เป็นชาวทมิละ (ชาวลัวะ) ไปเลี้ยงหั้นแล ชาวทมิละก็เก็บเอาเอาข้าวแช่ฮั่นฮั่นทิ้งไว้ เอามาหวานปลูกเป็นพืชและสร้างเมืองสืบมาเท่าถึงกาลบัดนี้<sup>19</sup>

<sup>17</sup> ตุงครลีพื้นเมืองเชียงตุง, 2531, หน้า 9 อ้างในอรุณรัตน์ วิเชียรเขียว, เรื่องเมืองเชียงตุง, 2538, หน้า 4.

<sup>18</sup> พงศาวดารเมืองเชียงตุง, 2533, หน้า 33 อ้างในอรุณรัตน์ วิเชียรเขียว, เรื่องเมืองเชียงตุง, 2538, หน้า 5.

<sup>19</sup> สู้พิน ฤทธิพิณ. **เขมรโบราณเชียงตุง**. 2541, หน้า 72 ดูรายละเอียดใน ทวี สว่างปัญญางกูร. ตำนานเมืองเชียงตุง. 2527, หน้า 11-25.



สรุปความได้ว่าในตำนานพื้นเมืองเชียงตุงได้กล่าวถึงเมืองแห่งนี้ว่าเป็นจันทคามหรือประจันตคาม ซึ่งเป็นภาษาบาลีมีความหมายว่าเมืองเถื่อนหรือเมืองชายแดน ผู้แต่งอาจมีเจตนาหมายถึงเมืองที่อยู่นอกเขตของอินเดียโบราณเพื่อจะโยงความสอดคล้องกับตำนานพระพุทธเจ้าเลียบโลกหรือพุทธทำนายตามความเชื่อทางศาสนาของคนไทในภูมิภาคแถบนี้ แต่ในตำนานต่อมาที่คาดว่ามีส่วนที่เป็นจริงทางประวัติศาสตร์ คือการกล่าวถึงการเข้ามาของโอรสพระเจ้าว่องตี้ฟาง (ราชวงศ์จิ้น) ที่พาผู้คนเข้ามาตั้งบ้านตั้งเมืองเชียงตุงประมาณ 500 ครอบครัว<sup>20</sup> ซึ่งแสดงให้เห็นว่า ในยุคนั้นเชียงตุงตกอยู่ภายใต้อิทธิพลของจีน ต่อมาอิทธิพลของจีนอ่อนลง กลุ่มคนลัวะจึงเข้ามายึดพื้นที่แห่งนี้ตั้งเป็นหลักแหล่ง จนลุมาถึงสมัยของพญามังราย ได้ส่งกำลังไปยึดเอาเมืองเชียงตุงจากคนลัวะ ซึ่งเป็นชนพื้นเมืองเดิมของเชียงตุง<sup>21</sup>



หมู่บ้านชาวแอน หนึ่งในกลุ่มชาติพันธุ์ดั้งเดิมของเชียงตุง

<sup>20</sup> **พื้นเมืองเชียงตุง**, อ่างแล้ว, หน้า 16.

<sup>21</sup> เฟิงอ้าง, หน้า 31.

## สมัยลูกช้างทางเมือง: อาณาจักรล้านนา

พงศาวดารเมืองเชียงตุงกล่าวไว้ว่า จุลศักราช 591 (พ.ศ.1772) พญามังรายประพาสาและไต่กวางทองมาจนถึงเมืองเชียงตุง พระองค์เล็งเห็นภูมิประเทศก็พอพระทัยสั่งให้ข้าราชการบริพารสลักรูปพราหมณ์มาทำไว้แบบกรณูไว้บนดอย หลังจากนั้นเสด็จกลับมาเมืองเชียงตุงแล้วส่งกองทัพนำทัพโดยขุนคง ขุนลึงมาชิงเมืองจากชาวลัวะแต่ไม่สำเร็จ จึงส่งมังคุดมั่งเคียน ซึ่งเป็นชาวลัวะมารบอีกครั้งหนึ่งก็รบชนะ และได้มอบให้มังคุดมั่งเคียนครองเมือง ภายหลังเมื่อทั้งสองสิ้นชีวิต พระองค์จึงส่งเจ้าน้ำท่วมผู้เป็นราชบุตรไปปกครองเมืองเชียงตุงเมื่อ พ.ศ.1786 เชียงตุงจึงเป็นเมือง "ลูกช้างทางเมือง" ขึ้นกับอาณาจักรล้านนา ตามหลักฐานระบุว่าเมื่อเจ้าฟ้าปกครองอยู่ 33 พระองค์ พระองค์สุดท้ายคือ "เจ้ารัตนะก้อนแก้วอินแถลง" บางแห่งว่ามีจำนวน 41 พระองค์ มี "เจ้าฟ้าชายหลวง" เป็นองค์สุดท้าย

จากหนังสือเรื่อง "ตำนานมังราย เชียงใหม่ เชียงตุง"<sup>22</sup> เนื้อความของเอกสารดังกล่าวแบ่งออกเป็น 2 ตอนใหญ่ๆ ตอนแรกจากหน้าลานที่ 1-22 กล่าวถึงพญามังราย จนกระทั่งถึงพญาผายู ซึ่งอยู่ส่วยราชย์ในเมืองนพบุรีศรีพิงไชยเชียงใหม่ มีอายุยืนได้ 70 ปี ก็จุติตายไป พญาผายูตายปีเป็กเล็ด ศักราชได้ 899

ตอนที่ 2 เริ่มตั้งแต่หน้าลานที่ 22-46 เริ่มตั้งแต่พญาละจิงกราช จนถึงตอนที่เจ้าหม่อมมหาวัง เจ้าเมืองเชียงรุ่งเสียชีวิต เป็นการท้าวความย้อนอดีตต้นตระกูลของพญามังราย สมัยปู่หม่อมสืบมาถึงลูกหลาน ตลอดถึงสมัยเชื้อเจ็ดตน โดยเป็นการกล่าวถึงเหตุการณ์แต่ละช่วงสมัยอย่างสังเขป เช่น ตอนที่ยายฟ้ารับอาสาพญามังรายเข้าไปเป็นไส้ศึกในเมืองหริภุญชัย ในสมัยของพญาธิบา หลังจากยึดครองเมืองหริภุญชัยได้แล้ว พญามังรายก็เสด็จมาสร้างเมืองกุ่มกาม ในบริเวณอำเภอสารภีปัจจุบัน จากนั้นจึงสร้างเมืองเชียงใหม่ขึ้นมาอีกเมืองหนึ่ง

<sup>22</sup> ต้นฉบับจารึกในใบลานของวัดอุโมงค์ อ.เมือง จ.เชียงใหม่ สถาบันวิจัยสังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ได้ถ่ายไมโครฟิล์มเก็บไว้ที่ฝ่ายวิจัยล้านนา



### บทที่ ๒ การตั้งถิ่นฐานของไทเขิน

แพร่ น่าน ลำพูน ลำปาง เชียงราย เชียงของ และพะเยาแล้ว ในหนังสือเรื่องนี้ยังได้กล่าวถึงเมืองต่างๆ อีกหลายเมือง ซึ่งปัจจุบันอยู่ในเขตพม่าและจีน เช่นเมืองพะยาก เมืองยอง เมืองเชียงตุง เมืองนาย เมืองแสนหวี เมืองเลม และเมืองเชียงรุ่ง เป็นต้น

สิ่งที่น่าสนใจตอนหนึ่งในหนังสือเรื่องนี้ คือการกล่าวถึงเมืองเชียงตุงในอดีต ซึ่งระบุว่า มังคุดกินเมืองได้ 17 ปี ก็เสียชีวิต มังเคียนกินเมือง 7 ปี เสียชีวิต เชียงตุงเป็นเมืองร้างอยู่เป็นเวลา 10 ปี พญามังรายจึงส่งพญานาถะมุไปครองเชียงตุงในปี จ.ศ.833 หลังจากนั้นพญานาถะมุจึงโปรดให้สร้างเวียงเชียงเหล็กในปี จ.ศ.834



เจ้าก้อนแก้วอินแกลง เจ้าฟ้าหลวงเชียงตุง  
(พ.ศ.2439-2478) พระชนมายุ 60 ชันษา

ต่อมา พวกฮ่อยกทัพมารุกรานเมืองแลมและเวียงเชียงเหล็ก ในขณะที่ฮ่อล้อมเมืองอยู่นั้น ชาวเวียงเชียงเหล็กจึงคว่ทนายร้อนสาตไล่พวกฮ่อจนต้องถอยร่นออกไป แต่พวกฮ่อก็ยังไม่ยอมแพ้ได้พากันไปทدن้าหมายจะให้ท่วมเมืองเชียงตุง ชาวเขินจึงแก้เคล็ดโดยทำแพไม้้อ ใช้หอยเป็นก้อนเส้น ใช้กระดองปูเป็นหม้อ ใช้ไม้แพร่เป็นพิน ไหลน้ำไปที่พวกฮ่อทدن้าอยู่นั้น พ้าจึงฝ่าพวกฮ่อตายเป็นอันมากและพากันล่าถอยไป พญานาถะมุกินเมืองได้ 14 ปี ก็เสียชีวิต พญาน้ำท่วมกินเมืองแทนพ่อในปี จ.ศ. 845

ในปี จ.ศ. 891 พญาผายุกษัตริย์เชียงใหม่ได้ส่งโอรสไปครองเชียงตุง คือพญาเจ็ดพันตู ไทโด้ทำนายว่าเชียงตุงเป็นเมืองนามจันทร์ น้ำไหลจากทางทิศใต้ไปทิศเหนือ ผู้หญิงกินเมืองดี ถ้าผู้ชายกินเมืองให้เลี้ยงเจนนเมือง 500 นา และสร้างเจดีย์เป็นชื่อเมืองจึงจะดี

ในการเสด็จไปกินเมืองเชียงตุงในครั้งนั้น พญาเจ็ดพันตูได้นำเอาช้างม้าข้าคนติดตามไปเป็นจำนวนมาก รวมทั้งพระไตรปิฎกและพระสงฆ์ 4 รูป คือ พระมหาธัมมไตร วัดพระแก้ว พระธัมมลังกา วัดหัวข่วง พระทสปัญโญ วัดพระกลาง พระมหาหงสาวดี วัดจอมทอง

การสร้างความสัมพันธ์ระหว่างเมืองเชียงตุงและเชียงใหม่สมัยราชวงศ์มังราย อาจกล่าวได้ว่ามี 2 ช่วงคือ ช่วงแรกในสมัยราชวงศ์มังรายตอนต้น เสริมสร้างความสัมพันธ์โดยใช้ระบบเครือญาติ เนื่องจากเจ้าเมืองเชียงตุงส่วนใหญ่เป็นเชื้อสายของกษัตริย์เชียงใหม่ แต่ก็มีหลายสาเหตุที่แสดงถึงนโยบายทางการเมือง เช่นกรณีในสมัยพญาไชยสงคราม (พ.ศ. 1854-1868) ได้ส่งราชบุตรคือเจ้าน่านไปครองเมืองเชียงตุงในลักษณะการเนรเทศขับไล่โทษฐาน "บ่ชื้อต่อกูผู้เป็นพ่อ" ครั้นสมัยพญาแสนพู (พ.ศ. 1868-1877) และสมัยพญาคำฟู (พ.ศ. 1877-1879) จึงได้ส่งขุนนางมาครองเชียงตุงแทน ต่อมาในสมัยพญาผายู (พ.ศ. 1879-1877) ได้ส่งราชบุตรคือเจ้าเจ็ดพันตูไปปกครองเชียงตุง

ในช่วงที่สอง สมัยพญาเกือนาถึงสมัยพญาแก้ว ซึ่งเป็นช่วงที่พระพุทธศาสนาเจริญรุ่งเรืองมากในอาณาจักรล้านนา การเสริมสร้างความสัมพันธ์จึงเน้นการเผยแผ่พระพุทธศาสนาจากเชียงใหม่สู่เชียงตุง และผ่านเข้าสู่เชียงรุ่ง คือ พระสงฆ์ภิกษุรามัญวงศ์ วัดสวนดอก ในสมัยพญาเกือนาและภิกษุสิบล วัดป่าแดง ในสมัยพระเจ้าติโลกราช เป็นที่น่าสังเกตอย่างหนึ่งว่า กระแสพัฒนาการของพุทธศาสนาในเชียงใหม่ในแต่ละยุคสมัยมีความสัมพันธ์กับความเจริญเติบโตของพุทธศาสนาในเชียงตุง และความขัดแย้งระหว่างสงฆ์ภิกษุรามัญ วัดสวนดอก และฝ่ายป่าแดงจากเชียงใหม่ก็มีผลกระทบต่อง่งส่งฝ่ายยางกวงและป่าแดงเชียงตุงด้วยเช่นกัน นอกจากนั้น



อักษรธรรมล้านนาได้แพร่ไปสู่เชียงตุงพร้อมกับการเผยแผ่พุทธศาสนา อักษรไทเขินจึงคล้ายกันกับอักษรล้านนามาก รวมทั้งวรรณกรรมจากล้านนาก็ยังแพร่หลายไปสู่เชียงตุงอีกด้วย<sup>23</sup>



ตราประจำเมืองรูปสิงหราช เริ่มใช้ในสมัยพระเจ้าเจ็ดพันตุ

กล่าวถึงปี พ.ศ. 1893 ท้าวผาญได้ส่งเจ้าเจ็ดพันตุมาปกครองเชียงตุง เมืองเชียงตุงเจริญรุ่งเรืองเป็นอย่างมากทั้งในการศาสนาและการเมือง หลังจากสมัยของเจ้าอ้ายออนและเจ้าแสนเหล็กราชโอรสของเจ้าเจ็ดพันตุสิ้นนิษฐานว่า เชียงตุงคงจะตกอยู่ภายใต้อิทธิพลของจีนเป็นระยะเวลาหนึ่ง หลักฐานที่ปรากฏแน่นอนว่า เชียงตุงกลับมาเป็นเมืองขึ้นของเชียงใหม่ปรากฏอีกครั้งในสมัยพระเจ้าติโลกราช (พ.ศ. 1984-2030) ซึ่งตรงกับสมัยของพญาศรีสัตตธรรมราชาจุฬามณีของเชียงตุง ความสัมพันธ์ถูกกระชับให้แน่นแฟ้นมากขึ้น ภายหลังการสิ้นพระชนม์ของพญาศรีสัตตธรรมราชาจุฬามณี พระเจ้าติโลกราชได้มีพระราชสาส์นมาขอให้พระมหาเถระเขม

<sup>23</sup> สรัสวดี อ๋องสกุล. อ้างแล้ว, หน้า 188 - 189.

มงคลเป็นพระจัดสร้างเจดีย์บรรจุอัฐิธาตุ และในพิธีราชาภิเษกของพญาจันทบูรณ์ราชาเจ้าฟ้าองค์ต่อมา เชียงใหม่ได้จัดส่งช้าง 2 ช้าง บรรจุเครื่องราชาภิเษกมายังเชียงตุง และเชียงตุงได้ส่งม้า 4 ตัว พร้อมสิ่งของอื่นๆ มาถวายตอบแทน

ภายหลังพระเจ้าศรีวิชัยราชา (พ.ศ. 2054-2062) ถูกปลงพระชนม์ก็เกิดปัญหาการแย่งชิงอำนาจระหว่างโอรสทั้งสองคือ ท้าวเชียงคองและพญาหิน ภายหลังท้าวเชียงคองได้รับการสถาปนาให้เป็นปกครองเชียงตุงจากความช่วยเหลือจากพระเมืองแก้ว แต่ในที่สุดเชียงตุงก็ถูกกองทัพของเมืองแสนหิว ซึ่งพญาหินหลบหนีไป แล้วกลับมาตีเชียงตุงจนแตก

ความสัมพันธ์ในลักษณะบ้านพี่เมืองน้องดำรงสืบมาภายใต้สถานการณ์ทางการเมืองที่ผันแปร กล่าวคือในต้นพุทธศตวรรษที่ 24 เชียงตุงตกอยู่ภายใต้อิทธิพลพม่า ส่วนเชียงใหม่ตกอยู่ภายใต้อิทธิพลสยาม ความขัดแย้งของพม่าและสยามมีผลต่อความสัมพันธ์เชียงใหม่และเชียงตุง ซึ่งนำไปสู่การทำสงครามเชียงตุงในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น<sup>24</sup> ถึง 3 ครั้ง

ปลายสมัยอาณาจักรล้านนา กษัตริย์มีความอ่อนแอเกิดปัญหาการกบฏของข้าราชการขุนนาง บุเรงนองกษัตริย์พม่าจึงสามารถยึดครองเชียงใหม่ได้สำเร็จในสมัยของพระเมกุฎี เมื่อ พ.ศ. 2101 อำนาจที่เชียงใหม่เคยมีเหนือเชียงตุงก็สิ้นสุดลง

<sup>24</sup> สรัสวดี อ๋องสกุล. อ้างแล้ว, หน้า 189.





เจ้ากองโต ครองราชย์  
3 มิถุนายน-12 พฤศจิกายน พ.ศ.2480  
พระชนมายุ 40 ชันษา



หอเจ้าบุญวัด ตั้งอยู่ข้างๆ โรงแรมเชียงตุง

## สมัยประเทศราช: ในการปกครองของพม่า

พ.ศ. 2107 เชียงตุงแสดงการยอมรับอำนาจพม่าอย่างเป็นทางการ โดยพญาแก้วรัตนภูมิมนตรียกกองกำลังชาวไทเขินลงไปเฝ้ากษัตริย์พม่า ซึ่งยึดครองเชียงแสนเป็นศูนย์กลาง การควบคุมล้านนาตามคำสั่งเชียงตุง เป็นกำลังสำคัญในการปราบปรามรัฐไทยอื่นๆ แก่พม่า จึงเป็นที่โปรดปรานของกษัตริย์พม่า นอกจากนั้นแล้ว พญาแก้วรัตนภูมิมนตรียังได้ส่งนางแก้วคำราชบุตรีไปถวายเป็นบาทบริจาริกาของกษัตริย์พม่าด้วย

แม้จะอยู่ภายใต้การปกครองของพม่า แต่เชียงตุงก็มีอำนาจการปกครองตนเองอย่างเต็มที่หลังจากปฏิบัติหน้าที่ในฐานะประเทศราช เช่น การส่งเครื่องราชบรรณาการ การเข้าเฝ้าเมื่อถูกเรียกตัว การส่งไพร่พลไปช่วยทำศึกสงคราม การส่งรายได้จากภาษีอากร ผลประโยชน์จากป่าไม้เหมืองแร่ เงิน ทอง หยก และบ่อพลอย เป็นต้น พม่าใช้นโยบายตัวประกันในการควบคุมเชียงตุง โดยให้ส่งราชโอรสหรือพระกนิษฐาของเจ้าฟ้าไปอยู่ที่ราชสำนักอังวะเพื่อประกันความจงรักภักดี และหล่อหลอมให้ใกล้ชิดกับวัฒนธรรมพม่า เชียงตุงตกเป็นเมืองขึ้นของพม่าร่วม 200 ปี อย่างสงบ โดยแทบไม่ได้แสดงความขัดแย้งที่รุนแรงใดๆ

ต่อมา เมื่อพญากาวิละกอบกู้เอกราชและยึดเชียงใหม่จากการครอบครองของพม่า ก็ถึงยุค "เก็บผักใส่ซ้า เก็บข้าใส่เมือง" โดยการยกกองทัพไปตีเมืองต่างๆ ริมฝั่งแม่น้ำสาละวิน รวมถึงเมืองเชียงตุงแล้วกวาดต้อนผู้คนเข้ามาไว้ในเชียงใหม่ ชาวไทเขินเมืองเชียงตุงที่ถูกกวาดต้อนในกาลครั้งนั้น ได้ตั้งถิ่นฐานในเมืองเชียงใหม่ เช่น ถนนวัวลาย อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ บ้านทรายมูล บ้านสันก้างปลา บ้านออนกลาง อำเภอสันกำแพง บ้านต้นเกด บ้านป่าสัก บ้านपालาน บ้านต้นกอก บ้านต้นแห่นหลวง บ้านต้นแห่นน้อย อำเภอสันป่าตอง จังหวัดเชียงใหม่

นอกจากนั้นแล้ว พญาอุปราชธรรมลังกา น้องชายของพญากาวิละ ก็ยังได้ส่งขุนนางไปเกลี้ยกล่อมเจ้าฟ้าศิริชัยของเชียงตุงให้เข้ามาสวามิภักดิ์ต่อเชียงใหม่ จนพระองค์ยอมนำเจ้านายไพร่พลหลายร้อยครอบครัวอพยพ



เข้ามาอยู่ในเชียงใหม่ พญากาวิละให้ไพร่พลตั้งถิ่นฐานอยู่นอกประตูเชียงใหม่ทางทิศใต้ ส่วนเจ้านายทั้งหลายให้ตั้งคุ่มอยู่บริเวณเหนือวัดนันทาราม ตำบลหายยา อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ ในปัจจุบัน และให้การยกย่องเสมือนเป็นญาติสนิทแบบเจ้าพี่เจ้าน้อง

ยุคต้นๆ ของพญากาวิละนั้น เชียงใหม่กำลังอยู่ในยุคฟื้นตัวจากการปกครองของพม่า เจ้านายบางองค์ของเชียงตุง เช่น เจ้ามหาขานนังจึงยังไม่เชื่อมั่นและไม่ไว้วางใจว่า เชียงใหม่จะสามารถขยายอำนาจไปถึงเชียงตุง และคุ่มครองเชียงตุงในฐานะเมืองขึ้นได้หรือไม่ เจ้าฟ้าองค์นี้จึงไม่เข้ามาสวามิภักดิ์ โดยอ้างว่าเกรงจะสิ้นชาติสิ้นเผ่าพันธุ์ แต่ก็รักษาสัมพันธภาพที่ดีต่อเชียงใหม่

เจ้ามหาขานนังซึ่งตั้งตนเป็นอิสระอยู่ที่เมืองยาง ถูกพม่าโจมตีในปี พ.ศ.2354 จึงร้องขอความช่วยเหลือจากเชียงใหม่ แต่เชียงใหม่ก็ไม่มีกำลังพอ



มองผ่านซุ้มประตูเจดีย์พระธาตุห้วยโหล่ง  
เห็นทัศนียภาพทุ่งน่านอกเมืองเชียงตุง

ที่จะต้านทัพพม่าได้ เจ้ามหาขานนังตระหนักดีว่าพม่าจะควบคุมเมืองที่อยู่ใกล้เคียงเข้มงวดกว่าเมืองที่อยู่ไกล ระยะทางยิ่งห่างไกลเท่าใดเมืองประเทศราชก็ยิ่งมีอิสระมากขึ้นเท่านั้น และเมืองเชียงตุงก็อยู่ไกลจากพมามากกว่าเมืองใดๆ เจ้ามหาขานนังจึงยอมรับข้อเสนองของพม่าที่จะให้พระองค์เป็นเจ้าฟ้าของเมืองเชียงตุง ในฐานะประเทศราชของพม่า ในปี พ.ศ.2356

ในขณะที่เชียงใหม่เป็นเมืองประเทศราชของไทย เชียงตุงก็เป็นเมืองประเทศราชของพม่า แม้ว่าไทยกับพม่าจะมีบาดหมางกัน แต่ต่างฝ่ายก็มีนโยบายต่อประเทศราชคล้ายคลึงกัน ดังนั้น แม้ว่าเจ้ามหาขานนังจะยอมรับอำนาจของพม่า ใน พ.ศ.2356 จะได้พยายามรักษาความสัมพันธ์กับเชียงใหม่ โดยการส่งคณะสงฆ์มาสมานเจริญไมตรี แต่เชียงใหม่ก็ต้องส่งลงกรุงเทพฯ ตามธรรมเนียมประเทศราช หรือก่อนจะเกิดศึกเชียงใหม่-เชียงตุง ใน พ.ศ.2389 เชียงใหม่ก็ได้รับหนังสือขอเป็นไมตรีจากเชียงตุง แต่ไทยก็ไม่ไว้วางใจมากนัก และกำชับให้เชียงใหม่สอดส่องความเคลื่อนไหว ของเชียงตุง และพม่าอย่างใกล้ชิด ถึงแม้ว่าเชียงใหม่จะได้พยายามขอประนีประนอม โดยเสนอว่า จะให้เจ้ามหาพรหมผู้เป็นน้องของเจ้ามหาขานนัง ซึ่งหนีเข้ามาอยู่ในเชียงใหม่เกลี้ยกล่อมเจ้ามหาขานนังให้สวามิภักดิ์ แต่ผลก็ไม่ได้คืบหน้ามากนัก เหตุการณ์ดังกล่าวเป็นผลให้ความสัมพันธ์อันดีของเชียงใหม่ กับเชียงตุงชะงักงันลง และเป็นชนวนให้เกิดศึกเชียงใหม่-เชียงตุงถึง 3 ครั้ง

ศึกเชียงใหม่กับเชียงตุงครั้งแรก เกิดขึ้นในปี พ.ศ.2393 ขณะนั้นเจ้ามหาขานนังเป็นผู้ปกครองเชียงตุง เจ้าพุทธวงศ์ครองเชียงใหม่ ตรงกับสมัยของ พระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 3 ของไทย สาเหตุมาจากเจ้านายเชียงรุ่งหนีภัยกบฏมาอยู่หลวงพระบางแล้วขอความช่วยเหลือมายังกรุงเทพฯ ประจวบเหมาะที่รัชกาลที่ 3 มีพระประสงค์จะขยายอำนาจไปจนถึงเชียงรุ่งเพื่อป้องกันภัยรุกรานจากพม่า ศึกครั้งนี้ พญาอุปราชพิมพิสารแห่งเชียงใหม่เป็นแม่ทัพใหญ่ พญาราชบุตรเป็นทัพหนุน ศึกครั้งนี้ราชบุตรเจ้ามหาขานนังเสียชีวิตในที่รบ แต่ก็ไม่สามารถตีเชียงตุงให้แตกได้ เนื่องจากทัพทั้งสองไม่ประสานความร่วมมือกัน





เจ้าชายหลวง เจ้าหลวงเชียงตุงองค์สุดท้าย  
(พ.ศ.2489-2505) พระชนมายุ 72 ชันษา

ศึกครั้งที่สองเกิดขึ้นใน พ.ศ. 2395 สมัยสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 4 ก่อนที่เชียงตุงจะขอเข้าเป็นเมืองขึ้นของอังกฤษ เพราะขณะนั้นอังกฤษขยายอำนาจในพม่า พระองค์จึงตัดสินใจทำสงครามกับเชียงตุง โดยพระองค์โปรดให้กรมหลวงวงศาธิราชสนิทเป็นแม่ทัพไทย เจ้าพญามราช (นุช) เป็นแม่ทัพหน้า ยกไพร่พลสรรพาวุธไปบรรจบกันที่เชียงแสน เชียงใหม่ร่วมเป็นพันธมิตรในชั้นแรก จนเป็นที่พอใจพระทัยของรัชกาลที่ 4 แต่เมื่อกองทัพจากกรุงเทพฯ ยกมาถึงเชียงแสน เชียงใหม่

ส่งท้าวพญาไปห้ามทัพ แล้วศุภอักษรไปถวายว่าขอให้ลดทัพไว้ก่อน โดยอ้างว่าฝนแล้งนาเสียหาย ไม่มีเสบียง และไม่มีความพร้อมด้านไพร่พล แต่ทางกรุงเทพฯ ไม่ยอม ทั้งยังสั่งให้เจ้าเมืองหลวงพระบางส่งเสบียงไปช่วย แต่ในที่สุด เนื่องจากปัญหาด้านเสบียง การเดินทัพใหญ่ในเส้นทางลำบาก และไม่ชำนาญทาง รวมทั้งเชียงตุงอยู่ในที่สูงสามารถป้องกันตนเองได้ดี ปืนใหญ่ที่ใช้ก็ไม่มีประสิทธิภาพ จึงทำให้ทัพไทยไม่สามารถเอาชนะเชียงตุงได้อีกครั้งหนึ่ง

ศึกครั้งที่ 3 เกิดขึ้นเมื่อ พ.ศ.2397 เป็นการรบที่ต่อเนื่องจากศึกครั้งที่ 2 เนื่องจากกรมหลวงวงศาธิราชสนิท ซึ่งพักกองทัพอยู่ที่เมืองน่าน มีหนังสือกราบบังคมทูลรัชกาลที่ 4 ว่า การจะรบชนะเชียงตุงนั้นต้องใช้จำนวนพลเพิ่มอีก 3-4 หมื่นคน และต้องใช้อาวุธที่ทันสมัยและเสบียงอาหารที่พร้อม พระองค์จึงโปรดเกล้าฯ ให้เจ้าพญาศรีสุริยวงศ์ ว่าที่สมุหพระกลาโหม นำอาวุธที่ทันสมัยมาส่งให้กรมหลวงวงศาธิราชสนิท และให้เจ้าเมืองเชียงใหม่พร้อมเจ้าเมืองในล้านนา เช่น ลำพูน ลำปาง แพร่ น่าน เสริมกองทัพและกำลังเสบียง แต่ก็ไม่ได้รับความร่วมมือเท่าที่ควร มีเพียงทัพเชียงใหม่ภายใต้การนำของพญามหาวงศ์เท่านั้น ที่จำใจต้องทำตามคำสั่ง และในที่สุดความไม่พร้อมรบในหลายๆ ด้าน ทำให้ศึกครั้งนี้ ไม่ประสบผลสำเร็จอีกเช่นเคย

อาจกล่าวได้ว่า สาเหตุอันแท้จริงที่ทำให้ทัพเชียงใหม่และไทยไม่สามารถเอาชนะเชียงตุงได้นั้น เป็นเพราะเชียงใหม่กับเชียงตุงมีความสัมพันธ์แบบบ้านพี่เมืองน้องโดยตลอด แต่ทั้งสองก็ต้องการผู้นำที่มีความเข้มแข็ง และต้องการมีอิสระในการปกครองตนเอง ดังนั้นเมื่อผู้นำของตนมอบนโยบายให้รบกันก็จำเป็นต้องจำใจยอมทำตามนโยบาย และในช่วงเวลานั้น เชียงตุงถือว่าพมามีอำนาจเหนือเชียงใหม่ จึงต้องการเป็นเพียงบ้านพี่เมืองน้องมิใช่เมืองขึ้น ขณะเดียวกันเชียงใหม่ก็เกรงว่าหากช่วยเหลือไทย ซึ่งมีกองทัพขนาดใหญ่ยึดครองเชียงตุงได้ ตนอาจจะถูกยึดอำนาจการปกครองแบบเบ็ดเสร็จได้ง่าย ฉะนั้นเมื่อถูกสั่งให้รบ เชียงใหม่จึงแอบติดต่อกับ



กับเชียงตุงอย่างลับๆ เพื่อขอร้องให้ทำตามที่ทำฝ่ายไทยบังคับ และทั้งสองได้ทำข้อตกลงกันว่าจะทำร้ายไพร่พลของอีกฝ่ายให้น้อยที่สุด กระทั่งหลังสงคราม เชียงตุงก็ได้พยายามช่วยเหลือเชลยศึกชาวพม่าและน่านกลับ โดยการปลอมคนเหล่านั้นให้คล้ายกับชาวเชียงตุงเพื่อหลอกทหารพม่า



ภาพหนองตมมกกว้าง และบ้านเรือนในอดีต ลักษณะภูมิประเทศของเชียงตุง ทำให้มีหนองน้ำใหญ่ๆ ถึง 9 หนอง คือ หนองตม หนองเย หนองยาง หนองท่าช้าง หนองแก้ว หนองไค้ หนองพวง หนองเคะ และหนองผา ปัจจุบันหลายแห่งตื้นเขินไปแล้ว เช่น หนองเย ปัจจุบันคือกาตตุง (ใหม่)

## สมัยสงครามโลกครั้งที่ 2: สหรัญไทยเดิม

อังกฤษยึดครองพม่าได้สำเร็จ เมื่อปี พ.ศ.2429 ส่วนเชียงใหม่ก็มีข้อบาดหมางกับอังกฤษ เกี่ยวกับผลประโยชน์ด้านป่าไม้จนมีคดีความกัน อังกฤษจึงสนับสนุนให้ไทยมีบทบาทในการปกครองล้านนาได้อย่างเต็มที่ ไทยได้เข้าควบคุมการความสัมพันธ์ด้านต่างประเทศของเชียงใหม่ และมีข้อห้ามเจ้านายพื้นเมืองแต่งงานกับคนต่างชาติ และเรื่องนี้เป็นที่มาของตำนานรักข้ามแผ่นดินของเจ้าฟ้าพรหมลือและเจ้าหญิงทิพวรรณ (ณ ลำปาง)

อังกฤษเข้าปกครองเชียงตุงใน พ.ศ.2433 โดยยอมรับอำนาจธรรมเนียมตามประเพณีของเจ้าฟ้า แต่จะรักษาความสงบและควบคุมการติดต่อกับต่างประเทศ ฉะนั้นความสัมพันธ์ระหว่างเชียงใหม่กับเชียงตุงจึงถูกควบคุม การติดต่อกันทุกกรณีต้องผ่านข้าหลวงอังกฤษเท่านั้น

ในช่วงสงครามโลกครั้งที่ 2 ไทยลงนามสนธิสัญญาพันธมิตรกับญี่ปุ่น ยังผลให้ต้องประกาศสงครามต่ออังกฤษและสหรัฐอเมริกาตามญี่ปุ่นไปด้วย กองทัพไทยภายใต้การนำของ พลตรีผิน ชุณหะวัณ จึงต้องรับหน้าที่

รบกับเมืองเชียงตุงซึ่งอยู่ในบังคับของอังกฤษ โดยกองทัพไทยสามารถยึดเมืองเชียงตุงได้ในวันที่ 26 พฤษภาคม พ.ศ.2485 รัฐบาลไทยอ้างความสัมพันธ์ทางประวัติศาสตร์และชาติพันธุ์ปกครองเชียงตุงเป็นจังหวัดหนึ่งของไทยโดยใช้ชื่อว่า "สหรัญไทยเดิม"

รัฐบาลไทยได้ทูลเชิญ เจ้าเมืองเหล็กพรหมลือโอรสองค์ใหญ่ของเจ้าฟ้าก้อนแก้วอินแถลง กับเจ้าแม่ปทุมมาเทวี ซึ่งไปช่วยราชการและพำนักอยู่ที่เมืองโหม่วหยั่ว ชายแดนพม่า ติดกับประเทศอินเดีย ตามคำสั่งของรัฐบาลอังกฤษ พร้อมด้วยเจ้าหญิงทิพวรรณ (ณ ลำปาง) ณ เชียงตุงและโอรสธิดา ให้กลับมาเป็นมิ่งขวัญของชาวเชียงตุง โดยเจ้านายชั้นผู้ใหญ่พร้อมด้วยพระสงฆ์ เสนาอำมาตย์ นายแคว้น นายแขวง และพ่อเมืองต่างๆ ในเขตเชียงตุงได้พร้อมใจกันจัดประเพณีทำขวัญเรียกขวัญขึ้น ณ คุ่มหลวงแล้วสถาปนาพระองค์ขึ้นเป็น "เจ้าฟ้าสิริสุวรรณราชยสพรหมลือ" ผู้ครองเมืองเชียงตุง นอกจากนั้น รัฐบาลไทยก็ได้แต่งตั้งให้พลตรีผิน ชุณหะวัณ ดำรงตำแหน่งข้าหลวงใหญ่สหรัญไทยเดิม เพื่อควบคุมและรักษาความสงบในเมืองเชียงตุง

หลังสงครามโลกครั้งที่ 2 สิ้นสุดลง รัฐบาลไทยต้องมอบเชียงตุงให้แก่สหประชาชาติ อังกฤษเข้าไปมีบทบาทต่อพม่าและเชียงตุงอีกครั้งหนึ่ง เจ้าฟ้าพรหมลือจึงตัดสินใจพระทัยเข้ามาพำนักที่จังหวัดเชียงใหม่พร้อมครอบครัว





หอพญาซอน ข้างวัดเชียงยืนเคยเป็นที่ทำการของรัฐบาลไทย  
ในสมัยเชียงตุงเป็นสหรัษฎไทยเดิม

## สมัยปัจจุบัน

4 มกราคม พ.ศ.2491 พม่าได้รับเอกราชจากอังกฤษ เชียงตุงถูกผนวกให้อยู่ภายใต้การปกครองของพม่า ต่อมาในปี พ.ศ.2505 นายพลเนวิน ผู้นำของพม่า ได้ทำการรัฐประหาร และประกาศใช้ระบบสังคมนิยมปกครองประเทศ ระบบเจ้าฟ้าในเชียงตุงจึงได้ถึงกาลสิ้นสุดลง เชียงตุงมีสถานะเป็นจังหวัดหนึ่งของรัฐฉาน ประเทศพม่า และนับตั้งแต่ พ.ศ.2506 เชียงตุงถูกสั่งปิดประเทศไปพร้อมกับพม่า รัฐบาลไทยโดยกระทรวงมหาดไทย จึงประกาศปิดพรมแดนด้าน อ.แม่สาย จ.เชียงราย ตั้งแต่ 18 ตุลาคม พ.ศ.2498 เป็นต้นมา แต่อย่างไรก็ตามก็ยังคงมีการติดต่อและลักลอบขนสินค้าข้ามแดนระหว่างพม่ากับไทยอยู่เสมอ จนกระทั่ง 2 พฤศจิกายน

พ.ศ.2524 สภาความมั่นคงแห่งชาติได้มีมติผ่อนผันให้ประชาชนทั้งสองประเทศสามารถเดินทางเข้าออก เพื่อติดต่อซื้อขายเครื่องอุปโภคบริโภคที่ด่าน อ.แม่สาย ในลักษณะจุดผ่อนปรนได้ทุกวัน ตั้งแต่วันที่ 06.00-18.00 น. และสามารถเดินทางเข้าไปได้ภายในประเทศได้ระยะทางไม่เกิน 5 กิโลเมตร ต่อมา 11 กันยายน พ.ศ.2535 กระทรวงมหาดไทยได้ประกาศผ่อนผันเปิดจุดผ่านแดนชั่วคราวให้ชาวต่างประเทศเดินทางเข้าออกได้ทุกวัน ตั้งแต่วันที่ 08.30-15.00 น.

6 ตุลาคม พ.ศ.2535 เป็นครั้งแรกที่รัฐบาลของทั้งสองประเทศได้ดำเนินนโยบายเปิดเส้นทางเศรษฐกิจ โดยพม่าอนุญาตให้ชาวไทยและชาวต่างประเทศสามารถเดินทางผ่านด่านท่าซี้เหล็กเข้าไปท่องเที่ยวในเชียงตุงได้ ในปี พ.ศ.2537 พม่ากับไทยมีปัญหาการเมือง พม่าสั่งปิดประเทศลงอีกครั้งหนึ่งเมื่อ 30 มกราคม พ.ศ.2538 จนกระทั่ง 16 มีนาคม พ.ศ.2539 รัฐบาลไทยและรัฐบาลพม่าได้มีมติเปิดจุดผ่านแดนระหว่างไทยกับพม่าขึ้นอีกครั้งหนึ่ง โดยพม่าอนุญาตให้นักท่องเที่ยวสามารถเดินทางเข้าประเทศได้ในระยะทางไม่เกิน 5 กิโลเมตร ตั้งแต่วันที่ 08.30 - 18.30 น. และนักท่องเที่ยวสามารถทำหนังสือเดินทางเข้าไปท่องเที่ยวในเมืองเชียงตุงได้ไม่เกิน 15 วัน จนกระทั่ง 16 พฤษภาคม พ.ศ. 2540 รัฐบาลไทยและรัฐบาลพม่าซึ่งประกอบด้วยผู้ว่าราชการ 10 จังหวัดชายแดน และนายอำเภอร่วมกันทำข้อตกลงว่าด้วยการข้ามแดนระหว่างประเทศทั้งสอง โดยตั้งด่านทำหนังสือผ่านแดนชั่วคราว (Temporary Border Pass) แก่ผู้เดินทางเข้าสู่ประเทศพม่า และมีกำหนดการเดินทางไม่เกิน 7 วัน<sup>25</sup> ปัจจุบัน (พ.ศ.2548) ขยายกำหนดเวลาเป็น 14 คืน 15 วัน

<sup>25</sup> สุพิน ฤทธิ์เพ็ญ. *เขมรโบราณเชียงตุง*. 2541, หน้า 73 - 86.





แผนที่เมืองเชียงใหม่ แสดงอาณาเขต 3 จอม ได้แก่  
จอมบ่น จอมทอง จอมล็ก  
และแสดงอาณาเขต 7 เชียง ได้แก่

- (หมายเลข 1) เชียงลาน
- (หมายเลข 2) เชียงงาม
- (หมายเลข 3) เชียงจันท์
- (หมายเลข 4) เชียงยี่น
- (หมายเลข 5) เชียงจาม
- (หมายเลข 6) เชียงอินทร์
- (หมายเลข 7) เชียงขุ่ม



## วัฒนธรรมไทกับการเปลี่ยนแปลง

กลุ่มชาติพันธุ์ไทส่วนใหญ่ตั้งถิ่นฐานอยู่ในอาณาบริเวณที่เป็นชายแดนติดต่อกันระหว่างประเทศไทย ลาว และเวียดนาม สถานภาพทางการเมืองของดินแดนเหล่านั้นเปลี่ยนไปตามยุคสมัยแต่สิ่งที่ยังคงไว้คือวัฒนธรรมร่วมและขนบธรรมเนียมประเพณีไท อย่างไรก็ตาม วัฒนธรรมไทไม่ใช่สิ่งที่หยุดนิ่งตายตัวจากอดีตยาวนานจนถึงปัจจุบัน วัฒนธรรมไทมีการปรับเปลี่ยนทั้งจาก



ภายในและการตอบสนองพลั้งจากภายนอกก่อเกิดลักษณะทางวัฒนธรรมที่หลากหลาย และแตกต่างในกลุ่มของวัฒนธรรมไทด้วยกันเอง เช่น วัฒนธรรมของจ้วง ไท และนุงในจีน และเวียตนาม พวกนี้พูดภาษาที่คนข้างนอกเรียกว่า ภาษาตระกูลไท-กะได แต่นักวิชาการจีนเรียกว่าภาษาตระกูลจ้วง-ตัง มีวัฒนธรรมที่เอนเอียงไปเป็นแบบจีนมากขึ้นเรื่อยๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งความเชื่อและขนบธรรมเนียมประเพณี ในขณะที่อีกกลุ่มหนึ่งที่ได้รับอิทธิพลจากพระพุทธศาสนาเช่น ยวน ชินและไต มีพื้นฐานทางวัฒนธรรมเหมือนกัน กล่าวคือเป็นวัฒนธรรมพุทธและผี อย่างไรก็ตามจะมีวัฒนธรรมย่อยที่ต่างกัน แต่เมื่อแต่ละกลุ่มเผชิญกับเงื่อนไขและสภาพแวดล้อมในการพัฒนาที่ต่างกัน อย่างไรก็ตาม ไทที่นับถือพุทธและผีนี้ เป็นกลุ่มที่มีความสัมพันธ์กันค่อนข้างใกล้ชิดกันไม่ว่าจะเป็นทางด้านการเมือง เศรษฐกิจ หรือสังคม หากจะดูจากที่ตั้งทางภูมิศาสตร์แล้ว ชินเป็นกลุ่มที่อยู่กลางระหว่างยวน ไตและลื้อ เชียงตุงจึงเป็นเสมือนศูนย์รวมของวัฒนธรรมไท โดยการสัมพันธ์เกี่ยวข้องกับรัฐไทอื่นๆ ที่อยู่รายรอบความสัมพันธ์ระหว่างเชียงตุงกับเพื่อนบ้านไทเหล่านี้มีความสำคัญยิ่ง สามารถสะท้อนถึงพัฒนาการทางประวัติศาสตร์และความสัมพันธ์ทางสังคมและวัฒนธรรมของกลุ่มคนในภูมิภาคนี้ได้เป็นอย่างดี การศึกษาความสัมพันธ์ของรัฐไทเหล่านี้สามารถทำได้หลายทาง ทางหนึ่งที่น่าสนใจและได้ภาพที่หลากหลายคือ การศึกษาจากเมืองเชียงตุงเอง ซึ่งจะสะท้อนให้เห็นความสัมพันธ์ระหว่างรัฐไทตั้งแต่เริ่มก่อตั้งสร้างบ้านแปงเมือง โครงสร้างทางการเมืองและการวางรากฐานทางวัฒนธรรมของคนไท



ฮ้านน้ำ ลี้อวัฒนธรรมคนไทลุ่มน้ำ

## สภาพสังคมจากอดีตสู่ปัจจุบัน

### การเมืองการปกครอง

ระบบการเมืองของเชียงตุงในอดีตใช้ระบบการเมืองแบบไพร่ฟ้ามหาษัตริย์ มีตำแหน่งเจ้าฟ้าซึ่งมีอำนาจเด็ดขาดสูงสุด รองลงมาคือเจ้าแกมเมือง เป็นตำแหน่งอุปราชหรือรัชทายาท ถัดจากเจ้าแกมเมืองคือเจ้าเมืองเหล็ก เจ้าเมืองขากและเจ้าเมืองขอนแก่น ตำแหน่งทั้งสามเป็นเจ้านายเชื้อพระวงศ์ระดับสูงของเชียงตุงที่ได้กินนาของเมืองดังกล่าว ซึ่งเป็นเมืองใหญ่และมีความสัมพันธ์ในแคว้นแคว้นเชียงตุง เมืองสำคัญที่ขึ้นกับเชียงตุงได้แก่ เมืองสาต ท่าซี้เหล็ก เมืองพยาก เมืองยอง เมืองขาก เมืองหลวย เมืองยาง และเมืองเพียง เป็นต้น

นอกจากเจ้านายเชื้อพระวงศ์แล้ว ชนชั้นปกครองของเชียงตุงยังประกอบด้วยขุนนาง และข้าราชการ ข้าราชการระดับสูงจะดำรงตำแหน่งพญา เช่น พญาหลวงสุพรมมาเป็นตำแหน่งวัง พญาหลวงเจิงเป็นหัวหน้าผู้พิพากษา พญาหลวงคาเป็นรองหัวหน้าผู้พิพากษา พญาหลวงปู่เกิด พญาหลวงปกป้อง และพญาหลวงปายเมือง ขุนนางข้าราชการของเชียงตุงจะปฏิบัติหน้าที่ในค้ำสนาม<sup>26</sup> เหมือนกับของล้านนา ทำหน้าที่กำหนดนโยบายเก็บภาษีและตัดสินคดีความ และต้อนรับแขกต่างบ้านต่างเมือง การปกครองระดับรองลงมาสันนิษฐานว่ามีการแบ่งหน่วยการปกครองเป็นเอ็ง หัวสิบ และบ้าน ซึ่งยังคงเห็นร่องรอยอยู่ในปัจจุบัน

ในเขตตัวเมืองเชียงตุงมีหน่วยงานการปกครองอยู่ 5 เขต ได้แก่

เขตที่หนึ่ง ประกอบด้วย บ้านยางคำ บ้านจอมสัก วัดศรีหน่อ วัดกัมมัญฐานมหาโพธิ วัดเชียงชุม วัดอโศก วัดพระธาตุแสงเมือง และวัดตุยา

<sup>26</sup>รัตนารณณ์ เศรษฐกุล, อ้างแล้ว, หน้า 36.



เขตที่สอง ประกอบด้วย วัดจอมมน วัดเชียงลาน วัดบ่อกุด วัดเชียงแล วัดน้ำแซก และบ้านเซทานอ่อน

เขตที่สาม ประกอบด้วย วัดราชฐานหลวงหัวข่วง วัดหมอกใหม่ วัดเมืองเพียง วัดเชียงงาม วัดเชียงจันทร์ วัดหัวกาด วัดป่าแดง วัดจอมใหม่ วัดม่อมเรือ วัดหนองคำ และวัดเมืองนาย

เขตที่สี่ ประกอบด้วย วัดเขมินทร์ วัดจอมคำ วันอิน วัดยางกวง วัดราชฐานหลวงเชียงยืน วัดน้อยหน่อ วัดพระสิงห์ และวัดหนองผา

เขตที่ห้า ประกอบด้วย วัดเจดีย์หนองผา วัดเชียงอิน วัดภูคำ วัดสุธัมมา บ้านน้ำขึ้นน้อย บ้านกลางนาปู่หลอย บ้านกลางนาหลวง และบ้านหนองทอง

ส่วนการปกครองเอื้องทั้งหลายอยู่ภายใต้หัวร้อยเอื้อง ถัดลงมาก็คือ หัวสิบ ตำแหน่งผู้ปกครองระดับล่าง ได้แก่ ปู่แสน ปู่แก่ สีเส้า และปู่หล้า (ปู่ล้า)



ลักษณะการปลูกเรือนชาวไทเขินตามชนบท

สภาพการบริหารปกครองในอดีตของเชียงตุง มีระบบการจัดปกครองในรูปแบบที่เรียกว่า "ระบบกินเมือง-กินนา" ซึ่งเป็นโครงสร้างพื้นฐานทางการเมืองเช่นเดียวกับรัฐไทอื่นๆ ในเริ่มแรก ก่อนที่จะพัฒนาเป็นไปอาณาจักรและการกระจายอำนาจจากราชตระกูลไปยังขุนนางกลุ่มต่างๆ ระบบกินเมืองกินนาของเชียงตุง จึงเหมือนกับระบบกินเมือง-กินนาของเชียงรุ่งและล้านนาในระยะแรก<sup>27</sup> เมื่อมีการขยายอาณาเขตออกไปหรือมีการสร้างบ้านแปงเมือง กษัตริย์จะส่งลูกหลานออกไปปกครอง เพื่อความเป็นปึกแผ่นของรัฐและช่วยป้องกันเมืองแม่ กรณีที่พญา มังรายส่งเจ้าน้ำท่วมไปปกครองเชียงตุงนั้นสันนิษฐานได้ว่าเป็นการไปปกครองเมืองหน้าด่านเพื่อป้องกันการรุกรานของจีน<sup>28</sup> การส่งเชื้อราชวงศ์ไปปกครองทำให้เมืองนั้นๆ มีฐานะสูงขึ้นกว่าเมืองที่ปกครองด้วยขุนนาง ในสมัยพญามังรายบรรดาเมืองสำคัญๆ ถูกปกครองโดยเชื้อพระวงศ์เป็นอิสระไม่ขึ้นต่อกัน ดังเช่นพญามังรายให้ขุนครามราชโอรสไปปกครองเมืองเชียงราย เชียงแสน เมืองฝาง เมืองสาตเมืองหาง และเมืองชวาดโดย "ให้กินเครื่องเสมอศักดิ์ดังตนท่านแล"<sup>29</sup> อ้ายแสงต่อผู้เป็นพญาครองเมืองวิเทหะได้ให้โอรสไปกินเมืองเชียงรุ่ง องค์กรองกินเมืองเลม และองค์ที่สามให้มากินเมืองของพญามังราย<sup>30</sup> ส่วนพญาเจ็ดพันตูหลังจากขึ้นครอง ให้อ้ายอ่อนโอรสองค์โตเป็นอุปราชกินนาเมืองซอน เจ้าแขนเหล็กโอรสองค์รองกินนาเมืองซาก เมืองลู่ เป็นต้น<sup>31</sup>

<sup>27</sup> จิวัตติ ดิงศภัทย์. เก็บความจาก *Gondominas, Essai Sur L 'evolution des systemes politiques thai. "บททดลองเสนอว่าด้วยวิวัฒนาการของระบบการเมืองของชนชาติที่พูดภาษาไท-ไต"* วารสารสังคมศาสตร์ - มนุษยศาสตร์ ปีที่ 11 ฉบับที่ 2 (พฤษภาคม-มิถุนายน, 2524), หน้า 25-27.

<sup>28</sup> มีเอกสารจีนกล่าวถึงการรุกรานของจีน อ้างใน *Sai Sam Tip, The Lu in Sin-Sawny panna From the Earliest Times Down to A.D. 1644 Thesis, Arts and senescence University, Rangoon, 1976.*

<sup>29</sup> รัตนภรณ์ เศรษฐกุล. อ้างใน สงวน โชติสุขรัตน์. *รวมสารนิยายไทย*, หน้า 54-56.

<sup>30</sup> ทวี สว่างปัญญางกูร. *ตำนานเมืองเชียงตุง*, 2527, หน้า 57-60.

<sup>31</sup> เรื่องเดียวกัน, หน้า 69.



ระบบกินเมือง-กินนาในระยะแรกเป็นสิทธิของเจ้านายเชื้อพระวงศ์ ภายหลังจึงขยายออกไปสู่ขุนนางกลายเป็นระบบการตอบแทนบุคคลผู้รับใช้ ภาษีด้วยให้กินนาของเมืองต่างๆ ซึ่งกลายมาสู่ระบบศักดินาในเวลาต่อมา มีการแต่งตั้งพ่อล่าม ซึ่งเป็นข้าราชการราชสำนักให้ทำหน้าที่เป็นตัวกลาง ระหว่างราชสำนักกับเมือง คอยรายงานข้อราชการและรับคำสั่งจากราชสำนักแจ้งไปยังเมืองต่างๆ ล่ามเหล่านี้จะได้รับค่าตอบแทนเป็นผลผลิต และแรงงานของประชาชนในเมืองหรือหมู่บ้านที่ตนไปกินนาอยู่ ระบบนี้ใช้ในเชียงตุงและเชียงรุ่งเรื่อยมาจนถึงคริสต์วรรษที่ 19<sup>32</sup> เป็นระบบที่เน้นความสำคัญของที่ดินและการใช้ที่ดินควบคุมกำลังคน ตลอดจนตอบแทนบุคคลที่รับใช้ภาษีซึ่งถือเป็น "เจ้าแผ่นดิน" ระบบนี้นับเป็นพื้นฐานทางการเมือง การปกครองของรัฐไทในภูมิภาคแถบนี้



<sup>32</sup>George J. Scott. *The Gazetteer of Upper Burma and the Shan States*, p 431 และรัตนภาพร เศรษฐกุล, "สิบสองปันนา: บทสำรวจทางการเมืองและสังคมก่อนการปลดแอกปี ค.ศ 1950" สิบสองปันนา:อดีตและปัจจุบัน (เชียงใหม่: ศูนย์หนังสือ, 2528).



กุเจ้าฟ้าเมืองเชียงตุง สัญลักษณ์สุดท้าย  
แห่งอำนาจการปกครองสูงสุดในอดีต



ปัจจุบันนับตั้งแต่ในปี พ.ศ. 2505 นายพลเนวิน ผู้นำรัฐบาลทหารของพม่า ได้ทำการรัฐประหาร และประกาศใช้ระบบสังคมนิยมปกครองประเทศ ระบบการปกครองแบบเจ้าฟ้าในเชียงตุงจึงได้สิ้นสุดลง เชียงตุงมีสถานะเป็นจังหวัดหนึ่งของรัฐฉาน ประเทศพม่า ตำแหน่งผู้ปกครองที่มีอำนาจสูงสุดคือ ตำแหน่งทางการทหารที่เรียกว่า "ไตมุ" หมายถึง ตำแหน่งแม่ทัพภาค ส่วนเมืองที่ขึ้นกับเชียงตุง คือ เมืองสาต เมืองท่าขี้เหล็ก เมืองพยาก เมืองยอง เมืองซาก เมืองต่วน เมืองยาง เมืองเปียง เมืองม้า เมืองลา เมืองแมน ใน 11 เมืองนี้จะมีตำแหน่งทางการทหารปกครองซึ่งเรียกว่า "พิวหะมุ" หมายถึง ตำแหน่งรองแม่ทัพภาค

การปกครองภายในเขตเมืองเชียงตุงจะแบ่งออกเป็น 5 เขต แต่ละเขตก็จะมีตำแหน่ง "อุกฐะ" รับผิดชอบดูแล ส่วนเืองรอบนอกปัจจุบันมี 20 เือง (เืองเทียบได้กับอำเภอ) คือ

- |                  |                                |                  |
|------------------|--------------------------------|------------------|
| 1. เืองยางลอ     | 2. เืองดอยหลวง                 | 3. เืองกาดท้าย   |
| 4. เืองวัดชาว    | 5. เืองกาดเต่า                 | 6. เืองยางเกียง  |
| 7. เืองกาดฟ้า    | 8. เืองเมืองล้ง                | 9. เืองหนองกุง   |
| 10. เืองเมืองลาบ | 11. เืองเมืองเซม               | 12. เืองเมืองซอน |
| 13. เืองห้วยกอย  | 14. เืองเมืองพัก               | 15. เืองยางชะ    |
| 16. เืองดอยเหมย  | 17. เืองท่งทา                  | 18. เืองท่าลม    |
| 19. เืองท่าฟิง   | 20. เืองท่าเพิ่ม <sup>33</sup> |                  |

ใน 20 เืองนี้แต่ละเืองก็จะมี "อุกฐะ" เทียบได้กับตำแหน่งกำนัน เป็นผู้ปกครอง และในแต่ละหมู่บ้านก็จะมีตำแหน่ง เฒ่าแก่ (ผู้ใหญ่บ้าน) ปู่แสน (กรรมการหมู่บ้าน) ปู่ล้าม (ผู้ประกาศข่าวในหมู่บ้าน) และลีเส้า (ที่ปรึกษาในหมู่บ้าน)<sup>34</sup>

<sup>33</sup>ข้อมูลรายชื่อเืองโดย พระมหาแสง สุมโน, เมืองเชียงตุง, 2546.

<sup>34</sup>พระมหาสุภาพ จันตะก้อง สัมภาษณ์ ชายบุญคำ, บ้านท่ายอ เมืองเชียงตุง, วันที่ 12 สิงหาคม 2543.



ทุ่งนาเืองเมือง การทำนาอาชีพหลักตามเืองรอบนอก

การสำรวจสำมะโนครัวเืองที่ดินและสภาพความเป็นอยู่ของราษฎร เืองจากรัฐบาลพม่าปกครองโดยระบบสังคมนิยม ทรัพย์สินสาธารณะเป็นของรัฐทั้งหมดรวมทั้งที่ดินที่เป็นอสังหาริมทรัพย์ จะใช้ผลประโยชน์ส่วนตัวหรือเอกชนไม่ได้ เอกชนตั้งร้านค้าขายประกอบอาชีพร้านค้าค้านั้นต้องขออนุญาตและเสียภาษีการค้าและอื่นๆ ให้รัฐบาล โดยผู้แทนของรัฐที่ปกครองเืองจะเก็บรวบรวมผลประโยชน์นั้นทั้งรายเดือนและรายปี ส่งไปให้ทำการใหญ่รัฐบาลกลางที่เมืองหลวง

ในกรณีนี้จะประกอบอาชีพค้าขาย ประชาชนต้องการซื้อหรือเข้าร้าน ในการประกอบอาชีพ ทางรัฐบาลซึ่งเป็นเจ้าของจะขายให้ผู้ประกอบการนั้นๆ ในอัตราราคาซื้อขายตกประมาณหนึ่งแสนจัตหรือมากกว่านั้น ถ้ากรณีเข้าจากรัฐบาลเพื่อประกอบอาชีพค้าขาย รัฐบาลผู้เป็นเจ้าของร้านค้าจะเก็บค่าเข้าร้านค้าเดือนละหนึ่งพันจัตหรือมากกว่านั้น และสินค้าเข้าจากต่างประเทศต้องเสียภาษีให้รัฐบาล ซึ่งเรียกเก็บภาษีอัตราสูงทุกชนิดของสินค้า



ในเรื่องที่ดินเพื่อการปลูกบ้านเรือนที่อยู่อาศัย รัฐบาลจะดูแลครอบคลุมอย่างเข้มงวด ดังนั้นประชาชนจะซื้อบ้านหรือที่ดินจะต้องติดต่อซื้อจากรัฐบาลโดยตรง ค่าซื้อบ้านอยู่อาศัยอัตราราคาประมาณเก้าแสนถึงหนึ่งล้านจัดต่อห้อง คือห้องแถวคู่ที่มีสองชั้น ส่วนในกรณีไม่มีเงินสดจำนวนมากพอจะซื้อขาดเป็นกรรมสิทธิ์ของตนเองได้ ก็ต้องออกไปในรูปของการเช่าตึกแถวหรือบ้านจากรัฐบาล

รัฐบาลจะเรียกเก็บค่าเช่าบ้านหรือตึกแถว ห้องแถวจากผู้เช่าเดือนละพันห้าร้อยจ๊ิต และที่ดินในเมืองเชียงตุงนี้จะต้องซื้อจากรัฐบาลผู้แทนที่มีอำนาจเต็ม ที่ดินคิดอัตรารังวัดใช้เป็นนิ้ว ฟิตและฟุต ตามระบบมาตราวัดของอังกฤษ บางกรณีจะซื้อที่ดินเป็นตารางฟุต<sup>35</sup>

ส่วนยานพาหนะเช่น รถยนต์หรือรถจักรยานก็สามารถซื้อได้จากประเทศไทย แต่ปัจจุบันรัฐบาลจะไม่ออกป้ายทะเบียนรถยนต์ให้ และจะมีคำสั่งยึดทรัพย์โดยเฉพาะรถยนต์ทั้งหมดภายหลัง เพื่อเป็นการจำกัดจำนวนการใช้รถยนต์และการใช้น้ำมันภายในประเทศ

<sup>35</sup>พรหมศักดิ์ เจิมสวัสดิ์. **เที่ยวเมืองเชียงตุง**. (กรุงเทพฯ: บริษัท อติตดาพรินติ้ง จำกัด, 2543), หน้า 76-77.



บ้านเรือนทรงตึกแบบสมัยใหม่ของอาคารที่พักอาศัย  
กับการเปลี่ยนแปลงในเชียงตุง



วงเวียนอนุสาวรีย์ใจกลางเมืองกับรถจักรยานยนต์  
ยานพาหนะยอดนิยมในเชียงตุง



### เศรษฐกิจ

ในอดีตเมืองเชียงตุงเป็นศูนย์กลางทางการค้า เนื่องจากเป็นทางผ่าน และเป็นจุดแลกเปลี่ยนสินค้าของกองคาราวานพ่อค้าจีนจากมณฑลยูนนาน และพ่อค้าไทยใหญ่จากรัฐฉาน เส้นทางการค้าจะเริ่มต้นจากมณฑลยูนนาน คือ เมืองลาฮ่อ (คุนหมิง) ผ่านซือเหมา เชียงรุ่ง เมืองฮาย เมืองฮุน เมืองขาน เชียงล้อ (ท่าล้อ) เข้าสู่ชายแดนรัฐฉาน ผ่านเข้ามาทางเมืองลา เมืองเชียงตุง เมืองพะยาก แม่ส่าย เชียงราย แม่สรวย เวียงป่าเป้า ดอยสะเก็ด จนถึงเชียงใหม่ ลำปาง ตาก แม่สอด มะละแหม่ง มัณฑะเลย์และร่างกุ้ง โดยพ่อค้าบางกลุ่มจะแยกจากเชียงรายไปเชียงของแล้วล่องเรือไปค้าขายที่ หลวงพระบาง

แม้ว่าจะเป็นศูนย์กลางการค้า แต่ลักษณะการค้าของเชียงตุงนั้น มีความคล้ายคลึงกับล้านนา เนื่องจากการผลิตสิ่งของในชุมชนทั้งของเชียงตุง และล้านนานั้น เป็นการผลิตเพื่อสนองความต้องการของกลุ่มชนเท่านั้น กล่าวคือผลิตเพื่อเลี้ยงตัวเอง การติดต่อแลกเปลี่ยนสินค้าจะใช้ระบบการ แลกของต่อของ โดยจะนำผลผลิตของชุมชนไปแลกเปลี่ยนกับผลผลิตของ กลุ่มอื่น ซึ่งไม่มีในกลุ่มชนของตนแล้วนำกลับมาขายให้กับกลุ่มชนในท้องถิ่น และจะเป็นที่ทราบกันในกลุ่มชนต่างๆ ว่า ผลผลิตที่ตนต้องการอยู่ในแหล่งใด เช่น ชุมชนที่สูงของอำเภอแม่แตง อำเภอเชียงดาวและอำเภอสะเมิง จะผลิต เมียง เชียงรายและพะเยาจะมีปลาแห้ง แพร์จะผลิตยาสูบ น่านจะมีบ่อเกลือ ลำปางจะมีเครื่องปั้นดินเผา และเชียงตุงจะมีของป่า เช่น เปลือกไม้ที่ใช้ ย้อมผ้า ยางไม้และครั่ง เป็นต้น

อาชีพหลักของเชียงตุงคือการเกษตรกรรม อาชีพรองคือการทอผ้า การทำเครื่องเงิน เครื่องจักสาน เป็นต้น ในฤดูแล้งประมาณเดือนพฤศจิกายน ถึงพฤษภาคม จะเป็นช่วงที่พ่อค้าวัวต่าง ซึ่งเป็นชาวนาที่อาศัยอยู่ในหมู่บ้าน ต่างๆ รวมกันเป็นขบวนวัวต่าง ในขบวนหนึ่งอาจจะมีวัวต่างประมาณ 50-60 ตัว แล้วรวบรวมผลผลิตในชุมชน เพื่อนำไปแลกเปลี่ยนสินค้ากับชุมชน อื่นๆ แต่เมื่อถึงฤดูฝนก็จะหยุดกิจการนั้นแล้วกลับมาทำนาเหมือนเดิม

พ่อค้าวัวต่างชาวไทเขิน เมืองเชียงตุงจะไม่นิยมขึ้นไปค้าขายในมณฑล ยูนนาน เนื่องจากข้อจำกัดในเรื่องทุน ตลาดและพาหนะที่เป็นเพียงวัวต่าง มิใช่ม้า ล่อ หรือวัวต่างกลุ่มใหญ่ประมาณ 100 ตัว เหมือนของพ่อค้าจีน และไทใหญ่ ซึ่งทำการค้าเป็นอาชีพหลัก แต่จะเป็นการซื้อขายแลกเปลี่ยน ในชุมชนใกล้เคียง ในกรณีที่จะมีการแลกเปลี่ยนสินค้ากับดินแดนล้านนา ขบวนพ่อค้าวัวต่างจะเดินทางจากเชียงตุงตามเส้นทางที่พ่อค้าอาชีพใช้กัน เข้าสู่ดินแดนล้านนาและเดินทางไปยังจังหวัดต่างๆ เพื่อแลกเปลี่ยนผลผลิต

ของตนกับแหล่งนั้นๆ แล้วนำ ผลผลิตเหล่านั้นกลับมา จำหน่ายให้กับผู้คนในเชียงตุง ต่อไป<sup>36</sup> พ่อค้าจีนจากรัฐฉาน เล่าถึงการมาเชียงใหม่ครั้งแรก ของเขาในปี ค.ศ.1855 ว่า "มีพ่อค้ากว่า 8-9 พันคน เดินทางมาค้าขายพร้อมด้วย ล่อ ม้า และวัวทุกปี พ่อค้าเหล่านี้ นำทอง ทองแดง เหล็ก และ ไหมมาขาย และซื้อขาย งาช้าง เขาสัตว์ และหมาก กลับไป ขายที่เชียงตุง"<sup>37</sup>



<sup>36</sup> สุพิน ฤทธิ์เพ็ญ. สุขวัณณะวาทหลวง: การศึกษาเชิงวิเคราะห์บทบาทที่มีต่อ สังคม. (วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาและวรรณกรรมล้านนา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ 2539), หน้า 131-132.

<sup>37</sup> Katherine A. Bowie, แต่ง. สมพร วารณาโด, แปล. บทความเรื่อง "การค้า และผลิตภัณฑ์ผ้าในภาคเหนือของประเทศไทยจากมุมมองทางประวัติศาสตร์", หนังสือ เรื่อง ผ้าเอเซีย: มรดกร่วมทางวัฒนธรรม (กรุงเทพฯ: บริษัทอมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์ พับลิชชิ่ง จำกัด, 2536), หน้า 178 อ้างใน FO69: Foreign Office Series#69, Public Records Office, London, England, p.55.





กลืนโอของชีวิตในหมู่บ้าน ความสัมพันธ์ของผู้คน คนขี่ควาย และสาวอาบนํ้าริมห้วย วิถีชีวิตที่ดำเนินอยู่ในเชียงตุง

จะเห็นได้ว่านับตั้งแต่อดีต การที่เมืองเชียงตุงตั้งอยู่ในภูมิภาคประเทศที่เหมาะสมกว่าเมืองอื่นๆ ในบริเวณเดียวกัน ตรงกับบริเวณเส้นทางการค้าฝั่งตะวันตกของแม่น้ำสาละวิน ซึ่งเป็นจุดเชื่อมต่อไปยังเส้นทางการค้าที่มาจากเมืองต่างๆ ทางตอนบนและทางตอนล่างของพม่า เช่น ตองยี มณฑลชเลย์ และย่างกุ้ง<sup>38</sup> เส้นทางการค้าทางทิศเหนือด้านเมืองลา ซึ่งปัจจุบันใช้เวลาในการเดินทางโดยรถยนต์เพียง 3 ชั่วโมงก็เข้าสู่ชายแดนจีนเชื่อมต่อไปยังเมืองเชียงรุ่ง มณฑลยูนนาน ประเทศจีน ดังนั้นเมืองเชียงตุงจึงเป็นแหล่งการค้าการตลาดที่สำคัญแห่งหนึ่ง ส่วนด้านทิศใต้ติดกับชายแดนอำเภอแม่สายของประเทศไทย แต่เนื่องจากสภาพภูมิประเทศที่แคบไม่กว้างขวาง

<sup>38</sup> แสวง มาละแซม, *คนของย้ายแผ่นดิน*, (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2540), หน้า 34.

ผลผลิตทางการเกษตรที่ได้จึงไม่มากพอสำหรับการค้าขายแลกเปลี่ยนกับเมืองอื่นๆ อีกทั้งทรัพยากรทางธรรมชาติก็ไม่อุดมสมบูรณ์มากนัก จึงเป็นจุดที่สินค้าจากแหล่งอื่นจะเข้ามาพักและค้าขายแลกเปลี่ยนในเมืองนี้ ผลประโยชน์ที่ได้จึงมาจากการเป็นเมืองที่มีการค้าขายแหล่งใหญ่ที่สุดในภูมิภาคแห่งหนึ่ง เนื่องจากวิถีชีวิตของชาวไทเขินเมืองเชียงตุงนั้นดำเนินชีวิตโดยพึ่งพาธรรมชาติเป็นหลักเพราะอาชีพหลักของชาวเชียงตุงคือการเกษตรแบบยังชีพ<sup>39</sup> จากแบบเรียนภาษาไทเขินได้ระบุถึงสภาพทั่วไปของชาวไทเขินไว้ว่า

"...ชาวเขินนั้น นิยมกระทำธุระค้าขาย เอ็ด (ทำ) ไร่ไถนาปลูกแพง และเลี้ยงสัตว์ ปั่นฝ้าย ทอผ้า ดังนั้นเป็นต้น ชาวเขินปลูกแพงได้อาหารมาไว้กินกุ่มทุกปี ชาวเขินปลู้งักขาดแคลนอาหารและเครื่องนุ่งห่มสักเทื่อ ชาวเขินนั้นมีความขยันหมั่นได้เอียะการ (ทำงาน) หาเงินมากกว่าชาติอื่น ชาวเขินนั้นมีนิสัยใจคอดีและซื่อต่อเจ้านายและกฎหมายบ้านเมือง แต่กับนิยมการอันเป็นข้าคนใช้แก่ท่านคนอื่นแล..."<sup>40</sup>

แม้ในปัจจุบันสภาพเศรษฐกิจของชาวไทเขินก็มีลักษณะเช่นที่ว่านี้ จากการสอบถามพบว่า มีชายไทเขินจำนวนน้อยที่สมัครเข้าเป็นทหารหรือประกอบอาชีพเป็นข้าราชการ โดยส่วนใหญ่ในชนบทมักประกอบอาชีพเกษตรกรรม ในเมืองจะประกอบอาชีพค้าขาย ประกอบธุรกิจส่วนตัว รับจ้าง หรืออาชีพที่กำลังมีรายได้ดี คือการขับรถแท็กซี่นำเที่ยว อาชีพค้าขาย และส่วนหนึ่งเดินทางออกมาทำงานที่ท่าขี้เหล็กและประเทศไทย

ในตัวเมืองเชียงตุงมีตลาดหลักๆ อยู่ 3 แห่งคือ กาดตุง (ใหม่) กาดตุง (เก่า) และกาดยางคำ (ท่ารถเมืองเชียงตุง) บริเวณกาดตุง (ใหม่) ซึ่งเป็นตลาดที่ใหญ่ที่สุดในเมืองเชียงตุงจะมีสินค้าที่นำไปจากประเทศไทย ประเทศจีน สินค้าที่นำเข้าจากประเทศไทยก็จะมีทั้งสินค้าอุปโภคและบริโภค เช่น

<sup>39</sup> ประชัน รักพงษ์, *ตลาดนัดเมืองเชียงตุง*, เรื่องเมืองเชียงตุง (เชียงใหม่ : สุริวงค์บุ๊คเซนเตอร์, 2537), หน้า 58.

<sup>40</sup> อนาโตล โรเจอร์ เบิลติเยร์, *แบบเรียนภาษาเขิน*, (เชียงใหม่ : โรงพิมพ์ดาวคอมพิวกราฟิก, 1996), หน้า 90.



เสื้อผ้าเครื่องนุ่งห่ม รองเท้า ปูนซีเมนต์ วัสดุก่อสร้าง เครื่องมือการเกษตร เครื่องสำอาง สืบทาบ้าน อาหารสำเร็จรูป เครื่องดื่ม ประเภทผลไม้ก็มี เงาะทุเรียน ลำไย มะขามหวาน มะม่วง เป็นต้น ผลไม้ต่างๆ เหล่านี้จะมีราคาที่ค่อนข้างแพงเกือบ 2 เท่าของราคาในประเทศไทย เช่น ลำไย ทุเรียน ที่ขายในตลาดเชียงตุงก็โลกรัมละ 600 จั๊ด (1 บาท/9.6 จั๊ด) ซึ่งสินค้าต่างๆ เหล่านี้จะนำเข้าโดยผ่านทางอำเภอแม่สาย สำหรับสินค้าจากประเทศจีนก็จะเป็นประเภทเสื้อผ้า เครื่องนุ่งห่ม เครื่องเสียง เครื่องอิเล็กทรอนิกส์ เครื่องดื่ม อุปกรณ์ไฟฟ้า เป็นต้น โดยสินค้าต่างๆ เหล่านี้จะผ่านทางเมืองลา



หญิงชราขายถั่วเน่าแซบในกาตตุง อาหารพื้นถิ่นในเชียงตุง

ตลาดแห่งนี้จะทำการเปิดทุกวัน จะหยุดเฉพาะวันพระขึ้น/แรม 15 ค่ำ ตามปฏิทินของพม่าเท่านั้น เพราะที่เชียงตุงจะใช้ปฏิทินอยู่ 2 ฉบับ คือ ฉบับที่เป็นทางการซึ่งเป็นภาษาพม่าจัดทำโดยรัฐบาล กับฉบับที่เป็นภาษาไทยเขินจัดทำโดยพระสงฆ์และโคปกะเมืองเชียงตุง ซึ่งปฏิทินทั้ง 2 ฉบับนี้จะมีวันพระที่ไม่ตรงกัน โดยปฏิทินของพม่าจะมีวันพระเร็วกว่าของไทยเขิน



กาตตุง (ใหม่) ยามสาย กลุ่มแม่ค้าขายผักสดผลไม้

1 วัน เช่น ในเทศกาลเข้าพรรษา ปี พ.ศ. 2543 พระสงฆ์ชาวพม่าก็จะเข้าพรรษาก่อนพระสงฆ์ชาวไทยเขิน 1 วัน<sup>41</sup>

บริเวณตลาดแห่งนี้จะมีการขายสินค้าโดยแบ่งออกเป็นพื้นที่ต่างๆ เช่น บริเวณส่วนท้ายสุดของตลาดจะเป็นสินค้าประเภทอาหารแห้ง กะปิ กระเทียม พริก เกลือ ผักผลไม้ เนื้อสัตว์ ถัดจากนั้นก็จะเป็นบริเวณที่ขายเครื่องปั้นดินเผาฝีมือชาวบ้านรอบนอกเมืองเชียงตุง เครื่องจักสาน เสื้อ ไม้กวาด เครื่องจับสัตว์น้ำ ส่วนสินค้าที่เป็นผลผลิตจากชาวไร่ก็มี ถั่วเหลือง พัก แดง ถั่วลิสง ใบยาสูบ เมล็ดพันธุ์พืชต่างๆ พืชสมุนไพร เครื่องยาสมุนไพร สีสียืด หมาก พลุ ดอกไม้ ขี้ผึ้ง ในส่วนของสินค้าประเภทเครื่องเขียนหนังสือ ตำราเรียนซึ่งมีทั้งแบบเรียนภาษาไทย ภาษาพม่า ภาษาไทยเขิน ภาษาไทใหญ่ ภาษาจีน และภาษาอังกฤษ

<sup>41</sup>พระมหาสุภาพ จันตะก้อง สัมภาษณ์พระภิกษุสามเณร ธมมวโร เจ้าอาวาส วัดราชฐานหลวงป่าแดง เขต 3 เมืองเชียงตุง (11 กรกฎาคม 2543).





กาดหมัวยามเช้าที่กาดหนองผา ริมถนนนอกเมืองเชียงตุง



แม่บ้านหัวตะกร้ามาจับจ่ายซื้อของในตลาด  
บริเวณทางเข้าด้านหน้า กาดตุง (ใหม่)



แม่บ้านหัวตะกร้ามาจับจ่ายซื้อของในกาดหนองผายามเช้านอกเมือง

ในตลาดเมืองเชียงตุงจะมีการใช้หลายภาษา ส่วนใหญ่พ่อค้าแม่ค้าในตลาดจะพูดกันได้หลายภาษา ชาวบ้านที่มาจับจ่ายซื้อสินค้ามาขายก็มีทั้งที่อยู่ในตัวเมืองเชียงตุงและบริเวณรอบนอกเมือง เช่น เืองยางลอ เืองเมืองเซม เืองเมืองลั้ง ซึ่งอยู่ห่างจากตัวเมืองเชียงตุงออกไปประมาณ 3-4 กิโลเมตร ตลอดจนชาวเขาเผ่าต่างๆ ก็จะลงมาจับจ่ายซื้อของที่ตลาดแห่งนี้ด้วยบริเวณด้านหน้าตลาดจะมีรถจักรยานยนต์ สามล้อเครื่องรับจ้างคอยให้บริการลูกค้าอยู่ตลอดเวลา ด้านหน้าตลาดจะพลุกพล่านไปด้วยยวดยานพาหนะ และผู้คนสัญจรไปมาจึงต้องมีเจ้าหน้าที่จราจรแต่งชุดขาวคอยอำนวยความสะดวกโบกมือให้สัญญาณอยู่ตลอดทั้งวัน เพราะในตัวเมืองเชียงตุงยังไม่มีสัญญาณไฟจราจรใช้



นอกจากในตลาดจะเป็นแหล่งซื้อขายสินค้าแล้วยังเป็นแหล่งซื้อขายของรูปพรรณ และซื้อขายแลกเปลี่ยนเงินสกุลต่างๆ อีกด้วย เช่น เงินบาท เงินรูปี เงินหยวนจีน เงินดอลลาร์สหรัฐ เงินจัต ตลาดในตัวเมืองอีกแห่งหนึ่งคือ กาดตุง (ตลาดเก่า) ซึ่งตั้งอยู่บริเวณหน้าวัดเชียงจันทร์อยู่ตรงข้ามกับที่เก็บอัฐิของเจ้าฟ้าเมืองเชียงตุง ตลาดแห่งนี้เพิ่งจะได้รับการฟื้นฟูขึ้นมาอีกครั้ง หลังจากที่ถูกปล่อยให้ร้างไปเป็นเวลานาน บริเวณตลาดแห่งนี้จะจำหน่ายสินค้าประเภทพืชผัก ผลไม้ เนื้อสัตว์ และอาหารอื่นๆ ซึ่งจะเปิดทำการค้าขายเฉพาะช่วงเช้าเท่านั้น ส่วนกาดยางค้ำนั้นจะตั้งอยู่บริเวณสถานีขนส่งเมืองเชียงตุงซึ่งอยู่ใกล้ๆ กับประตูยางค้ำไม่ไกลจากบริเวณจอมสัก ตลาดแห่งนี้ไม่ใหญ่โตมากนักจะมีสินค้าประเภทอาหารผักสด เนื้อสด ผลไม้ และมีร้านอาหารอยู่หลายร้านด้วยกัน บริเวณตลาดยางค้ำกว้างขวางมาก เพราะเป็นที่ตั้งสถานีขนส่งเมืองเชียงตุงแห่งใหม่ รถโดยสารที่จะเดินทางไปแต่ละหัวเมืองจะต้องมารวมกันที่บริเวณตลาดแห่งนี้ทั้งหมด ซึ่งที่นี่จะมีช่องจำหน่ายตั๋วโดยสารสำหรับผู้โดยสารที่ต้องการเดินทางไปแต่ละหัวเมือง เช่น เชียงตุง-เมืองลา เชียงตุง-ตองกิ เชียงตุง-ท่าขี้เหล็ก เชียงตุง-เมืองลำเลี้ยว เชียงตุง-มณฑลเจย์ เป็นต้น

ปัจจุบันเมืองเชียงตุงเริ่มมีนักลงทุนจากต่างประเทศ เข้าไปลงทุนบ้างแล้ว เช่น นักลงทุนจากไทยและจีน ในส่วนนักลงทุนจากไทยคือ บริษัทบุญรอดบริเวอรี่จำกัด ได้เข้าไปเช่าที่ดินประมาณ 1,000 เอเคอร์ โดยลงทุนด้านโครงการเกษตรโดยร่วมกับแม่ทัพรัฐฉานในเมืองเชียงตุง โดยที่ทางบริษัทไม่ต้องเสียค่าเช่าที่ดิน แต่ต้องแบ่งกำไรจากผลผลิตให้ทางแม่ทัพรัฐฉานครึ่งหนึ่ง โครงการเกษตรนี้ตั้งอยู่ที่หมู่บ้านยางหละ เืองเมืองลั้ง ซึ่งขณะนี้พื้นที่ที่ใช้ในการทำเกษตรประมาณ 750 เอเคอร์ พืชที่ปลูกส่วนใหญ่ก็จำพวกธัญพืช พืชเมืองหนาว ข้าวโพด ถั่วมะแฮะ ข้าว ชิง ฝรั่ง เสาวรส ซึ่งผลผลิตต่างๆ นั้น ก็จะนำไปจำหน่ายที่ตลาดในเมืองเชียงตุงและก็มีพ่อค้าแม่ค้ามารับซื้อจากไร่เป็นบางส่วน ในระยะ 2 ปีแรกที่เริ่มเข้ามาลงทุนใหม่ๆ ก็ยังไม่คุ้มทุน แต่มีแนวโน้มที่จะดีขึ้นเรื่อยๆ ในอนาคตทางบริษัทมีโครงการที่จะทำโรงงานซิง ขณะนี้อยู่ระหว่างการทดลองปลูกบนเนื้อที่ 7 เอเคอร์ ปัจจุบันทางบริษัทได้เริ่มโครงการขึ้นอีก 2 แห่งคือ โครงการ

ปลูกกาแฟที่ทำแฉว และที่ปางล้อ ก่อนที่จะถึงเมืองเชียงตุงโดยร่วมลงทุนกับแม่โขงกรุ๊ป โครงการเกษตรที่บ้านยางหละปัจจุบันมีพนักงานของบริษัทที่เป็นคนไทยประจำอยู่ 6 คน เป็นผู้ดูแลโครงการและมีคนงานซึ่งเป็นคนในพื้นที่อีกประมาณ 50 คนโดยจ่ายค่าแรงคนงานวันละ 400 จัต/คน โครงการเกษตรอีกแห่งหนึ่งก็คือ ในเส้นทางระหว่างเชียงตุง-เมืองลา ระหว่างทางก่อนเข้าเมืองลา เป็นอีกแหล่งหนึ่งที่พบการทำเกษตรกรรมขนาดใหญ่ในรูปแบบสวนผลไม้ ได้แก่ ลิ้นจี่ มะม่วง ลำไย ตลอดถึงยางพารา ซึ่งคาดว่าในอีกไม่กี่ปีผลผลิตเหล่านี้จะเป็นผลผลิตส่งออกที่สำคัญอีกแห่งหนึ่งของพม่า



ธนาคารรัฐบาลพม่าตั้งอยู่ใกล้วัดหัวช่วงกลางเมือง

นอกจากโครงการเกษตรของบริษัทแล้วก็มีนักลงทุนเอกชนรายอื่นอีก เช่น บริษัทลำพูนดำได้สร้างถนนจากท่าขี้เหล็กไปเชียงตุง และปัจจุบันระบบการจัดการเกี่ยวกับไฟฟ้าในเมืองเชียงตุงก็มีนักลงทุนจากประเทศไทยได้เข้าไปดูแล เศรษฐกิจในเมืองเชียงตุงมีการขยายตัวอย่างค่อยเป็นค่อยไป ปัจจุบันมีธนาคาร 3 แห่ง คือ เมียนมาร์ ยูนิเวอร์เซล แบงค์ และเมียนมาร์ เมย์ ฟลาวเวอร์ แบงค์ ธนาคาร ซึ่งเป็นของรัฐบาล และเมียนมาร์ ซิปปาเยบัน แบงค์



โครงสร้างพื้นฐานของเชียงตุงยังไม่มีการพัฒนามากนัก มีถนนลาดยางพอใช้สัญจรได้ระหว่างเมืองใหญ่ๆ ส่วนถนนตามชนบทยังมีสภาพเป็นถนนลูกรังหรือถนนดิน หมู่บ้านบางแห่งที่อยู่ห่างไกล ชาวบ้านต้องใช้แรงงานและเครื่องมือ เช่น จอบเสียมพรวนดินมาช่วยกันสร้างถนนเข้าหมู่บ้าน ส่วนไฟฟ้านั้นมีใช้ในเมืองเชียงตุงเท่านั้น เนื่องจากมีโรงผลิตกระแสไฟฟ้าแห่งเดียว ตั้งอยู่ระหว่างทางขึ้นดอยเหมย ห่างจากเมืองเชียงตุงจนถึงยอดดอยประมาณ 34 กิโลเมตร มีความสูงเหนือระดับน้ำทะเล 4,500 ฟุต โรงไฟฟ้าแห่งนี้ผลิตกระแสไฟฟ้าได้ 500 กิโลวัตต์ ใช้พลังงานน้ำสร้างโดยวิศวกรจากประเทศจีน โดยนำน้ำมาจากสระน้ำซึ่งชาวบ้านเรียกว่า "ธารน้ำลัด"<sup>43</sup> ไฟฟ้าพลังน้ำนี้มิใช่ตลอดปีเฉพาะในสถานที่ราชการและสถานประกอบการบางแห่ง เช่น โรงแรมเชียงตุง แต่บ้านเรือนของประชาชนทั่วไปจะมีการเปิดไฟบางช่วง เช่น ตั้งแต่ 4 ทุ่มเป็นต้นไปจนถึงตอนเย็นของอีกวัน แต่สถานประกอบการธุรกิจของเอกชน เช่น ร้านอาหาร โรงแรม หรือวัดส่วนใหญ่มีเครื่องปั่นไฟใช้น้ำมันเป็นเชื้อเพลิง และมีการใช้แก๊สเป็นเชื้อเพลิงในการหุงต้มอาหารและน้ำร้อนสำหรับนักท่องเที่ยวที่เข้าพักในโรงแรม



โรงแรม Harry Trekking House ตั้งอยู่ทางออกประตูหนองผา หนึ่งในโรงแรมชั้นดีราคาถูก มีอัตราคิยไม่ตรี

<sup>43</sup>พรหมศักดิ์ เจิมสวัสดิ์. อ้างแล้ว, หน้า 232.



เงินจัตพม่า ราคา 1,000 จัต ธนบัตรแลกเปลี่ยนในเชียงตุง



จันตาวเทียม เคเบิลทีวี ช่องทางการติดต่อ  
สื่อสารไร้พรมแดน ที่โรงแรมแสงทิพย์



### ศาสนาและความเชื่อ

การบูชาผีอารักษ์หรือพม่าเรียกว่า "นัท" หรือ "แนท" เป็นวัฒนธรรมความเชื่อที่มีส่วนในการควบคุมสังคมและการเมือง นักมานุษยวิทยาชาวฝรั่งเศสกล่าวว่า สังคมไทเป็นสังคมที่มีการจัดตั้งเป็นระบบที่เป็นขั้นๆ ในทางการเมือง มีหน่วยการปกครองตั้งแต่ระดับสูงครอบคลุมมาเป็นลำดับตั้งแต่รัฐจนถึงหมู่บ้าน<sup>44</sup> ซึ่งไม่ใช่อำนาจทางการเมืองเท่านั้นที่ควบคุมประชาชน แต่ความเชื่อถือและบูชาผีนั้นมีส่วนในการสนับสนุนอำนาจของผู้ปกครองแต่ละระดับชั้นด้วย ผีจึงมีบทบาทอยู่ทุกระดับชั้นทางสังคมด้วยการปกครอง

ผีอารักษ์นั้นมักจะเป็นกษัตริย์ผู้เก่งกล้าสามารถหรือบุคคลที่มีบทบาทโดดเด่น มีความกล้าหาญ แต่อาจไม่ใช่เป็นราษฎรที่ดีในสายตาของผู้ปกครอง เช่น เล่าห่วยมอญฆ่าตาย หลังจากสังหารเจ้าเจ็ดพันตุ๊กได้รับยกย่องให้เป็น "ผู้อารักษ์เสื้อเมือง" ส่วนอ้ายแสงต่อนั้นที่สิบสองปันนาได้รับการยกย่องเป็นผีเมืองเชียงเจืองมีนามว่า เจ้าพ่อเซิงหาญ<sup>45</sup> เมืองในเชียงตุงและรัฐไทอื่นๆ จะมีผีบ้านผีเรือนของตนเอง การนับถือผีอารักษ์นี้จะควบคู่กันการนับถือพุทธศาสนา ทุกเรือนจะมีหิ้งบูชาผีประจำเรือนทุกหมู่บ้าน ทุกเมืองมีหอผีหรือเทวดาเมือง ที่เชียงตุงมีหอผีเมืองหรือเทวดาเมืองอยู่ใกล้หอเจ้าฟ้าและวัดพระแก้ว มีการเลี้ยงเทวดาเมืองเชียงตุงเดือนแปด มีการฆ่าสัตว์เพื่อสังเวยเทวดาเป็นพิธีกรรมดั้งเดิมของกลุ่มชน มีความผูกพันกับธรรมชาติและเคารพบูชาบรรพบุรุษ เป็นพิธีกรรมที่พลเมืองและสมาชิกของหมู่บ้านจะต้องเข้าร่วม มีการปิดตาแหลว ห้ามบุคคลภายนอกเข้าในขณะที่มีพิธีกรรมเมืองผู้ที่ละเมิดจะถูกปรับตามธรรมเนียมของบ้านหรือเมืองนั้น<sup>46</sup>

<sup>44</sup>รัตนพร เศรษฐกุล. อ้างใน จิวัตติ ดิงศรัทย์. **บททดลองเสนอว่าด้วยวิวัฒนาการระบบการเมืองของชนชาติที่พูดภาษาไทย-ไต**, หน้า 27.

<sup>45</sup>รัตนพร เศรษฐกุล. อ้างใน บุญช่วย ศรีสวัสดิ์. **ไทยสิบสองปันนา เล่ม 1**, หน้า 545.

<sup>46</sup>รัตนพร เศรษฐกุล, **"ประเพณีสักการบูชาอารักษ์บ้านอารักษ์เมืองของเมืองเชียงตุง"** ในอรุณรัตน์ วิเชียรเขียว และนฤมล เรืองรังษี. **เรื่องเมืองเชียงตุง** (เชียงใหม่: สุริวงค์บุคส์, 2536) หน้า 52-53 และบุญช่วย ศรีสวัสดิ์. **ไทยสิบสองปันนา เล่ม 1**, หน้า 234-243.



หิ้งบูชาเทวดาอารักษ์



หอเทวดาประจำเรือน



การเข้ามาของศาสนาพุทธนับเป็นการเปลี่ยนแปลงครั้งสำคัญของ เชียงตุง ปรากฏในรูปแบบของตำนานเมืองเชียงตุง เพราะตำนานเชียงตุง ใช้วิธีการบันทึกหรือบอกเล่าตามจารีตการบันทึกประวัติศาสตร์ของรัฐไท โดยทั่วไป โดยผู้บันทึกตำนานส่วนใหญ่เป็นพระภิกษุจึงใช้รูปแบบของตำนาน ศาสนามาผนวกเข้ากับตำนานเมืองโดยใช้ภาษาบาลีเกริ่นนำบท มีการใช้ ยุคสมัยทางพุทธศาสนามากำหนดระยะเวลาเช่น "อยู่เลี้ยงระหว่างพระเจ้า กัสสปะตราบถึงพระเจ้าโกตมะได้ตรัสผญาฬัพพัญญู"<sup>47</sup> มีการกล่าวถึงพุทธ ทำนายในการสร้างเมืองและประดิษฐานพุทธศาสนาไว้ว่า

"...อันว่าสระหนองที่นี้ วันภายหน้ายังจักมีฤาษี ตันหนึ่งเป็นลูกพญา ว้อง ชื่อว่าตุงคฤาษี จักมาข่างน้ำหนองที่นี้หื้อแห้งชาแล อันว่านกหมูนี้นี้ก็เป็น นิมิตรอันจักได้ตั้งยังพุทธศาสนานี้ชาแล ลางพ่องก็มีปสาทะศรัทธา ลางพ่อง ก็มีศรัทธาปานกลาง ลางพ่องก็หาศรัทธาเบาได้ก็มีแล..."<sup>48</sup>

คำทำนายเกี่ยวกับนกนี้เนื่องมาจากคราวนี้พระพุทเจ้าเสด็จเลียบโลก มาเมืองนี้ พระอาณนทได้เห็นนกสามหมู่ บินผ่านมีนกขนขาว นกขนขาวดำและ นกขนดำ พระอาณนทจึงได้ทูลถาม พระพุทองค์ พระองค์ทรงอธิบายโดย เปรียบเทียบว่าในเชียงตุงว่า จะมีบุคคล ผู้มีศรัทธาลึกซึ้ง มีศรัทธาพอประมาณ และพวกที่ไม่ศรัทธาเลย แสดงให้เห็นถึง กลุ่มคนที่นับถือศาสนาต่างๆ กันในเชียงตุง เช่น พวกชาวเขาคือกลุ่มที่ไม่ศรัทธา เพราะไม่นับถือพุทธศาสนา แม้ในปัจจุบัน ศาสนาในเชียงตุงก็มีอยู่หลายศาสนา



หอเสี้ยววัด ที่วัดเขมินทร์

<sup>47</sup> ทีวี สว่างปัญญากร. อ้างแล้ว, หน้า 10.

<sup>48</sup> เฟิงอ้าง, หน้า 13.



การรักษาผู้ป่วยด้วยพิธีกรรมของชาวเชียงตุง

นอกจากนี้ยังมีการกล่าวถึงพญานาครักษาสถานที่และการรับเอา พระเกศาธาตุพระพุทองค์ โดยได้สั่งให้พญานาคราชดูแลให้มีฝนตก มีน้ำ อุดมสมบูรณ์และยังถึงความสำคัญของพระธาตุว่า "...ผิว่ามักใคร่หื้อท้าว พญาและไพร่ฟ้าข้าบ้านคนเมืองทั้งหลาย หื้อตั้งอยู่ด้วยขอบทศราชมรรณเรื่อง ด้วยข้าวของสมบัติ คั่นใคร่หื้อมีเตชะฤทธิอันภาพดั่งอันกิติ จุงจักก่อสร้าง ยังธาตุไว้ สูงประมาณศอกเตอดิแล..."<sup>49</sup>

ในเมืองเชียงตุงและรอบๆ เมืองจะมีการสร้างธาตุบนดอยโดยไม่มี วัดเหมือนในสิบสองปันนา มีประเพณีการขึ้นธาตุเพื่อสักการบูชาทุกปี แต่ละเดือนก็มีพิธีทางศาสนาแสดงถึงความนับถือพุทธศาสนาของชาวเชียงตุง เช่นเดียวกับกับที่ได้ถวายเมืองให้กับพระสงฆ์ โดยมีเรื่องเล่าว่าผู้ที่ มาปกครองเมืองเชียงตุงเป็นเมืองนามจันทรนี้ เจ้าเมืองจะต้องพลัดพรากจาก

<sup>49</sup> เฟิงอ้าง, หน้า 13.



เมืองไปด้วยเหตุผลต่างๆ เพื่อแก้เคล็ดเจ้าเมืองที่มาปกครองจะต้องทำพิธีมอบถวายเมืองแด่คณะสงฆ์ก่อนเพื่อให้คณะสงฆ์เป็นเจ้าเมืองเชียงตุงระยะหนึ่ง แล้วจึงขอแลกเมืองคืนจากคณะสงฆ์ในจำนวน "เงินหนึ่งหมื่น ค่าหนึ่งพัน" ดังที่ครั้งหนึ่ง พญาผายูเจ้าเมืองเชียงใหม่ได้แต่งตั้งเจ้าเจ็ดพันตุ ราชบุตรไปปกครองเมืองเชียงตุง พญาผายูได้ถวายเมืองเชียงตุงแด่คณะสงฆ์ที่วัดลีเชียงพระ (วัดพระสิงห์) แล้วจึงขอบูชาเมืองคืนมามอบให้เจ้าเจ็ดพันตุ ความว่า

"...ศักราชได้ 701 ตัว (พ.ศ.1882) พญาผายูหื้อลูกผู้ซื่ออ้ายเจ็ดพันตุไปกินเมืองเขิน ส่งมหาเถรเจ้าไปกับ 4 คน ตนหนึ่งชื่อหังสาวติเถร ตนหนึ่งชื่อสิริบุญเถร ตนหนึ่งชื่อนันเถร ตนหนึ่งชื่อพุทธโมสเถร ขึ้นไปเป็นเทวดาเมืองเขิน หื้อทานเมืองเขินแก่สังฆะ เป็นเมืองพระเมืองสังฆะทั้งมวลมี 755 วนา หยาดน้ำตกแผ่นดินในวัดลีเชียงกลางเวียงหื้อลูกท่านเป็นพญาคันรอดเมืองหื้อบูชากินเมืองเงินหมื่นค่าพันตัดไว้แล้ว..."



วัดยางกวัง ตั้งอยู่ด้านนอกประตูน้ำบ่ออ้อย สร้างในสมัยพระเจ้าเจ็ดพันตุ ปี พ.ศ.1882 ต่อมาในสมัยพญาเกือนา (พ.ศ.1898-1928) วัดแห่งนี้จึงเป็นศูนย์กลางของนิกายยางกวัง เป็นฝ่ายคามวาสี ซึ่งสืบทอดจากคณะสงฆ์นิกายสวนดอก เมืองเชียงใหม่

ต่อมาในสมัยของเจ้ารามหมื่น เจ้าเมืองเชียงตุงลำดับที่ 20 ในปี พ.ศ.2225 เกิดแผ่นดินไหวจึงทำให้วัดวาอารามและบ้านเรือนเสียหาย ผู้คนล้มตายจำนวนมาก เจ้าเมืองจึงบัญชาให้ทำบุญใหญ่และได้ถวายเมืองเชียงตุงแด่คณะสงฆ์ทั้งสองคณะ คือคณะป่าแดง และคณะยางกวัง ครบ 7 วันจึงบูชาเอาเมืองคืน<sup>50</sup>



วัดป่าแดง ตั้งอยู่ด้านนอกประตูป่าแดง สร้างในปี พ.ศ.1983 ในสมัยพระเจ้าติโลกราช ต่อมาในสมัยพญาสามฝั่งแกน นิกายวัดป่าแดงจากเชียงใหม่ได้เผยแผ่เข้ามา ในปี พ.ศ.1989 พญาสิริธัมมจุฬาเจ้า จึงได้สร้างวัดป่าแดงขึ้นเป็นฝ่ายอรหันญวาสี

นอกจากนี้ยังมีการบันทึกถึงสิ่งเหนือธรรมชาติและอิทธิฤทธิ์ปาฏิหาริย์ของบุคคลสำคัญ การสร้างเมืองซึ่งถือว่าเป็นวีรบุรุษทางวัฒนธรรม ผู้นำอารยธรรมความเจริญจากแหล่งอื่นมาให้กับพวกคนพื้นเมืองด้วยความเจริญ

<sup>50</sup>พงศาวดารเมืองเชียงตุง, 2533, หน้า 54 อ้างใน อรุณรัตน์ วิเชียรเขียว. เรื่องเมืองเชียงตุง. 2538, หน้า 6 - 7.



มีการเปรียบเทียบคนพื้นเมืองคือพวกลัวะ เป็นพวก ทัมมิละหรือพวกทมิฬ ทางภาคอินเดียหรือศรีลังกา พวกนี้เป็นศัตรูของพุทธศาสนา เมื่อพระสงฆ์จากรัฐไทไปศึกษาพุทธศาสนาที่ลังกาอาจจะรับเอาคติการต่อต้านพวกทมิฬมาด้วย จึงเรียกพวกนอกศาสนาว่าทัมมิละหรือทมิฬ และถูกสร้างให้มีกำเนิดจากรอยเท้าสัตว์หรือเกิดจากน้ำเต้า ซึ่งเป็นตำนานเรื่องเล่าของคนไทในแถบนี้มาช้านาน โดยตามตำนานเล่าถึงภายหลังจากที่ชาวฮ่อแซ่เหล่านั่นก็ไม่อาจทนความลำบากและโรคภัยไข้เจ็บได้ จึงพากันทิ้งเมืองหนีกลับถิ่นฐานเดิมโดยทิ้งน้ำเต้าไว้ ต่อมาเจริญงอกงามเป็นเครือเป็นหน่วยมากมาย คั่นแก่มากแล้วก็แตกออกลดเป็นคน เป็นชาวทัมมิละ (ชาวลัวะ) ไปเลี้ยงหั้นแล ชาวทัมมิละก็เก็บเอาเอาข้าวแซ่ฮั่นฮ่อทิ้งไว้ เอามาหว่านปลูกเป็นพืชและสร้างเมืองสืบมาเท่าถึงกาลบัดนี้<sup>51</sup>



พระพุทธรูปยืนชี้พระหัตถ์  
สร้างโดยรัฐบาลพม่าบนดอย  
จอมลี้ก สถานที่อ้างในตำนาน  
ว่าพระพุทธเจ้าเสด็จเลียบโลก  
มาพยากรณ์อนาคตเมืองไว้

ตามจารีตการบันทึกประวัติศาสตร์ของรัฐไทมักแสดงภาพบุคคลสำคัญให้มีกำเนิดที่พิสดาร เช่น ละเวจิงกราชและพญามังรายเป็นเทพบุตรจุติจากสวรรค์ พญามังรายมีพละกำลังมหาศาลเท่ากับช้าง 30 เชือก มีมเหสีเทพธิดาจุติลงมาอยู่ในฝักส้มป่อย มีลูกชายเกิดจากนางหมีและมีหลานเกิดจากพญานาค ส่วนอ้ายแสงต่อเป็นบิรารสามารถขับไล่กองทัพฮ่อและติดตามไป จนได้ครอบครองเมืองวิเทหะของพญาว้อง

<sup>51</sup> สุพิน ฤทธิ์ไผ่. *เขมรโบราณเชียงตุง*. 2541, หน้า 72 ดูรายละเอียดใน ทวี สว่างปัญญางกูร. *ตำนานเมืองเชียงตุง*. 2527, หน้า 11-25.



เจดีย์วัดอินทูปพาราม เป็นเจดีย์สี่เหลี่ยมทอง 8 ยอด สร้างขึ้นในราวปี พ.ศ. 1951 โดยพญาแก้วมัมรุ ในครั้งแรกมีชื่อว่า วัดปากเพว ตามชื่อหมู่บ้าน ต่อมาในปี พ.ศ. 1963 เปลี่ยนชื่อเป็นวัดม่อนสุต และในปี พ.ศ. 2002 ได้เปลี่ยนชื่อเป็น วัดอินทูปพาราม จนถึงปัจจุบัน

ตำนานเมืองเชียงตุงเป็นตำนานที่มีเนื้อหาเช่นเดียวกับตำนานของรัฐไทอื่นๆ ที่มักกล่าวในรูปลักษณะของสัตว์ตามความเชื่อเช่น นาค ในตำนานสุวรรณโคมคำกล่าวถึงพวคนาคจากหนองแสร่วมมือกับพวกกร้อมตั้งเมืองสุวรรณโคมคำ นาคเป็นสัตว์ตามความเชื่ออาศัยอยู่ใต้บาดาล อาจจะหมายถึงชนพื้นเมืองดั้งเดิมกลุ่มหนึ่งอาศัยอยู่ริมน้ำ ในตำนานเมืองเชียงตุงนาคเป็นผู้ดูแลเมืองให้อุดมสมบูรณ์และมีฝนตกตามฤดูกาล และเชื้อสายของพญานาคมักจะมีของวิเศษที่ทำให้สามารถสร้างบ้านแปงเมืองได้คล้ายกับตำนาน สิงหนดิโยนกชัยบุรีศรีเชียงแสน ที่มีพญานาคมาช่วยสร้างเมืองโยนกนาคพันธ์สิงหนวัตให้เจ้าสิงหนวัตกุมาร<sup>52</sup> จะเห็นได้ว่าตำนานรัฐไท

<sup>52</sup> สงวน ไซติสุขรัตน์. *ตำนานสิงหนดิโยนกชัยบุรีศรีเชียงแสน*. ประชุมตำนานลานนาไทย เล่ม 1. (กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์, 2515), หน้า 37.



มีการกล่าวถึงกลุ่มชนดั้งเดิมที่มีวัฒนธรรมด้อยกว่าโดยใช้สัญลักษณ์ว่าเป็นคนป่าหรือสัตว์ แต่เมื่อก้าวถึงผู้นำทางวัฒนธรรมหรือกลุ่มที่มีวัฒนธรรมเหนือกว่าในนามของฤาษีหรือเทวดา ศาสนาพุทธได้รับการยกย่องเหนือความเชื่อท้องถิ่น ลิทธิธรรมในการปกครองของชนกลุ่มชนดั้งเดิมย้ายจากฐานความเชื่อเรื่องผีสู่ความศรัทธาต่อพุทธศาสนา โดยมีภารกิจยึดโยงอยู่กับการบำรุงอุปถัมภ์พระสงฆ์และการเผยแผ่พุทธศาสนา กลุ่มที่นับถือพุทธจึงถูกวาดภาพให้เป็นฤาษี เทวดาหรือคนที่มีกำเนิดพิเศษกว่าปกติ ส่วนกลุ่มคนที่นับถือผีสา่งนางไม้และธรรมชาติจะถูกเรียกเป็นผี ยักษ์ คนป่าหรือสัตว์ เป็นต้น<sup>53</sup>

การประดิษฐานพุทธศาสนาในรัฐไทหมักจะปรากฏเป็นหลักฐานสำคัญ และได้รับการเน้นอย่างมากในตำนานของรัฐไท โดยมีการผูกโยงตำนานความเชื่อการเผยแผ่ศาสนาเข้ามาตั้งแต่สมัยพุทธกาลว่า ครั้งสมัยพระพุทธเจ้าตรัสรู้แล้ว 12 พรรษา พระองค์พร้อมด้วยพระอรหันตสาวกจำนวน 49 องค์ได้เสด็จมาจากชมพูทวีป ไปเผยแผ่ศาสนาที่เมืองอาฬาวี (เมืองเชียงรุ่ง) แล้วจึงเสด็จมาเมืองเชียงตุง และได้พระราชทานพระเกศาธาตุจำนวน 8 เส้นไว้ประดิษฐานที่พระธาตุจอมดอย ซึ่งในตำนานเชียงตุงก็มีการกล่าวถึงการประดิษฐานพุทธศาสนาไว้หลายตอนด้วยกัน ตั้งแต่เริ่มมีพุทธทำนายการตั้งเมือง และได้ประทานพระเกศาธาตุไว้แล้วตรัสว่า

"...เป็นที่ไหว้แก่คนและเทวดาทั้งหลายหือไว้คำชู้บ้านเมืองก้านทุ่งรุ่งเรืองไว้ด้วยพุทธศาสนา..."<sup>54</sup>

เป็นธรรมเนียมเพื่อย้ำความชอบธรรมและเหมาะสมของสถานที่ตั้งเมือง อันจะมีศาสนสถานที่ยิ่งใหญ่เป็นที่สำคัญ และการผูกเรื่องราวเกี่ยวกับการสร้างธาตุเจดีย์ วัด ตลอดถึงการแต่งตั้งพระสงฆ์ผู้เป็นใหญ่

<sup>53</sup> รัตนพร เศรษฐกุล. **ลัทธิ-โค: ความสัมพันธ์ระหว่างชาติพันธุ์ในประวัติศาสตร์ล้านนาสมัยราชวงศ์มังราย.** (เอกสารประกอบการสัมมนาเรื่องประวัติศาสตร์สมัยราชวงศ์มังราย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 10 มกราคม 2531), หน้า 4.

<sup>54</sup> ทวี สว่างปัญญางกูร. อ้างแล้ว, หน้า 20-21.

ในเมือง เช่นเดียวกับตำนานจามเทววงศ์และตำนานของรัฐไทอื่นๆ ที่จะเน้นบทบาทของกษัตริย์และทำนุบำรุงศาสนาพุทธไปพร้อมๆ กัน กษัตริย์จะต้องเป็นผู้อุปถัมภ์ศาสนา เพื่อที่จะได้รับการสนับสนุนสิทธิธรรมในการขึ้นครองราชย์และส่งเสริมบารมีให้แก่ไพศาลเป็นที่ยอมรับของประชาชน

นอกจากนี้จะมีสถาบันสงฆ์เป็นฐานอำนาจที่เข้มแข็งในการควบคุมสังคม ส่วนหนึ่งในตำนานล้านนาแนวคิดพุทธศาสนาถูกนำมาใช้รับรองความชอบธรรมในการขึ้นครองราชย์ของพญาติโลกราชที่แย่งชิงราชสมบัติจากพระราชบิดาของพระองค์เอง โดยกล่าวหาว่าพระเจ้าสามฝั่งแกนฝักใฝ่ในเรื่องภูติผี ทำให้ละเลยพุทธศาสนา<sup>55</sup> ลักษณะรวมที่สำคญอย่างหนึ่งของรัฐไท คือความเลื่อมใสศรัทธาในพุทธศาสนาตั้งแต่ผู้ปกครองลงมาจนถึงไพร่บ้านพลเมือง มีการเข้าร่วมกิจกรรมทางสังคมและศาสดังโคลงมังทรากล่าวว่า "ฝูงม่านเม้งไทยไทเทศใต้" เข้าไปไหว้พระธาตุแล้วสวดมนต์ "ต่างด้วยภาษา"<sup>56</sup>

พระพุทธศาสนาในเชียงตุงที่สืบต่อมาจนถึงปัจจุบันนั้น ในอดีตฝ่ายเมือง (ไทเขิน) ได้รับอิทธิพลจากเชียงใหม่ที่แผ่ขยายไปสู่เชียงตุงถึง 3 ครั้ง คือครั้งแรก ในปี พ.ศ.1882 สมัยพญาผายูในพื้นที่เมืองเชียงตุงได้กล่าวถึงพระพุทธศาสนาจากเชียงใหม่สู่เชียงตุง โดยพญาผายูได้ส่งเจ้าเจ็ดพันตูพร้อมกับด้วยเหล่าบริวารได้ 30,000 คน ภายในหมามมีเถรเหงเจ้าเป็นประธานพร้อมด้วยพระสงฆ์ 4 รูป คือ พระมหาหงสาวดี พระทสปัญโญ พระธัมมลังกา และพระธัมมไตรโลก พร้อมด้วยลูกศิษย์อีก 8 รูปไปเผยแผ่พระพุทธศาสนาที่เชียงตุง<sup>57</sup> ตำนานมูลศาสนาฝ่ายยางกวง เชียงตุง ก็กล่าวถึงพระพุทธศาสนาเผยแผ่ไปเชียงตุงเป็นครั้งแรกในสมัยเจ้าผายูเช่นเดียวกัน

<sup>55</sup> แสง มนวิฑูร. **ชนชาติปกรณ.** (พระนคร: ศิวพร, 2501), หน้า 107.

<sup>56</sup> สังฆะ วรรณชัย. **โคลงมังทรารบเชียงใหม่.** (เชียงใหม่: ศูนย์หนังสือ, 2522), หน้า 48.

<sup>57</sup> **พื้นเมืองเชียงตุง,** อ้างแล้ว, หน้า 36.





พระเจ้าเกล็ดนาค พระพุทธรูป  
ที่ชาวเขินเชียงตุงเคารพนับถือมาก  
ประดิษฐานอยู่ที่วัดยางกวง



พระพุทธรูปเก่าแก่ประดิษฐานกว่าร้อยองค์ภายในพระวิหาร  
วัดอินทบุพพาราม และยังมีภาพวาดฝาผนังที่สวยงาม

พระพุทธศาสนาเข้าสู่เชียงตุงในครั้งที่สอง พระมหาสามิเจ้าสุชาโต  
อยู่เมืองเซลิยงไปศึกษาที่เมืองมลาน (พม่า) ได้พาเจ้าอินประยา  
(อินทปัญญา) หรืออินทมูลไปเผยแผ่ศาสนาที่เมืองเชียงตุง ปี พ.ศ. 1917  
ตามตำนานมูลศาสนาฝ่ายวัดป่าแดง พระสงฆ์ภิกษุนี้ประกอบศาสนกิจ  
ร่วมกับฝ่ายสวนดอกได้ ยืนยันจากหลักฐานตำนานมูลศาสนาฝ่ายวัด  
สวนดอกยางกวง เมืองเชียงตุง

ในครั้งที่สาม ตามพื้นวัดป่าแดงฉบับภาษาไทยเขินก็ได้กล่าวถึง  
พระพุทธศาสนาที่เข้ามาสู่เชียงตุง โดยการนำของพระญาณคัมภีร์เถระ  
ภิกษุลังกาวงศ์ใหม่ หรือนิกายวัดป่าแดงไปสู่เชียงตุง ซึ่งได้รับอาราธนาจาก  
พญาศรีลัทธมมจุฬามณี เจ้าผู้ครองเมืองเชียงตุงได้แต่งตั้งพญาหลวงชื่อ  
สิริวังสะพร้อมด้วยบริวารมาอาราธนา พระญาณคัมภีร์เถระก็รับอาราธนา  
นำพุทธศาสนานิกายป่าแดงไปเผยแผ่ที่เชียงตุง

ปัจจุบันประชากรส่วนใหญ่ในเมืองเชียงตุงเป็นชาวไทเขิน ไทใหญ่และ  
พม่า ซึ่งนับถือพระพุทธศาสนา ดังนั้นในตัวเมืองเชียงตุงที่ตั้งของแต่ละวัด  
จะไม่อยู่ห่างไกลกัน จำนวนวัดในเมืองเชียงตุงทั้งวัดฝ่ายเมือง (ไทเขิน) มี  
33 วัด ฝ่ายไต (ไทใหญ่) มี 8 วัด และฝ่ายม่าน (พม่า) มี 3 วัด รวมแล้ว  
44 วัด คือ

วัดฝ่ายเมือง (ไทเขิน, ไทเหนือ) มี 33 วัด

- |                           |                        |                 |
|---------------------------|------------------------|-----------------|
| 1. วัดอโศก                | 2. วัดเชียงขุ่ม        | 3. วัดแสงเมือง  |
| 4. วัดบ่อกุด              | 5. วัดเชียงลาน         | 6. วัดเชียงแล   |
| 7. วัดเชียงก่า            | 8. วัดป่าแดงสิงหตราราม |                 |
| 9. วัดหนองคำ              | 10. วัดเชียงจัน        |                 |
| 11. วัดราชฐานหลวงหัวข่วง  |                        | 12. วัดเชียงงาม |
| 13. วัดหัวกาด             | 14. วัดจอมใหม่         | 15. วัดม่อนเรือ |
| 16. วัดโคกซาง             | 17. จอมเมืองนาย        |                 |
| 18. วัดยางโกง             | 19. วัดภูมินทร์        |                 |
| 20. วัดราชฐานหลวงเชียงยีน |                        | 21. วัดจอมคำ    |



- |                   |                     |                 |
|-------------------|---------------------|-----------------|
| 22. วัดพระสิงห์   | 23. วัดอิน          | 24. วัดธรรมวงศ์ |
| 25. วัดเชียงเหล็ก | 26. วัดจอมแจ้ง      | 27. จ่องหนองผา  |
| 28. วัดน้อยนอ     | 29. วัดสุกั๊มมา     | 30. วัดเชียงอิง |
| 31. วัดฟ้ากำ      | 32. วัดเจดีย์หนองผา | 33. วัดพระแก้ว  |

ฝ่ายไทใหญ่ 8 วัด คือ

- |                          |                 |
|--------------------------|-----------------|
| 1. จ่องกั๊มมัญฐานมหาโพธิ | 2. จ่องจอมปน    |
| 3. จ่องจากต๋อ            | 4. จ่องศรีหน่อ  |
| 5. จ่องน้ำเขก            |                 |
| 6. จ่องตฺยา              | 7. จ่องหมอกใหม่ |
| 8. จ่องเมืองเพียง        |                 |

และฝ่ายม่าน (พม่า) 3 วัด คือ

- |          |                |                               |
|----------|----------------|-------------------------------|
| 1. อาจอง | 2. เสียงพานจอง | 3. ศาสนาปั้วจอง <sup>58</sup> |
|----------|----------------|-------------------------------|



พระเจ้าหลวงระเม็ง รูปหล่อจำลองจากเมืองมณฑลเศเลย์  
เป็นพระพุทธรูปประทับนั่ง แบบเตงเบงกาว รุ่น 1  
ศิลปะสมัยมณฑลเศเลย์ ประดิษฐานอยู่ในวิหารวัดพระเจ้าหลวง

<sup>58</sup> ข้อมูลรายชื่อวัดโดย พระมหาแสง สุมโน เมืองเชียงตุง, 2546.



วัดพระเจ้าหลวง เป็นวัดราชฐานหลวงไม่มีพระสงฆ์จำพรรษา  
คล้ายวัดพระศรีรัตนศาสดาราม (วัดพระแก้ว) ของประเทศไทย  
วัดนี้เพิ่งสร้างในปี พ.ศ. 2468 ประกอบด้วยซุ้มประตู 4 ทิศ

สถิติจำนวนวัดในปัจจุบัน (พ.ศ. 2546) ของเมืองเชียงตุงมี จำนวน  
313 วัด มีพระภิกษุทั้งสิ้น จำนวน 693 รูป สามเณร จำนวน 3,017 รูป  
แม่ชี จำนวน 45 คน



โบสถ์ใหญ่แห่งหนึ่ง  
ของคริสตศาสนิกในเชียงตุง

ในเชียงตุง โดยปกติหมู่บ้านหนึ่ง  
ต้องมีวัดพุทธตั้งประจำอยู่หนึ่งวัด อย่างไร  
ก็ตาม ในเมืองเชียงตุงเองก็มีการนับถือ  
ศาสนาหลายศาสนา ดังนั้นจะพบเห็น  
โบสถ์คริสต์ทั้งนิกายคาทอลิก และนิกาย  
โปรเตสแตนต์ตั้งอยู่ในเมือง ศาสนิก  
ส่วนใหญ่เป็นชาวไทยใหญ่และชาวเขา และ  
ยังมีมัสยิดและสุเหร่าของศาสนาอิสลาม  
นอกจากนี้ยังมีเทวสถานของศาสนาฮินดู  
จากอินเดียอีกด้วย





วัดพระแก้ว สร้างขึ้นสมัยพญาเจ็ดพันตูในปี พ.ศ. 1893  
ต่อมาเจ้าก้อนแก้วอินแถลงบูรณะขึ้นใหม่ ภายในพระวิหารประดิษฐาน  
พระแก้วมรกต ด้านหลังมีสถูปเจดีย์เรือนธาตุ



พระธาตุจอมคำ ตั้งอยู่ที่วัดดอยคำ บนดอยจอมทอง เป็นวัดที่มีความเก่าแก่มาก  
สร้างเมื่อประมาณ 600 ปี มีตำนานการสร้างเช่นเดียวกับตำนานพระเจ้า  
เลียบโลก เล่าว่า เมื่อพระพุทธเจ้าตรัสรู้ได้ 12 พรรษา ทรงเสด็จมาพร้อมด้วย  
พระอรหันตสาวก 49 องค์มาโปรดสัตว์โลก ณ ที่แห่งนี้ ครั้นนั้นยังไม่มีผู้ใดอาศัยอยู่  
ทั้งเมืองจมอยู่ใต้บาดาล เป็นหนองน้ำใหญ่ชื่อว่า "ทามิลาบ" เหลือที่นาท่วมไม่ถึง  
7 แห่ง เมื่อเสด็จมาถึงพระองค์ทรงประทานพระเกศาไว้จำนวน 6 เส้น แก่ภาค  
กามาธิ สองพี่น้อง เพื่อบูชาพระเกศาธาตุแก่ญาติ 4 พี่น้องให้ก่อสร้างพระธาตุ  
เจดีย์ขึ้น และได้ตรัสพยากรณ์อนาคตของเมืองดังปรากฏในตำนานเชียงตุง

### การศึกษา วัฒนธรรมและประเพณี

การศึกษาของเมืองเชียงตุงในอดีตนั้น จะเป็นการศึกษาภายในวัด ซึ่งเป็นการศึกษาเฉพาะเด็กผู้ชาย ส่วนเด็กผู้หญิงจะได้รับการขัดเกลาทางสังคมและประกอบอาชีพภายในครอบครัว ส่วนเด็กผู้ชายจะเข้ามาเป็นศิษย์ในวัด เริ่มเรียนอักษรภาษาไทยเขินทั้งหมด จนสามารถอ่านออกเขียนได้อย่างชำนาญ จึงจะให้ท่องคำขอบรรพชาเมื่อบรรพชาเป็นสามเณรแล้วก็เรียนท่องจำคำให้พรแบบโวหารพื้นเมืองที่จะใช้ให้พรในโอกาสงานต่างๆ จากนั้นก็จะท่องบทสวดมนต์แบบพื้นเมือง ตลอดจนการฝึกหัดเทศนาธรรม สำหรับการเทศนาธรรมนั้น ก็จะใช้คัมภีร์ธรรมหลายคัมภีร์ด้วยกันขึ้นอยู่กับประเภทของงานมงคล หรืองานอวมงคล นอกจากฝึกหัดเทศนาธรรมในโอกาสงานต่างๆ แล้วสามเณรยังจะต้องฝึกหัดเทศนาธรรมเวสสันดรชาดก หรือการเทศน์มหาชาติซึ่งการเทศน์แต่ละกัณฑ์นั้นจะใช้ทำนองที่แตกต่างกัน และเมื่อสามเณรต้องการจะเข้าศึกษาโรงเรียนพระปริยัติธรรม ตั้งแต่ขั้นต้น ขั้นกลาง ขั้นปลาย จะต้องสอบผ่านหลักสูตรชั้นมูลก่อนซึ่งการเรียนชั้นมูลนี้ สามเณรจะเรียนที่วัดของตนเองโดยมีเจ้าอาวาส หรือ พระภิกษุในวัดเป็นผู้สอน และสามารถท่องจำได้หมดแล้วก็จะมีการสอบ (สอบปากเปล่า) สถานที่สอบในตัวเมืองเชียงตุงก็คือ วัดราชฐานหลวงหัวข่วง เมื่อสามารถสอบผ่านชั้นมูลได้แล้วก็จะเริ่มเรียนชั้นปฐมะ ชั้นทุติยะ และชั้นตติยะตามลำดับ หลังจากนั้น เมื่อเรียนจบธรรมทั้งหมดแล้วก็จะมีการเรียนวิชาโหราศาสตร์ การเรียนวิชาโหราศาสตร์นั้นจะเรียนตามความสมัครใจของผู้เรียน อุชุนาน ตานเลขานุกรมการเมืองเชียงตุงฝ่ายศาสนาได้ให้รายละเอียดไว้ว่า การเรียนวิชาโหราศาสตร์ในสมัยนั้นท่านได้เรียนกับพระครูบาบุญ เจ้าอาวาสวัดเชียงจันทร์ ซึ่งการเรียนวิชาโหราศาสตร์ที่วัดเชียงจันทร์นั้น ท่านพระครูบาจะให้ลูกศิษย์ทุกคนเรียนพร้อมกันแต่วิชานี้เป็นวิชาที่ยากพอสมควรถ้าไม่ตั้งใจเรียนหรือว่าไม่มีใจรักทางนี้ก็จะเรียนไม่จบหลักสูตร





บรรยากาศการเรียนการสอนและกลุ่มนักเรียนสามเณร  
ที่เรียนหนังสือในวัดราชฐานหลวงหัวข่วง



พระภิกษุสามเณรที่บวชเรียนธรรมและหนังสือตามวัดต่างๆ ในเชียงตุง  
นับเป็นแหล่งการศึกษาเดียวที่ทำหน้าที่ถ่ายทอดเรียนรู้ทางวัฒนธรรม  
ของกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ

ตั้งแต่ปี พ.ศ.2491 เป็นต้นมา การศึกษาของคณะสงฆ์เมืองเชียงตุง  
เริ่มมีการเรียนการสอนนักระรมขึ้นโดยมีสำนักเรียนใหญ่ที่วัดราชฐานหลวง  
หัวข่วงจะมีลำดับชั้นการเรียนอยู่ 7 ชั้นคือ

1. ชั้นมูล หลักสูตรว่าด้วยการเรียนอักขระไทเขินให้สามารถอ่านออก  
เขียนได้ การเรียนในชั้นนี้จะเรียนที่วัดโดยมีเจ้าอาวาสเป็นครูสอน การเรียน  
ชั้นนี้ไม่มีการสอบ
2. ชั้นปฐมะ หลักสูตรว่าด้วยการเรียนบทสวดมนต์โดยใช้วิธีการ  
ท่องจำทั้งหมด การเรียนชั้นนี้จะเรียนที่วัดแต่เมื่อถึงเวลาสอบจะต้องไปสอบ  
ที่สำนักเรียนใหญ่ การสอบชั้นนี้จะใช้วิธีการสอบปากเปล่า
3. ชั้นตันหรือนักระรมชั้นตรี
4. ชั้นกลางหรือนักระรมชั้นโท
5. ชั้นปลายหรือนักระรมชั้นเอก



6. หลักสูตรวิชาบาลีไวยากรณ์เบื้องต้นและแปลภาษาบาลี  
ประโยค 1-2
7. หลักสูตรวิชาบาลีไวยากรณ์ขั้นสูงและแปลภาษาบาลี  
ประโยค 3

การจัดการศึกษาของคณะสงฆ์เมืองเชียงตุงจะครอบคลุมเฉพาะในเขตตัวเมืองและเขตเืองรอบนอกเพียงแค่ 9 โรงเรียนเท่านั้น ส่วนการจัดการศึกษาของหัวเมืองอื่น เช่น เมืองยอง เมืองลา เมืองพยาก เมืองโก เมืองเลน เป็นต้น ก็จะมีการจัดระบบการศึกษาของเมืองนั้นๆ เป็นเอกเทศโดยไม่ขึ้นต่อเมืองเชียงตุงไม่ว่าจะเป็น ด้านนโยบายด้านการศึกษา ระบบการเรียนการสอน ตลอดจนการจัดสอบออกข้อสอบก็จะมีอำนาจในการที่จะดำเนินการได้เองในส่วนของสำนักเรียนที่ขึ้นตรงต่อคณะสงฆ์เมืองเชียงตุงจะมีอยู่ 9 สำนักเรียน คือ

1. สำนักเรียนโรงเรียนพระปริยัติธรรมวัดราชฐานหลวงหัวช่วง  
เขต 3 เมืองเชียงตุง
2. สำนักเรียนโรงเรียนพระปริยัติธรรมวัดราชฐานป่าแดง  
เขต 3 เมืองเชียงตุง
3. สำนักเรียนโรงเรียนพระปริยัติธรรมวัดหนองทอง  
เืองวัดขาว เมืองเชียงตุง
4. สำนักเรียนโรงเรียนพระปริยัติธรรมวัดสามัคคี เืองกาดเต่า เมือง



เด็กและเยาวชนที่เป็นผู้หญิง ส่วนหนึ่งของโอกาสทางการศึกษา  
และการปลูกฝังวัฒนธรรมโดยคณะสงฆ์เชียงตุง  
ในพิธีมอบเกียรติคุณการศึกษาที่วัดราชฐานหลวงหัวช่วง



ส่วนการจัดการศึกษาของรัฐบาลพม่า จะมีการจัดการศึกษาในโรงเรียนของรัฐบาลพม่าจะเปิดสอนตั้งแต่ชั้นอนุบาล ประถมศึกษาจนถึงอุดมศึกษา โดยมีสถาบันการศึกษาสายอาชีพ เช่น วิทยาลัยเพาะช่าง และมหาวิทยาลัยที่สอนวิทยาการความรู้ เช่น มหาวิทยาลัยทางด้านวิทยาศาสตร์ ชั้นสูงสาขาฟิสิกส์ เคมี และความรู้ทั่วไป และที่เปิดใหม่คือ มหาวิทยาลัยสอนคอมพิวเตอร์ หรือผู้ที่มิสามารถส่งบุตรหลานเดินทางไปเรียนต่อในมหาวิทยาลัยอื่นๆ เช่น ในเมืองตองกิ มัณฑเลย์ และย่างกุ้ง แต่เป็นที่น่าสังเกตว่า เมืองเชียงตุงเป็นที่มีสถาบันการศึกษาชั้นสูงทั้งในด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีตั้งอยู่ แต่สภาพสังคมและเศรษฐกิจทั่วไปของเมืองก็ยังไม่ปรากฏว่ามีแหล่งที่จะนำความรู้ไปประกอบอาชีพการงานตามที่คาดหวังได้ ดังนั้นบัณฑิตส่วนใหญ่จึงไม่มีอาชีพหรือการงานที่เกี่ยวข้องกับวิชาที่จบการศึกษามา หลายคนยังว่างงาน และบางคนหาโอกาสเดินทางไปประกอบอาชีพในเมืองหลวงและต่างประเทศ



มหาวิทยาลัยเชียงตุง แหล่งการศึกษาขนาดใหญ่  
เปิดสอนวิทยาการชั้นสูงในเชียงตุง

เยาวชนที่เป็นเด็กและหนุ่มสาวส่วนใหญ่ที่อยู่ในเมืองเชียงตุงและใกล้เคียงจะได้รับการศึกษาในโรงเรียนพม่า เรียนรู้ภาษาพม่าและวิชาความรู้ทั่วไป ส่วนความรู้ทางภาษาท้องถิ่น



นักเรียนชาวพม่ามุ่งไสร่งชีร์รถ  
จักรยานยนต์ไปเรียนหนังสือ

เช่น ภาษาไทเขิน จะมีสอนกันในวัดเท่านั้น ส่วนเด็กเยาวชนที่อยู่ห่างไกลส่วนใหญ่ไม่ได้รับการศึกษาจากการศึกษาของรัฐ ซึ่งก็ได้รับการขัดเกลาเรียนรู้ในชุมชนหมู่บ้านของตนเองเท่านั้น และมีชุมชนหมู่บ้านบางแห่งมีพระภิกษุสามเณรเข้าไปสอนหนังสือแก่เด็กและเยาวชนในวัด ซึ่งเป็นการจัดการศึกษาโดยคณะสงฆ์เมืองเชียงตุง



โรงเรียนระดับประถมศึกษาแห่งหนึ่งของพม่าในเชียงตุง



ในด้านวัฒนธรรมประเพณี ชาวไทเขินซึ่งเป็นประชากรส่วนใหญ่นั้น มีวัฒนธรรมคล้ายคลึงกับชาวไทยทางล้านนา คือมีขนบธรรมเนียม ประเพณี ภาษา ตัวอักษรธรรมอย่างเดียวกับชาวล้านนา ชาวไทเขินนั้นแม้จะถูกปกครองโดยพม่ามาเป็นเวลานาน แต่ก็มิละทิ้งขนบธรรมเนียมประเพณี โดยเฉพาะตัวอักษรประจำชาติยังคงรักษาในแบบดั้งเดิม ซึ่งรัฐบาลพม่าเองก็มีท่าทีแสดงความเข้าใจในความหลากหลายทางวัฒนธรรมนี้ จึงไม่ปรากฏเหตุการณ์ว่ามีการห้ามสอนภาษาไทเขินหรือระงับการประกอบพิธีกรรมประเพณีของท้องถิ่น

ประเพณี 12 เดือนของชาวไทเขิน เมืองเชียงตุง มีการปฏิบัติเป็นปกติทั่วไป ดังนี้

เดือนเจียง (เดือน 1 ตรงกับเดือนพฤศจิกายนของไทย) มีประเพณี ถวายผ้ากฐินและทำบุญบูชาพระเจ้าหลวงระแข่ง

เดือนยี่ (เดือน 2 ตรงกับเดือนธันวาคม) มีประเพณีเข้าปริวาสกรรม และทำบุญถวายน้ำอ้อย

เดือนสาม (ตรงกับเดือนมกราคม) มีประเพณีบูชาเทวดาหนองตุง

เดือนสี่ (ตรงกับเดือนกุมภาพันธ์) มีประเพณีอุปสมบทพระภิกษุบรรพชาสามเณร

เดือนห้า (ตรงกับเดือนมีนาคม) มีประเพณีไหว้พระธาตุเจดีย์หนองผา และเดือนข้างแรมเลี้ยงเทวดาอารักษ์ตลาดเก่า

เดือนหก (ตรงกับเดือนเมษายน) มีประเพณีแขวนกลองและขอน้ำฝน ประเพณีขึ้นปีใหม่สงกรานต์

เดือนเจ็ด (ตรงกับเดือนพฤษภาคม) มีประเพณีไหว้พระธาตุ จดบังไฟจรวดและอ่านมอดกลอนยาว

เดือนแปด (ตรงกับเดือนมิถุนายน) มีประเพณีทำบุญเจดีย์ทราย จำนวน 108 องค์และสืบทอดาเมือง

เดือนเก้า (ตรงกับเดือนกรกฎาคม) มีประเพณีเข้าพรรษาและ ส่องพระเคราะห์เมือง

เดือนสิบ (ตรงกับเดือนสิงหาคม) มีประเพณีชุมนุมอุโบสถครั้งใหญ่  
เดือนสิบเอ็ด (ตรงกับเดือนกันยายน) มีประเพณีตั้งธรรมมหาชาติ และฟังเทศน์พระธรรมเวสสันดรชาดก

เดือนสิบสอง (ตรงกับเดือนตุลาคม) มีประเพณีออกพรรษาทำบุญ ต้นแปด ต้นเกี้ยวหลวง และจุดบั้งไฟดอกไม้<sup>59</sup>

โดยปกติการประกอบประเพณีพิธีกรรมต่างๆ มักเกี่ยวข้องกับ พระพุทธศาสนา ซึ่งอาจมีแยกย่อยแตกต่างกันไปในแต่ละท้องถิ่น และมีความแตกต่างกันในแต่ละกลุ่มชาติพันธุ์ เช่น พม่าหรือไทใหญ่ ก็จะมีประเพณีเฉพาะกลุ่มของตน จะมีการประกอบพิธีแยกจากกัน แต่ในบางครั้งก็อาจพบเห็นกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ เข้าร่วมในประเพณีเดียวกัน เนื่องจากกลุ่มชนในเชียงตุงมีลักษณะผสมผสานกันมาก มีการแต่งงานข้ามกลุ่มและมีการหยิบบิ๊มและแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมประเพณีร่วมกันมาเนิ่นนาน



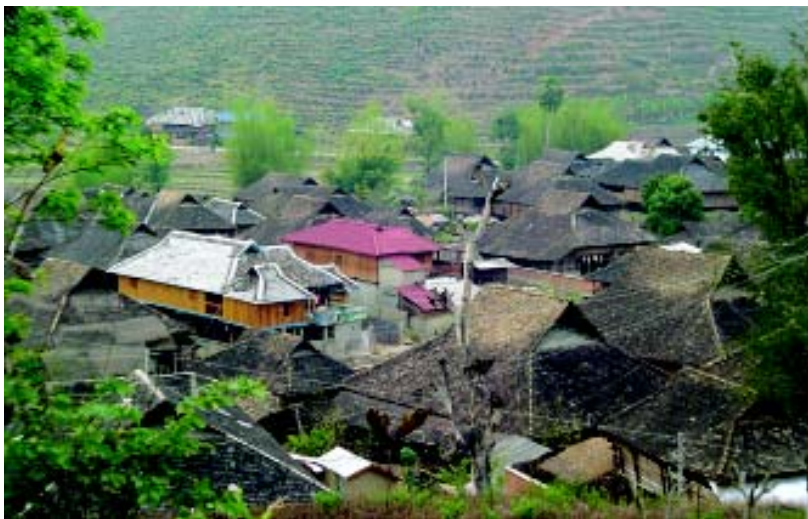
ขบวนแห่ประเพณีตั้งธรรมหลวง วัดเชียงชุม

<sup>59</sup> ข้อมูลรายชื่อประเพณีโดย พระมหาแสง สุ่มโน เมืองเชียงตุง, 2546.





หมู่อาคารบ้านเรือนแบบทันสมัยที่เพิ่มมากขึ้นสลับกับบ้านเรือนแบบดั้งเดิม  
ในเขตเมืองเชียงตุง



หมู่บ้านเรือนในเขตชนบท บ้านใหม่รุ่งกระเบื้องดินขอสีขาว  
และอีกบ้านเปลี่ยนเป็นรุ่งกระเบื้องลอนสีแดง

คนรุ่นใหม่มีหน้าที่ในการสืบสานต่อยอดวัฒนธรรม เด็กเยาวชน  
และวัยรุ่นหนุ่มสาวรุ่นใหม่ทุกคนในเชียงตุงพูดและเข้าใจภาษาไทยได้ดี  
เนื่องจากการรับฟังและชมรายการโทรทัศน์จากประเทศไทย การศึกษา  
ที่มีสื่อสารมวลชนเป็นผู้จัดการศึกษา แต่สิ่งที่สื่อเสนอออกไปบางอย่าง  
มีความขัดแย้งกับวัฒนธรรมที่ดั้งเดิมของท้องถิ่น เพราะมีภาพของการ  
ดำเนินชีวิตทางสังคมและวัฒนธรรมที่แตกต่างกันหลากหลาย  
การรับสารเหล่านี้ โดยขาดความรู้ความเข้าใจอย่างแท้จริง และไปสู่การ  
ใช้ปฏิบัติจริง อาจนำไปสู่ความขัดแย้งกับวัฒนธรรมของตนเอง แต่กรอบ  
ของวัฒนธรรมท้องถิ่นที่มีการควบคุมโดยสมาชิกในครอบครัวก็ยังมี  
ความเหนียวแน่นพอที่จะรักษาวัฒนธรรมประเพณีที่ดั้งเดิมไว้ได้ ชายหนุ่ม  
หญิงสาวในเชียงตุงยังอาศัยอยู่ในเมืองเชียงตุงประกอบอาชีพในท้องถิ่น  
และมีความสุขอยู่กับประเพณีวัฒนธรรม ซึ่งจะพบเห็นพวกเขาได้ในประเพณี  
วัฒนธรรมต่างๆ ของท้องถิ่น ในฐานะช่างฟ้อน นักดนตรีหรือเข้าร่วมกิจกรรม  
อื่นๆ ในพิธีกรรม หากแต่ความเจริญทางวัตถุก็พร้อมจะฉุดให้ชายหนุ่ม  
หญิงสาวส่วนหนึ่งให้เดินทางออกจากถิ่นฐานแสวงงานอาชีพในต่างแดน  
นี่เป็นความจริงที่ซ่อนเร้นมุมหนึ่งของเมืองในหุบเขาที่ห่างไกลแต่ไม่ห่างเกิน  
ในโลกยุคโลกาภิวัตน์





ฟ้อนหางนกยูง ศิลปะการฟ้อนรำอันอลังการ  
วัฒนธรรมไทเขินที่ยังคงอนุรักษ์สืบสาน



วิถีชีวิตเมืองเชียงตุงกำลังเปลี่ยนแปลงอย่างไม่หยุดนิ่ง







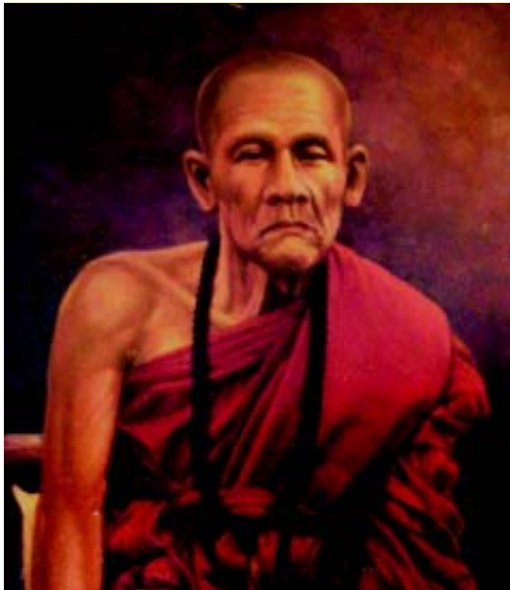
**ครอบครัวกับสมณศักดิ์สงฆ์ไบเชียงตุง**

รศ.(พิเศษ) ถาวร เสาร์ศรีจันทร์



เมื่อเอ่ยคำว่า "ครูบา" ชาวพุทธในดินแดนล้านนา คือ 8 จังหวัดภาคเหนือตอนบนของประเทศไทย รวมไปถึงเชียงตุงในดินแดนของประเทศพม่า มีความเข้าใจตรงกันว่า เป็นคำที่ใช้เรียกพระสงฆ์ในพระพุทธศาสนาที่มีอาวุโส มีวัตรปฏิบัติเคร่งครัดในพระธรรมวินัย เป็นที่ศรัทธาปสาทะเลื่อมใสของพุทธศาสนิกชนโดยทั่วไป

พจนานุกรมภาษาล้านนาภาคเหนือ (สถาบันราชภัฏเชียงใหม่ 2539) ได้ให้ความหมาย ของคำว่า "ครูบา" ไว้ว่า **"คำใช้เรียกพระภิกษุผู้เป็นที่เคารพนับถืออย่างยิ่ง"** และพจนานุกรมล้านนา-ไทย ฉบับแม่ฟ้าหลวง (ศาสตราจารย์ ดร.อุดม รุ่งเรืองศรี, 2547) ได้ให้ความหมายไว้ในทำนองเดียวกันว่า **"คำใช้เรียกพระเถระผู้เป็นที่เคารพนับถือ ซึ่งมักจะมีอายุประมาณ 50 ปีขึ้นไป"**



**พระอภัยสารทะ (ครูบาฝายหิน)**

ปฐมสังฆนายก องค์ที่ 1 ของล้านนา  
วัดฝายหิน ต.สุเทพ อ.เมือง จ.เชียงใหม่  
(พ.ศ.2374-2457) สิริอายุ 83 ปี

คุณสมบัติของพระสงฆ์ที่ควรได้รับการยกย่องเรียกขานว่าครูบา นั้นเป็นอย่างไร โดยเฉพาะของพระสงฆ์ไทย ผู้เขียนยังไม่ได้พบเห็นหลักฐานที่เป็นลายลักษณ์อักษร แต่ได้สอบถามสนทนากับผู้ทรงคุณวุฒิหลายท่าน ท่านเหล่านั้นก็เพียงแสดงทัศนะไว้เท่านั้น พอสรุปข้อคิดเห็นเกี่ยวกับพระสงฆ์ที่เรียกว่า ครูบาได้นั้น ควรมีคุณลักษณะดังนี้

1. มีศีลาจารวัตร ทั้งกายและวาจาสงบเสถียร ระเบียบร้อย จะทำอะไรก็ตั้งอยู่ในหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา คือมีสติสัมปชัญญะธรรมเสมอ เช่น จะลุกจะเดิน จะย่างก้าวเดินไปทางใด ดูแล้วผ่องแผ้วสง่างาม จะเจรจาสนทนาพาทีแต่ละครั้งกับบุคคลใดก็ตาม จะใช้คำพูดที่ประกอบด้วยปิยวาจา ทำให้ผู้ฟังเกิดศรัทธาเลื่อมใส และผู้ฟังได้สาระได้อรรถประโยชน์

2. มีวัตรปฏิบัติ เป็นผู้หนักแน่นในการปฏิบัติธรรม ทั้งคันถธุระและวิปัสสนาธุระ มีการปฏิบัติกิจวัตรของสงฆ์อย่างสม่ำเสมอ เช่น ถือนิเวศน์ ออกบิณฑบาตเป็นกิจวัตรประจำวัน เจริญสมาธิภาวนาเป็นปกตินิสัย ปฏิบัติพระกรรมฐานเป็นเนืองนิตย์

3. เป็นพระสงฆ์ที่มีกสมาทานอุดหนุนศรัทธา เช่น การอยู่ป่า ได้แก่ การไปบำเพ็ญสมณธรรมในป่าเขาลำเนาไพร เพื่อตัดกังวล คือ ความยุ่งยาก ความวุ่นวาย อันอาจเกิดขึ้น และมักจะฉันภัตตาหารมื้อเดียว

4. เป็นพระเถระผู้มีราตรีนาน คือเป็นพระสงฆ์ที่มีอายุพรรษา มากพอสมควร ส่วนมากจะมีพรรษา 30 อายุ 50 ปีขึ้นไป พระที่บวชอายุมาก แต่พรรษาน้อยจะไม่นิยมเรียกว่า ครูบา แต่จะเรียกว่า ตู้อ้อหรือตูปู

5. ในการจะเรียกพระสงฆ์รูปใดเป็นครูบา สังคมชาวพุทธล้านนายึดเอาวัตรปฏิบัติของพระสงฆ์รูปนั้นเป็นสำคัญ ไม่ได้คำนึงถึงตำแหน่งพระสังฆาธิการ เช่นเจ้าคณะต่างๆ แต่ประการใด





**ครูบาศรีวิชัย ตบบุญแห่งล้านนา**  
ผู้นำในการบูรณะปฏิสังขรณ์ศาสนสถานทั่วล้านนา  
วัดบ้านปาง ต.แมตดิน อ.ลี้ จ.ลำพูน  
(พ.ศ.2421- 2481) สิริอายุ 60 ปี

ในจังหวัดเชียงใหม่ และจังหวัดใกล้เคียง มีครูบาที่เป็นที่เคารพนับถือ และรู้จักกันดีมีหลายรูป เช่น ครูบาศรีวิชัย ที่ได้สมัญญาว่า นักบุญแห่งล้านนา ครูบาอินทจักรรักษา วัดน้ำบ่อหลวง และครูบาพรหมจักร วัดพระบาทตากผ้า ครูบาสองพี่น้องที่เคร่งครัดในการปฏิบัติตนตามหลักธรรมในพระพุทธศาสนา เป็นต้น

ขณะนี้ยังมีพระภิกษุที่ชาวบ้านเรียกว่าเป็นครูบาจำนวนหลายรูป แต่ผู้เขียนมีข้อสังเกตว่าครูบายุคอดีตกับครูบายุคปัจจุบันแตกต่างกัน ครูบายุคอดีต เช่น ครูบาทั้ง 3 รูปดังที่ได้กล่าวนามก่อนที่สังคมชาวพุทธจะยกย่องท่านเป็นครูบาได้ ท่านต้องสร้างต้องสั่งสมบุญบารมีมามากและใช้เวลานาน มีศิลาจารวัตรมั่นคง เป็นที่เคารพนับถือและยอมรับของสังคมทั่วไป

การประพฤติปฏิบัติธรรมของท่านมุ่งโมกขธรรมคือความหลุดพ้น มากกว่า การข้องแวะในโลกียวิสัย มิได้มุ่งผลประโยชน์เพื่อตนเองหรือเพื่อพวกพ้อง และไม่หมกมุ่นกับตรรกะฉันทวิทยา เช่นการบอกใบ้ให้ห่วย การปลุกเสก การรดน้ำมนต์ แต่ประการใด แต่พฤติกรรมของครูบายุคปัจจุบันบางรูป มองดูเผินๆ ก็น่าเลื่อมใส เช่น ครองผ้าย้อมฝาดสีกรัก ไม่ใช้จิววลีเลื่องเหมือนพระภิกษุทั่วไป บางรูปมีประจำคคล้องคอบางรูปมีประจำผูกที่ข้อมือ เวลาไปไหนมาไหน ก็จะถือไม้เท้า ถือพัด (วิ) ที่ทำด้วยใบตาล หรือพัดขนนกยูง จะมีเด็กบ้าง สามเณรบ้าง หรือฆราวาส 4-5 คน คอยเดินเป็นบริวารติดตามไปด้วย แต่บางท่านมองดูหน้าตาขี้ขลาดๆ ก็ถูกอุปโลกนกันขึ้นเป็นครูบาแล้ว บางรูปอยากจะตั้งตนเป็นครูบาเสียเอง เวลาพูดกับญาติโยมคนอื่นถึงกับเรียกสรรพนามแทนตัวเองว่า **"ครูบา"**

การจะได้เป็นครูบาหรือไม่อยู่ที่ดุลพินิจของสังคม เพราะครูบามีใช้ตำแหน่งแต่งตั้ง มิใช่ตำแหน่งทางการ แต่เป็นเพียงสรรพนามการเรียกขานของชาวบ้านที่เขาเคารพนับถือมากกว่า

มีการพูดที่เล่นที่จริงในแวดวงศาสนิกชนทั่วไปว่าพระภิกษุที่บวชไม่นาน อายุพรรษาก็ยังน้อย บุญบารมีก็กำลังสะสม แต่แสรังทำตนเป็นครูบาตั้งแต่เยาว์วัย มักเรียกกันเล่นๆ ว่า **"ครูบาอุกแก๊ส"** คงจะเปรียบเทียบกับผลไม้ที่ยังไม่สุก ต้องการเร่งให้สุกก็ต้องบ่มด้วยแก๊ส เพื่อให้สุกเร็วขึ้น ซึ่งตรงกับสำนวนไทยที่ว่า **"สุกก่อนห่าม"** หมายถึง ด่วนทำสิ่งที่ยังไม่สมควรแก่วัยหรือยังไม่ถึงเวลานั่นเอง

ด้วยความเลื่อมใสศรัทธาอันแรงกล้าของพุทธศาสนิกชนชาวล้านนา บางท่าน จึงเรียก พระสงฆ์ที่คนส่วนมากเคารพนับถือว่า **ครูบาเจ้า** ก็มี เช่นเรียกครูบาศรีวิชัย ว่า **"ครูบาเจ้าศรีวิชัย"** ในความคิดของผู้เขียน คำว่าครูบาเจ้าน่าจะใช้กับพระสงฆ์ที่เป็นเชื้อเจ้าเชื้อพระวงศ์ จะเหมาะสมกว่า





**พระสุธรรมยานเถร (ครูบาอินทจักรรักษา)**

บูรพาจารย์ใหญ่ฝ่ายวิปัสสนาธุระของล้านนา  
วัดน้ำบ่อหลวง อ.สันป่าตอง จ.เชียงใหม่  
(พ.ศ. 2439-2521) สิริอายุ 82 ปี

ในจังหวัดเชียงใหม่หรือจังหวัดใกล้เคียง โดยเฉพาะ 8 จังหวัดภาคเหนือตอนบน ยังไม่มีใครทำทำเนียบครูบาไว้ หรือมีแล้วแต่ผู้เขียนยังค้นหาไม่พบ จึงไม่สามารถจัดบันทึกลงในบทความนี้ได้ว่าเรามีครูบาจำนวนกี่รูป และคุณธรรมจริยธรรมของครูบาแต่ละรูปนั้นเป็นอย่างไร หากท่านใดจะจับเอาเรื่องนี้มาศึกษาเป็นงานวิจัย ก็คงจะเกิดประโยชน์ไม่น้อย

เท่าที่เขียนมาเป็นการกล่าวเฉพาะครูบาในเมืองไทย ต่อไปขอกล่าวถึงครูบาในนครเชียงตุงบ้าง เพราะเชียงตุงก็ถือว่าเป็นส่วนหนึ่งของล้านนา แต่แยกกันคนละประเทศ ทั้งนี้เพื่อจะได้ศึกษาเปรียบเทียบภาวะความเป็นครูบาของทั้ง 2 ดินแดนแตกต่างกันอย่างไร

ผู้เขียนเคยเดินทางไปนครเชียงตุงในปี พ.ศ. 2547 ได้พบเห็นขนบธรรมเนียมประเพณี วัฒนธรรมของเชียงตุงมากมายหลายอย่างเริ่มตั้งแต่ภาษาพูด ภาษาเขียน อาหารการกิน จนถึงประเพณีพิธีกรรมทางศาสนา ส่วนมากจะละม้ายคล้ายคลึงกับของเชียงใหม่ โดยเฉพาะประเพณีพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนา จะมีความเชื่อมโยงติดต่อกับเชียงใหม่มาช้านาน จริยวัตรของพระสงฆ์เชียงตุงกับพระสงฆ์เชียงใหม่ไม่มีอะไรแตกต่างกัน

แต่มีสิ่งที่แตกต่างกันเท่าที่ทราบคือ วิถีชีวิตประจำวัน สำหรับพระสงฆ์ไทย ถือว่าการออกบิณฑบาตเป็นกิจวัตรประจำวัน เป็นการไปโปรดญาติโยม ดังนั้นยามเช้าในประเทศไทย แทบทุกแห่งหนจะเห็นพระสงฆ์ออกไปบิณฑบาตตามตลาด ตามถนน ตามบ้านญาติโยม แต่ที่นครเชียงตุงตรงกันข้ามพระไทยเงินในนครเชียงตุงจะไม่ออกบิณฑบาต เราจะเห็นแต่พระพม่าเท่านั้นที่ออกบิณฑบาต ส่วนพระไทยเงินจะมีโรงครัวในวัด พระเณรเด็กวัดจะช่วยกันทำอาหาร และจะมีศรัทธาญาติโยมนำเอาข้าวปลาอาหารไปถวายที่วัด

มาพูดถึงภาวะความเป็นครูบากันบ้าง ครูบาเป็นตำแหน่งสมณศักดิ์ขององค์กรสงฆ์นครเชียงตุง แต่เรียกว่า "พระครูบา" เติมคำว่า "พระ" เข้าไปหน้าคำว่าครูบา พระสงฆ์ที่จะได้สมณศักดิ์เป็นพระครูบา ต้องมีคุณสมบัติตามที่องค์กรสงฆ์กำหนด คือเป็นผู้ทรงวิญญู คุณวุฒิ เป็นใหญ่ในหมู่สงฆ์ มีอายุอย่างน้อย 40 ปี มีพรรษา 20 พรรษาขึ้นไป



พระภิกษุสามเณรชาวพม่าที่จำพรรษาในวัดพม่าบนจอมสั๊กเดินลงมารับบิณฑบาตยามเช้า มีสามเณรน้อยดีกั๋งสดาลบอกสัญญาณโปรดสัตว์นำหน้า



แต่ละตำแหน่งจะได้รับแต่งตั้งจากองค์กรสงฆ์ ไม่ใช่ได้จากการยกย่องเคารพนับถือจากสังคมเหมือนในประเทศไทย ซึ่งแต่ละตำแหน่งจะมีคุณสมบัติ บทบาทหน้าที่ดังนี้

### สมเด็จพระอาชญาธรรม

เป็นพระสงฆ์ผู้มีอำนาจตามพระธรรมวินัย และเป็นใหญ่ที่สุดในหมู่คณะสงฆ์ ผู้จะดำรงตำแหน่งนี้ ต้องเป็นพระสงฆ์ที่มีอายุ 70 ปี และพรรษา 50 ขึ้นไป

### สังฆนายก

เป็นพระสงฆ์ผู้มีอำนาจตามพระธรรมวินัย และเป็นใหญ่ในหมู่คณะสงฆ์ ผู้จะดำรงตำแหน่งนี้ต้องเป็นพระสงฆ์ที่มีอายุ 60 ปี และพรรษา 40 ขึ้นไป

### พระครูบา

เป็นพระสงฆ์ผู้มีวิยวุฒิ ทรงคุณวุฒิ และเป็นใหญ่ในหมู่คณะสงฆ์ ผู้จะดำรงตำแหน่งนี้ ต้องเป็นพระสงฆ์ที่มีอายุ 40 ปี และพรรษา 20 ขึ้นไป



**สมเด็จพระอาชญาธรรม**

วัดราชฐานหลวงเชียงยิ่น เมืองเชียงตุง



**พระอัครสังฆมุนี (ครูบาสาม ไชติโก)**

วัดราชฐานหลวงหัวซ่ง เมืองเชียงตุง

### พระมหา

เป็นพระสงฆ์ผู้ทรงศีล มีความรู้ ความสามารถในการภาษาบาลี ผู้จะดำรงตำแหน่งนี้ต้องเป็นพระสงฆ์ที่มีอายุ 25 ปี และมีพรรษา 5 ขึ้นไป

### พระภิกษุ

บุรุษผู้เลื่อมใสศรัทธาในพระพุทธศาสนา เข้ามาอุปสมบทเป็นพระภิกษุ เพื่อศึกษาและปฏิบัติตามพระธรรมวินัย ต้องเป็นบุคคลที่มีอายุ 20 ปีบริบูรณ์ขึ้นไป

### สามเณร

เยาวชนผู้ชายผู้ใคร่ต่อการศึกษาในพระพุทธศาสนา เข้ามาขอบรรพชาเป็นสามเณรถือศีล 10 ข้อ ต้องเป็นผู้มีอายุ 10 ปีขึ้นไป

เมื่อวันที่ 3-5 กุมภาพันธ์ 2541 ทางคณะสงฆ์นครเชียงตุง ได้จัดงานกำหนดพิธีถวายสมณศักดิ์ ตำแหน่งสมเด็จพระอาชญาธรรม องค์ที่ 14 และพร้อมกันนั้นได้แต่งตั้งสมณศักดิ์ตำแหน่งพระครูบา สมณศักดิ์ตำแหน่งพระสวามีและตำแหน่งสมณศักดิ์พระสวาทิตัววย ในการแต่งตั้งสมณศักดิ์ครั้งนั้นมีพระสงฆ์ไทยได้รับการแต่งตั้งจากองค์กรสงฆ์นครเชียงตุงเป็นพระครูบา และพระสวาทิหลายรูปด้วยกันดังรายนามต่อไปนี้



คณะพระสงฆ์ชาวไทยถ่ายรูปร่วมกับคณะกรรมการโคปกะ เมืองเชียงตุง ซึ่งทำหน้าที่คล้ายกรรมการศาสนาของประเทศไทย สำนักงานตั้งอยู่ฝั่งถนนตรงข้ามกับวัดพระเจ้าหลวง



### รายนามพระสงฆ์ผู้ได้รับสมณศักดิ์ของนครเชียงตุงในปีพุทธศักราช 2541 สมณศักดิ์สมเด็จพระราชาญาณธรรมาธิบดี

สมเด็จพระสังฆราชเจ้า กรมหลวงชินวราลงกรณ นครเชียงใหม่  
ปรียัติโกศลคุณาลังการ วัดราชฐานหลวงเชียงยืน นครเชียงตุง

#### สมณศักดิ์พระครูบา มี 7 รูป ได้แก่

- 1.พระครูบาพิพัฒนสุนตกิจ วัดสันทรายมูล อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่
- 2.พระครูบาทิพย์ ชุตินโม วัดพระธาตุสายเมือง ท่าขี้เหล็ก นครเชียงตุง
- 3.พระครูบาวิสุทธิสารญาณ วัดอมรศิริ กรุงเทพมหานคร
- 4.พระครูบาบุญเลิศ ฐมฺมกาโม วัดเจติยงาม อำเภอฝาง จังหวัดเชียงใหม่
- 5.พระครูบาวิสัยธรรมานพ ดิกขวิโร วัดพระธาตุหนองจันทร์ อำเภอสอง จังหวัดแพร่
- 6.พระครูบาเมธี ฐมฺมเมธี วัดพระธาตุสุโทมมงคลคีรี อำเภอเด่นชัย จังหวัดแพร่
- 7.พระครูบาบุญชุ่ม ญาณสํวโร วัดพระธาตุดอนเรือง เมืองพง นครเชียงตุง

#### สมณศักดิ์พระสงฆ์ มี 1 รูป ได้แก่

พระสงฆ์ชายหลวง วัดเวฬุวัน เมืองเลือน นครเชียงตุง

#### สมณศักดิ์พระวาทีมี 11 รูป ได้แก่

- 1.พระสงฆ์ยี่ อุตฺตโม วัดจอมใหม่ นครเชียงตุง
- 2.พระสงฆ์หลวง ปญฺญาโศก วัดพระแก้ว นครเชียงตุง
- 3.พระสงฆ์ยี่นวล ญาณธมฺโม วัดพระธาตุดอนคำ นครเชียงตุง
- 4.พระสงฆ์ยี่น้อย ญาณรตโน วัดเขมรัฐเชียงตุง นครตองยี
- 5.พระสงฆ์อ้าย จันทวโร วัดเจติยหนองผา นครเชียงตุง
- 6.พระสงฆ์อาณนทฺ์ อาทิตฺตธมฺโม วัดท่ากระดาศ อำเภอเมืองจังหวัดเชียงใหม่

- 7.พระสงฆ์จันทร์ เขมจารี วัดพะก่า นครเชียงตุง
- 8.พระสงฆ์แสง ปญฺญาสามิ วัดเขมารามเชียงตุง นครย่างกุ้ง
- 9.พระสงฆ์สาม จันทิมา วัดหนองหมุ นครเชียงตุง
- 10.พระสงฆ์แสง นนฺทโย วัดหนองจิด นครเชียงตุง
- 11.พระสงฆ์ชัยพงษ์ อภโย วัดต้นหมื่น อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง

คำว่า **"ครูบา"** ของเชียงใหม่ และจังหวัดใกล้เคียง คงจะสอดคล้องกับคำว่า **"พระครูบา"** ของนครเชียงตุง แต่การได้เป็น **"ครูบา"** ของไทยกับการได้เป็น **"พระครูบา"** ของนครเชียงตุง แตกต่างกัน ความเป็นครูบาของไทยมาจากศรัทธาประชาชนที่เขาเห็นพฤติกรรมของพระสงฆ์ที่มีศีลาจารวัตรสงบเสถียร ตั้งอยู่ในหลักพระธรรมวินัย มีอายุพรรษามากพอสมควร จึงเรียกขานพระภิกษุรูปนั้นว่า **"ครูบา"** โดยไม่มีหน่วยงานใดๆ มาแต่งตั้ง ไม่มีคำสั่ง ไม่มีใบประกาศจากองค์กรใดและไม่ใช้ตำแหน่งสมณศักดิ์ของคณะสงฆ์

ส่วนตำแหน่ง **"พระครูบา"** ของนครเชียงตุง ถือว่าเป็นตำแหน่งสมณศักดิ์เป็นทางการมีการประกาศแต่งตั้งจากองค์กรคณะสงฆ์นครเชียงตุง

คำว่า **"ครูบา"** และ **"พระครูบา"** เป็นวัฒนธรรมทางภาษาอันงดงามของล้านนาเหมาะสมแล้วสำหรับเรียกพระสงฆ์ผู้ปฏิบัติดีปฏิบัติชอบผู้มั่นคงในพระพุทธศาสนา การจะเรียกพระภิกษุรูปใดเป็นครูบา ขึ้นกับดุลพินิจของสังฆคณาจารย์ที่ล้ำคณขึ้นกับศีลาจารวัตรของพระภิกษุรูปนั้นๆ



## เอกสารอ้างอิง

พระมหาสุภาพ จันตะก่อง. **ความสัมพันธ์ทางพระพุทธศาสนาระหว่าง  
เชียงใหม่กับเชียงตุง ช่วงปี พ.ศ. 2491-ปัจจุบัน**. วิทยานิพนธ์ศิลป  
ศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการวิจัยและพัฒนาท้องถิ่น บัณฑิต  
วิทยาลัย สถาบันราชภัฏเชียงใหม่, 2544.

สถาบันราชภัฏเชียงใหม่. **พจนานุกรมภาษาถิ่นภาคเหนือ**. จัดทำขึ้นเพื่อ  
เฉลิมฉลองวาระ 700 ปีแห่งนครเชียงใหม่ และร่วมเฉลิมฉลอง  
วโรกาสกาญจนาภิเษก, เชียงใหม่: ส.ทรัพยากรพิมพ์, 2539.

สุพิน ฤทธิ์เพ็ญ. **เขมรัฐเชียงตุง**. เชียงใหม่: ดาวคอมพิวกราฟิก, 2541.

หนังสือที่ระลึก งานทำบุญอายุวัฒนมงคลโยมอุปถัมภ์วัด ทำบุญฉลองวัด  
ทำบุญปอยลูกแก้ว และปอยสา่งลอง วัดพระธาตุเฉลิมพระเกียรติ  
เชียงใหม่. **ผ่อหน้า ผ่อหลัง (ย้อนรอยกรรม) และรู้เรื่องเมืองเชียงตุง**.  
เชียงใหม่: หจก.เชียงใหม่ชุมทรัพยากรพิมพ์, 2548.

อุดม รุ่งเรืองศรี. **พจนานุกรมล้านนา - ไทย ฉบับแม่ฟ้าหลวง**.  
เชียงใหม่: โรงพิมพ์มิ่งเมือง, 2547.



พระเจ้าหลวงระเม็ง วัดพระเจ้าหลวงในเมืองเชียงตุง





**สมเด็จพระสังฆราชอาชวธาธรรมมหาเดระ  
บทบาทผู้นำคณะสงฆ์เชียงใหม่  
กับการสืบสานวัฒนธรรม**

**พระครูปลัดอุทัย สิลจาโร**

สมเด็จพระสังฆราชฯ เจ้าอาวาสวัดราชฐานหลวงเชียงใหม่ ญาณประเทศพม่า พระเดชพระคุณเป็นผู้มีคุณูปการอันใหญ่หลวงต่อเมืองเชียงใหม่ เชียงตุงเป็นเมืองเก่าแก่ มีประวัติศาสตร์มายาวนาน เคยมีเจ้าเมืองปกครอง มีภาษาและวัฒนธรรมเป็นของตนเองมีเอกลักษณ์ที่โดดเด่น

แต่ด้วยปัญหาการเมืองการปกครอง ของเมืองเชียงใหม่ในสมัยก่อน ทำให้ตกไปอยู่ภายใต้การปกครองของพม่า และจนถึงปัจจุบันวัฒนธรรม ประเพณีก็ได้รับอิทธิพลทั้งปัจจัยภายในและภายนอกทำให้วัฒนธรรมของเชียงใหม่ได้มีการเปลี่ยนแปลงไปจากเดิม



แต่ด้วยองค์สมเด็จพระสังฆราชองค์ปัจจุบัน เป็นผู้ที่มีวิสัยทัศน์อันกว้างไกลมองเป็นคุณค่าวัฒนธรรมอันดีงามของชาวเมืองเชียงตุง ที่ไม่ได้ด้อยไปกว่าเมืองอื่นหรือชาติอื่น แม้ว่าจะอยู่ภายใต้การปกครองของเมืองพม่าก็ตาม ท่านจึงได้ดำริในการอนุรักษ์วัฒนธรรมเก่าแก่ที่ส่วยงามให้คงเดิม ไม่ให้ลูกหลานชาวเมืองเชียงตุงลืมวัฒนธรรมตนหรือไปหลงไหลวัฒนธรรมอื่น

ท่านจึงเริ่มโครงการต่างๆ ที่สามารถรักษาอนุรักษ์วัฒนธรรมให้มั่นคงถาวรอยู่ในใจของชาวเชียงตุงตลอดไป รวมทั้งยังได้นำธรรมะไปแทรกเข้าไปในวัฒนธรรมนั้นๆ ด้วย เพื่อให้ชาวเชียงตุงมีสันติสุขอันเกิดจากภายใน ในการนี้จึงได้รวบรวมแนวคิดที่ท่านได้ริเริ่มที่พอสรุปได้ ดังนี้

### การอนุรักษ์ด้านภาษา

เมืองเชียงตุง ได้ขึ้นชื่อว่า เป็นเมืองที่มีภาษาพูดเป็นของตนเองแล้ว ยังมีอารยธรรมที่สูงส่งเหมือนชาติอื่นด้วย นั่นคือ อักษร ภาษาที่ชาวเมืองเชียงตุงใช้กันแม้มีหลากหลาย แต่ที่เป็นทางการหรือที่นิยมมากที่สุด คือ ภาษาชิน อันเป็นภาษาพื้นเมือง ท่านเล็งเห็นว่า ในอนาคต ถ้าไม่อนุรักษ์ไว้ ภาษาชินก็ดี อักษรชินก็ดี อาจจะหายไปจากเมืองเชียงตุง เพราะเมืองเชียงตุงตกเป็นเมืองขึ้นของพม่า อนาคตชาวเมืองเชียงตุงอาจพูดได้ หรือเขียนได้ แต่ภาษาพม่า ดังนั้น ท่านจึงได้ส่งเสริมให้มีการเปิดโรงเรียนในวัดให้พระภิกษุ-สามเณร ได้เรียนนันทกรรมด้วยภาษาชินและอักษรชินอันเป็นภาษาพื้นเมือง และยังให้ญาติโยมชาวเชียงตุงทั่วไป ซึ่งโดยมากเป็นเยาวชน ได้มีโอกาสเรียนไปด้วย ทำให้ภาษาชินไม่ถึงกับโดนทอดทิ้ง มีการสืบต่อเป็นรุ่นๆ ไป



สมเด็จพระราชาญาณธรรม (ซ้าย) รับมอบของที่ระลึกจาก  
พระราชวิมลเมธี (ขวา)

### การอนุรักษ์วัฒนธรรม

เมืองเชียงตุง นอกจากจะมีภาษาเป็นของตนเองแล้ว ยังมีวัฒนธรรมที่ส่วยงามยากที่ไหนจะเปรียบได้ ไม่ว่าจะเป็นการแต่งกาย การกราบไหว้ และประเพณีในเทศกาลต่างๆ เป็นสิ่งที่ชาวเมืองเชียงตุงภาคภูมิใจเป็นอย่างยิ่ง แต่ปัจจุบันเมืองเชียงตุงได้เปิดรับวัฒนธรรมข้างนอกมากขึ้น ทำให้วัฒนธรรมพื้นเมืองเริ่มคลายความนิยมไป ท่านจึงไปได้มีนโยบายให้ชาวเมืองเชียงตุงพยายามนุ่งผ้าที่เป็นเอกลักษณ์ชาวเมืองเชียงตุงให้มากที่สุด โดยเฉพาะเวลาไปวัดทุกคนจะต้องนุ่งผ้าที่ทอด้วยไหมมาวัดทุกคน ซึ่งดูแล้วเป็นที่ส่วยงามตาอย่างยิ่งนัก

แม้การกราบไหว้ ที่แสดงถึงความเคารพนบถนอมต่อพระรัตนตรัย กิติ ต่อญาติผู้ใหญ่ กิติ ต่อผู้ที่นับถือ กิติ เหล่านี้ก็มีเอกลักษณ์เป็นของตนเอง ไม่เหมือนชาติใดในโลก แม้ว่าจะมีความใกล้เคียงกับประเทศเพื่อนบ้านก็ตาม แต่มีพิจารณาโดยถ้อยถ้วนแล้วยังมีความแตกต่างกันอยู่ อันบ่งถึงเอกลักษณ์ของการกราบไหว้ที่ส่วยงามของชาวเชียงตุง ท่านจึงได้ให้ญาติโยมไม่ว่าจะเป็นผู้นำชุมชน ผู้ใหญ่บ้านให้เอาใจใส่ต่อประเพณีเหล่านี้อย่าได้ขาด



รวมไปถึงประเพณีต่างๆ ไม่ว่าจะเป็น สงกรานต์ กลืน ผ้าป่า งานปอย ท่านก็เอาใจใส่ไม่ให้เบี่ยงเบนไปเป็นอย่างอื่นหรือไม่ให้จัดงานที่มีคามพุ่มเพียรหุหราชนเกินไป ทำให้ประเพณีเหล่านี้ยังคงอยู่ให้ลูกหลานได้เห็น และจะได้นำไปประเพณีปฏิบัติต่อไป



สมเด็จพระราชาธรรม เมตตาเข้าร่วมงานเสวนาเรื่อง  
"พระพุทธศาสนา เชียงใหม่-เชียงตุง" วันที่ 26 กรกฎาคม 2546  
ณ ห้องธรรมปัญญาบดี มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย  
วิทยาเขตเชียงใหม่

## การเอาใจใส่ต่อการพระศาสนา

สมเด็จพระสังฆราชฯ ได้ขึ้นชื่อว่า เป็นพระมหาเถระผู้ทรงธรรมวินัย ที่เคร่งครัดเป็นนักปฏิบัติที่เยี่ยมยอด เป็นแบบอย่างดีของพระสงฆ์ เป็นที่เคารพศรัทธาของชาวเชียงตุงและประเทศใกล้เคียงเป็นอย่างยิ่งนัก ด้วยเหตุนี้ ท่านจึงเอาใจใส่ต่อการพระศาสนาโดยเล็งเห็นว่า

เมืองเชียงตุงเป็นเมืองที่นับถือพระพุทธศาสนาเถรวาทมากกว่าศาสนาอื่นๆ แต่ด้วยปัจจัยหลายอย่างทำให้พระสงฆ์ในเมืองเชียงตุงมีความประพฤ

หยาบยานในพระธรรมวินัยหรือผิดแผกไปจากหลักการของศาสนา เป็นจำนวนมาก ซึ่งปัญหานี้ ถือได้ว่าเป็นปัญหาใหญ่ที่สุด ซึ่งทำให้ท่านวิตกว่า หากปล่อยหรือทอดธุระนี้เสีย พระพุทธศาสนาในเมืองเชียงตุงอาจล่มสลายไปในไม่ช้านาน เพราะพระสงฆ์เหล่านี้ทำให้ศรัทธาของชาวพุทธเสื่อมลง หรืออาจทำให้เกิดความเข้าใจคลาดเคลื่อนในหลักธรรมคำสอนของพระพุทธศาสนา ท่านจึงขยับออกตรวจตราวัดต่างๆ เพื่อดูแลความประพฤติของพระสงฆ์ในวัดต่างๆ ให้อยู่ในกรอบเดียวกัน รวมไปถึงยังได้เรียกพระสงฆ์ที่เป็นพระสังฆาธิการหรือผู้นำในวัดนั้นๆ เข้าร่วมประชุมเพื่อได้รับนโยบายไปปฏิบัติในทิศทางเดียวกันที่ถูกต้อง และยังได้เรียกร้องให้ผู้นำชุมชนให้เอาใจใส่ ต่อพระพุทธศาสนา เป็นหูเป็นตา สอดส่องดูแลเป็นภาระแทนท่าน เพราะพระพุทธศาสนาจะเจริญหรือเสื่อมสูญนั้น ขึ้นอยู่ที่พุทธบริษัท 4 เอาใจใส่ดูแลซึ่งกันและกัน ถ้าฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งอ่อนแอ ก็ให้เสริมเติมหรือปรับปรุงช่วยกันและกันไม่เช่นนั้นก็จะไม่ต่างพระพุทธศาสนาที่ล่มสลายไปในประเทศอินเดียในที่สุด







สมเด็จพระราชาชาลยธรรม ร่วมลงนามก่อตั้ง  
มูลนิธิการศึกษาและเผยแผ่พระพุทธศาสนาภูมิภาคลุ่มแม่น้ำโขง  
วันที่ 14-17 พฤศจิกายน 2548  
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่

## เป็นที่พึ่งของปวงชาวพุทธเชียงใหม่

นอกจากท่านจะเป็นนักปฏิบัติที่ดีแล้ว ท่านยังเป็นที่พึ่งทางใจของชาวเชียงใหม่ด้วยการเขียนตำราหลายเล่ม เช่น ปฏิทิน 100 ปี หนังสือวิปัสสนา หนังสือสวดมนต์สำหรับพระภิกษุ-สามเณร และอุบาสกอุบาสิกาทั่วไปด้วยภาษาจีน และอัดเทปเสียงการสวดมนต์ด้วยภาษาจีนที่ถูกต้อง ฯลฯ อันยังประโยชน์แก่ชาวเชียงใหม่เป็นอย่างมาก

ปฏิทิน 100 ปี เป็นหนังสือที่รวบรวม วัน เดือน ปี ที่ถูกต้องตามหลักโหราศาสตร์ที่ชาวเชียงใหม่ได้ใช้ในการนับวันเดือนปี หรือในการทำฤกษ์ยามก่อนทำบุญทั่วไป

หนังสือวิปัสสนา เป็นหนังสือที่ท่านเขียนขึ้นด้วยการศึกษาและนำไปปฏิบัติด้วยตัวท่านเอง ทำให้หนังสือเล่มนี้มีคุณค่า อ่านแล้วนำไปปฏิบัติได้ผลด้วยตนเอง และเป็นเครื่องชี้ให้เห็นว่าท่านเป็นพระสุปฏิปันโนที่ควรเคารพศรัทธา

หนังสือสวดมนต์สำหรับพระภิกษุ-สามเณร และอุบาสกอุบาสิกา เป็นหนังสือที่รวบรวมบทสวดต่างๆ ที่ใช้ในงานมงคล งานอวมงคล รวมไปถึงที่ใช้ในสังฆกิจเฉพาะด้านเป็นต้น

เทปเสียงการสวดมนต์ด้วยภาษาจีน ท่านได้อัดเสียงด้วยตัวท่านเอง เพื่อเป็นแบบอย่างให้พระสงฆ์ในเชียงใหม่ ได้สวดถูกต้องและเป็นเอกลักษณ์ของพระสงฆ์เชียงใหม่

จะเห็นได้ว่า สมเด็จพระสังฆราชชาลยธรรม ท่านเป็นพระเถระทรงคุณธรรมเก่งทั้งในด้านปริยัติและปฏิบัติ เป็นทิวฐานคติและปูชนียบุคคลของพระสงฆ์ชาวเชียงใหม่ และยังเป็นผู้รักถิ่นของตนเองด้วยการอนุรักษ์ภาษาวัฒนธรรมท้องถิ่นให้คงอยู่คู่เมืองเชียงใหม่ต่อไป อีกทั้งยังได้ให้ความเจริญในด้านการศึกษาแก่ลูกหลานชาวเชียงใหม่

ท่านจึงเป็นพระมหาเถระที่มีคุณค่าเปรียบไม่ได้ของชาวเชียงใหม่

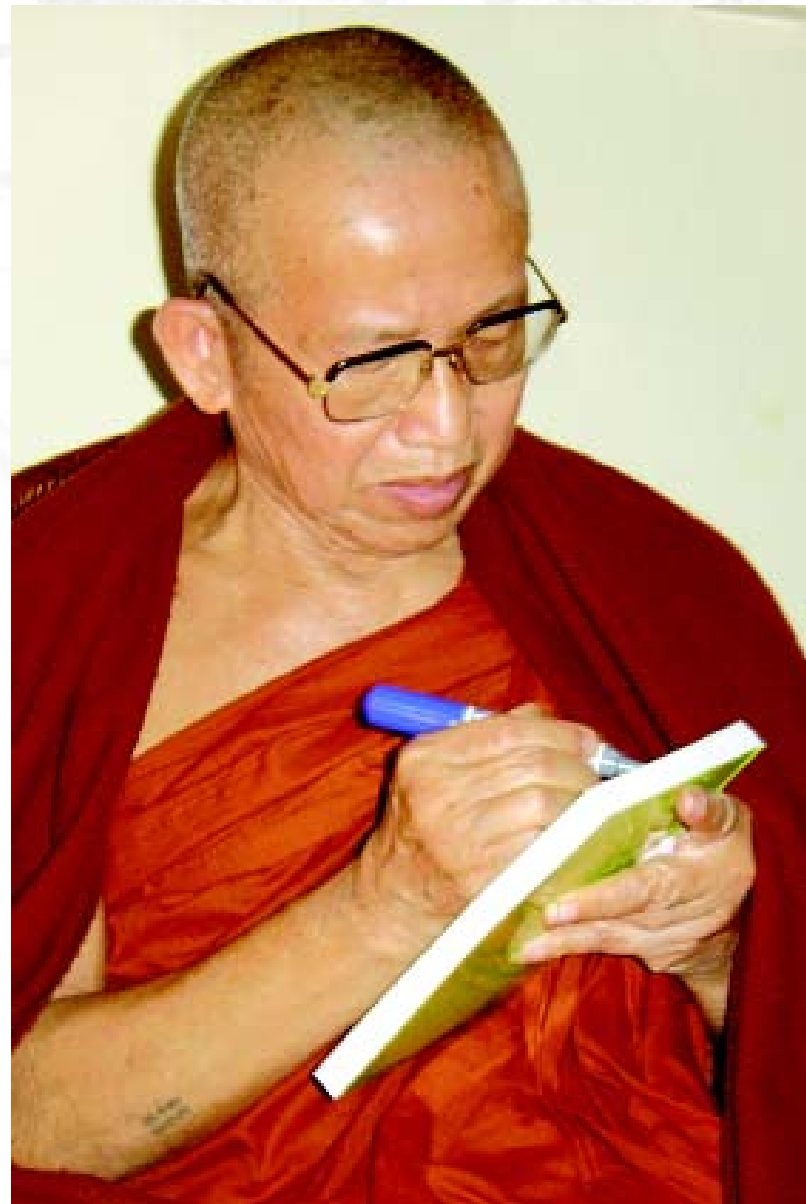




พระครูพิพิธสุตาทรร รองอธิการบดี มจร. วิทยาเขตเชียงใหม่  
รับการผูกข้อมือจากสมเด็จเจ้าอาชญาธรรม



ส่วนหนึ่งของภารกิจของสมเด็จเจ้าอาชญาธรรมที่ท่านอุทิศ  
เพื่อการพระพุทธศาสนาและการสืบสานวัฒนธรรมในเชียงตุง



สมเด็จเจ้าอาชญาธรรมพระเจ้ามหาสังฆปริณายก





## พระพุทธรศาสนา

### ศูนย์กลางจิตวิญญาณชาวเขินเชียงตุง

พระนคร ปรัญกัฏ

**นครเขินตุง ประเทศสหภาพพม่า** เป็นอีกดินแดนหนึ่ง ที่พระพุทธรศาสนา มีความเจริญรุ่งเรืองมาหลายร้อยปี ดังปรากฏหลักฐานการเผยแพร่พระพุทธรศาสนาถึง 3 ครั้ง กล่าวคือครั้งแรก พ.ศ.1882 พญาผายู แห่งเมืองเขินใหม่จัดส่งพระเจ้าเจ็ดพันตูซึ่งเป็นพระราชโอรสไปปกครองเมืองเขินตุง ในครั้งนี้ทรงนำพระมหาเถระ 4 รูปประกอบด้วย พระมหาหงสาวดี พระทสปัญโญ พระธัมมลังกา และพระธัมมไตรโลกมาเผยแพร่พระพุทธรศาสนา ลัทธิหนยางกวง ซึ่งสืบมาจากวัดสวนดอก เขินใหม่ โดยจัดสร้างวัดจอมทองถวายพระมหาหงสาวดี สร้างวัดพระกลางถวายพระทสปัญโญ สร้างวัดพระแก้วถวายพระธัมมลังกา และสร้างวัดหัวข่วง



ถวายพระธรรมไตรโลก ครั้นต่อมา พ.ศ.1917 พระพุทธศาสนาธิลิ่งกาวงค์ก็เข้ามาเผยแผ่อีกครั้งที่สอง โดยการนำของพระมหาสวามีเจ้าสุขาโตแห่งเมืองเซียง ซึ่งไปศึกษาพระพุทธศาสนาที่เมืองพม่าแล้วนำพระอินทมนีและพระธัมมรังสีพร้อมด้วยพระสงฆ์จำนวน 12 รูปและพระพุทธรูปอีก 4 องค์มาเผยแผ่ด้วย และครั้งที่ 3 เมื่อ พ.ศ.1989 พระมหาเถรธรรมคัมภีร์จากเชียงใหม่ก็ได้จัดส่งพระโสณจิตรเถระนำพระพุทธศาสนาธิลิ่งกาวงค์มาเผยแผ่ในเมืองเซียงตุง

พระพุทธศาสนามีความเจริญรุ่งเรืองในเซียงตุงมาโดยลำดับจวบจนถึงปัจจุบัน ชาวเซียงตุงยังยึดถือพระพุทธศาสนาเป็นที่ยึดเหนี่ยวทางจิตใจและใช้หลักธรรมคำสอนทางพระพุทธศาสนาเป็นแนวทางการดำเนินชีวิตประจำวัน ดังจะเห็นได้จากจำนวนวัดที่มีมากมายจนได้สมญานามว่า **เมืองเซียงตุงเป็นเมืองร้อยวัด เป็นเมืองแห่งพระพุทธศาสนา** โดยเฉพาะในตัวเมืองเซียงตุงมีวัดมากถึง 44 วัด แบ่งเป็นวัดไทเขิน 33 วัด วัดม่าน (พม่า) 3 วัด และวัดไทใหญ่ 8 วัด นอกจากนั้นหมู่บ้านรอบนอกเมืองเซียงตุงในแต่ละหมู่บ้านแต่ละชุมชนก็จะมีวัดประจำหมู่บ้านละ 1 แห่ง ในแต่ละวัดก็จะมีศิลปะการก่อสร้างทางสถาปัตยกรรมตามเอกลักษณ์ของกลุ่มชนนั้นๆ บางวัดก็ผสมผสานด้วยศิลปะทั้งไทเขิน ไทใหญ่ และพม่า

เมื่อเข้าไปดินแดนเซียงตุงจะพบเห็นพระภิกษุและสามเณรตามวัดต่างๆ จำนวนมากมายหลายรูปตั้งแต่สามเณรน้อยจนถึงพระเถระที่มีอาวุโสในตอนสายๆ แต่ละวันหากเดินเข้าไปในวัดจะได้ยินเสียงฆ้องสวดและฆ้องเทศน์ของพระภิกษุและสามเณรด้วยทำนองท่องถีนดังกระหึ่มไปทั่วบริเวณวัดทุกเช้า-เย็นของวันพระและวันสำคัญทางพุทธศาสนาก็จะพบเห็นและได้ยินเสียงสวดมนต์ของกลุ่มธรรมศึกษาซึ่งเป็นฆราวาสชาย-หญิงจำนวนมากพากันนุ่งผ้าชุดพื้นเมืองแล้วไปทำกิจกรรมสวดมนต์ฟังเทศน์ที่วัด แม้ในเทศกาลเมื่อวัดมีกิจกรรมอะไรก็ตามชาวเซียงตุงก็จะไปร่วมและช่วยการงานอย่างไม่เห็นแก่ความเหน็ดเหนื่อย ผู้หญิงหลายคนทำหน้าที่เป็นศิลปินช่างฟ้อน ช่างเส้นและเป็นแม่ครัวตามวัดต่าง ๆ จนบางครั้งดูเหมือนว่า กลุ่มผู้หญิง

จะมีบทบาทต่อการดำเนินกิจกรรมของทางวัดเป็นอย่างมากเพราะการทำหน้าที่อย่างดีย่อมตามกำลังกายกำลังศรัทธาที่มีอยู่ การจัดกิจกรรมของวัดแต่ละครั้งไม่มีการตั้งคณะกรรมการออกเป็นฝ่ายต่างๆ แต่ทุกคนรู้จักหน้าที่ที่จะพึงปฏิบัติตามความถนัดตามกำลังศรัทธา เรียกว่า ใช้ระบบคุณธรรมในการดำเนินกิจกรรมทางสังคม



หญิงสาวชาวไทเขินอ่านทวนพับสาธธรรมเวสสันดร  
ต่อหน้าพระสงฆ์ผู้เทศนาธรรมบนธรรมมาสน์

สิ่งเหล่านี้แสดงให้เห็นว่าชาวเซียงตุงมีความศรัทธาเลื่อมใสและผูกพันกับพระพุทธศาสนามาตั้งแต่อดีต ทำให้พระพุทธศาสนามีอิทธิพลต่อการดำเนินชีวิตประจำวันจนเป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้เกิดเป็นประเพณีวัฒนธรรมที่มีเอกลักษณ์เฉพาะตน โดยมีพื้นฐานมาจากพระพุทธศาสนา





กลุ่มผู้สูงอายุอุ้มหมอนเข้าร่วมขบวนแห่ถวายทานในงานประเพณีเทศน์ธรรมเวสสันดร ณ วัดเชียงชุม

**ประเพณีการเบิกขั้วบวชพระ** (การอุปสมบทพระภิกษุและบรรพชาสามเณร) เป็นอีกประเพณีหนึ่งที่แสดงให้เห็นถึงความเจริญรุ่งเรืองของพระพุทธศาสนาในเชียงตุงเพราะเป็นการสร้างศาสนทายาทสืบต่ออายุพระพุทธศาสนา จะเห็นได้ว่าในเชียงตุงนั้นนิยมบวชลูกชายเป็นสามเณรตั้งแต่อายุ 7-19 ปี ถ้ามีอายุครบ 20 ปีบริบูรณ์ก็จะให้อุปสมบทเป็นพระภิกษุ ทั้งนี้เพราะมีความเชื่อว่า ชายใดที่ไม่ได้บวชจะเรียกว่า **คนดิบ** เพราะไม่ได้สืบทอดอายุพระพุทธศาสนาและยังไม่นับเป็นลูกพุทธะที่แท้จริง ส่วนคนที่บวชจะถือว่าได้ตอบแทนพระคุณของพ่อแม่ญาติพี่น้อง เมื่อพ่อแม่ตายไปก็จะได้เกาะชายผ้าเหลืองขึ้นสู่สวรรค์ ส่วนใครที่ไม่มีลูกชาย แต่มีความศรัทธาในพุทธศาสนาและอยากจะเป็นเจ้าภาพบวชพระเบิกขั้วก็จะไปติดต่อทาบทามพ่อแม่ของเด็กหรือลูกกำพร้าคนใดคนหนึ่ง เพื่อขอเป็นเจ้าภาพบวชให้ ถ้าหากพ่อแม่ของเด็กอนุญาตก็จะจัดการบวชให้โดยที่พ่อแม่ของเด็กไม่ต้องออกค่าใช้จ่ายใดๆ แต่เจ้าภาพที่ให้ความอุปถัมภ์การบวชนั้นจะได้รับความเคารพนับถือจากเด็กที่ตนอุปถัมภ์การบวชเสมือนพ่อแม่คนที่สอง

ของเด็ก โดยจะเรียกว่า **พ่อออกแม่ออก** ช่วงที่นิยมบวชสามเณรกันมากคือช่วงที่โรงเรียนปิดภาคเรียนและช่วงก่อนเข้าพรรษาประมาณเดือนมีนาคม พฤษภาคม เมื่อบวชมาแล้วก็จะมีการศึกษาเล่าเรียนพระธรรมวินัย การสวดมนต์ และการเทศน์ ส่วนระยะเวลาการบวชนั้น บางคนก็บวชนานจนมีอายุครบ 20 ปีบริบูรณ์ก็จะอุปสมบทต่อไปอีก แต่บางคนบวชไม่นานก็ลาสิกขาด้วยเหตุผลต่างๆ เมื่อเลิกขาลาเพศ ออกมาก็ถือว่าเป็น **คนสุก** เพราะผ่านการอบรมบ่มนิสัยด้วยพระธรรมคำสั่งสอนมาเป็นอย่างดีแล้ว ถ้าเป็นสามเณรลาสิกขาออกมาเรียกว่า **น้อย** ถ้าเป็นพระภิกษุลาสิกขาออกมาเรียกว่า **ขนาน** หรือ **ทนาน** เช่น อุขนานอ้าย เป็นต้น เมื่อยังมีประเพณีการเบิกขั้วบวชพระอยู่ก็ทำให้พระพุทธศาสนาเจริญมั่นคง ไม่ขาดศาสนทายาทในการสืบทอดอายุพระศาสนา ทำให้วัดแต่ละวัดมีพระสงฆ์อยู่จำพรรษาอย่างไม่ขาดสายและชาวเชียงตุงก็มีศรัทธายึดมั่นอยู่ในพระพุทธศาสนาอย่างไม่เสื่อมคลาย



วัดนอกจากจะเป็นสัญลักษณ์ทางพุทธศาสนาแล้วยังเป็นศูนย์กลางจิตวิญญาณของชาวเชียงตุงอีกด้วย โดยมีพระสงฆ์ซึ่งเป็นศาสนทายาททำหน้าที่อบรมสั่งสอนคุณงามความดี เป็นแบบอย่างที่ดีในการดำรงชีวิตให้มีความสุข และเป็นผู้นำในการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ชาวเชียงตุงศึกษาเรียนรู้และพัฒนาตนเพราะอาศัยวัดเป็นแหล่งศึกษาเรียนรู้





พิธีอุปสมบทของพระสงฆ์เมืองเชียงตุง

พระสงฆ์เชียงตุงเมื่อบวชมาแล้วก็พัฒนาตนเองด้วยการศึกษาเรียนรู้พระธรรมวินัย บางรูปก็ศึกษาตามที่ทางวัดจัดให้ตามสภาพมีทั้งการท่องจำพระธรรมวินัย บทสวด บทเทศน์ และการศึกษาภาษาไทเขินและภาษาพม่า แต่ก็มีบางรูปที่ดิ้นรนแสวงหาความก้าวหน้าด้านการศึกษาด้วยการเดินทางออกจากแผ่นดินเกิด มุ่งหน้าสู่ประเทศเพื่อนบ้านที่มีระบบการจัดการทางด้านการศึกษาที่ดี เช่น ประเทศไทย ซึ่งเป็นประเทศที่พระสงฆ์เชียงตุงนิยมเดินทางเข้ามาเพื่อศึกษา ทั้งนี้จะเห็นได้ว่ามีพระสงฆ์ชาวเชียงตุงหลายรูปเดินทางมาจำวัดและศึกษาพระพุทธศาสนาตามจังหวัดใหญ่ๆ ของประเทศไทย เช่น กรุงเทพฯ เชียงใหม่ เชียงราย เป็นต้น บางรูปก็ศึกษาจบชั้นกรรมเอก บางรูปก็ศึกษาจบเปรียญธรรมเป็นพระมหาดั้งแต่เปรียญ 3-4-5 ก็หลายรูป เมื่อเรียนจบจากประเทศไทยแล้วก็จะกลับไปยังเชียงตุงอันเป็นบ้านเกิด หลายรูปเป็นครูสอนนักเรียน ครูสอนบาลี บางรูปเป็นครูใหญ่ดูแลการศึกษาตามวัดต่างๆ ในเชียงตุง บางรูปก็ลาสิกขา นำความรู้ที่ได้ไปสมัครงานทำหน้าที่เป็นอุบาสกอุปถัมภ์พระพุทธศาสนาให้เจริญรุ่งเรืองต่อไป



พระภิกษุสามเณรชาวเชียงตุงเข้ากราบคารวะพระราชวิมลเมธี ท่านเหล่านั้นเป็นผู้ที่กำลังศึกษาเล่าเรียนและเป็นกำลังสำคัญในการเผยแผ่ศาสนาและสืบสานวัฒนธรรมในเชียงตุง



พระสงฆ์บางรูปแม้ไม่ได้เดินทางมาศึกษาที่ประเทศไทย แต่ก็ศึกษาเรียนรู้กับพระสงฆ์ที่ศึกษาจบมาจากประเทศไทยแล้วกลับไปเป็นครูสอนที่นั่น ปัจจุบันหลักสูตรการเรียนการสอนของคณะสงฆ์เชียงตุงมีทั้งการเรียนการสอนนันทกรรมและบาลีซึ่งเป็นการศึกษาหลักสูตรพระปริยัติธรรมที่มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่ วัดสวนดอก จังหวัดเชียงใหม่ และพระสงฆ์ชาวเชียงใหม่หลายรูปได้ให้การสนับสนุนส่งเสริม มีการจัดทำหนังสือภาษาบาลีแปลด้วยอักษรภาษาไทยเินให้กับคณะสงฆ์เชียงตุงใช้เป็นหลักสูตรการศึกษาภาษาบาลี เรียกได้ว่า ระบบการศึกษาคณะสงฆ์เชียงตุงในปัจจุบันได้รับอิทธิพลมาจากระบบการศึกษาของคณะสงฆ์ไทย ซึ่งพระสงฆ์ชาวเชียงตุงมาศึกษาที่ประเทศไทยแล้วนำแนวคิดไปจัดการเรียนการสอนที่เชียงตุงและอีกส่วนหนึ่งมาจากแนวคิดของพระสงฆ์จากเชียงใหม่ที่เดินทางไปเชียงตุงแล้วมีแนวคิดสนับสนุนส่งเสริมคณะสงฆ์เชียงตุง ให้จัดการเรียนการสอนเช่นนี้ขึ้นเพื่อส่งเสริมพระพุทธศาสนาเชียงตุงให้เจริญมั่นคงและเพื่อสกัดกั้นไม่ให้พระสงฆ์ชาวเชียงตุง ทะลักเข้ามาศึกษาที่ประเทศไทยเนื่องจากความไม่สะดวกในการเดินทางตามระเบียบของทางราชการ



สามเณรน้อยในวัดชนบทนอกเมืองเชียงตุง  
ซึ่งเป็นแหล่งการเรียนรู้แห่งเดียวในชนบททางไกล

ด้านการศึกษาพระพุทธศาสนาของมรวาสชาวเชียงตุงโดยเฉพาะเด็กเยาวชนนั้น ทางคณะสงฆ์เชียงตุงได้ให้ความสำคัญเป็นอย่างมากเช่นกัน เพราะเด็กเยาวชนเหล่านี้จะเติบโตเป็นกำลังขับเคลื่อนพระพุทธศาสนาต่อไปในอนาคต จึงได้จัดทำหลักสูตรการเรียนการสอนขึ้น มีทั้งการเรียนการสอนวิชาการทางพระพุทธศาสนาและศิลปวัฒนธรรมไทเขิน เรียกกลุ่มเด็กเยาวชนทั้งชาย-หญิงที่เข้ารับการศึกษานี้ว่า **กลุ่มนักศึกษาธรรม** เรียกโรงเรียนว่า **โรงเรียนพุทธวัฒนธรรม** โดยมีพระสงฆ์เป็นผู้สอน เมื่อเรียนจบหลักสูตรแล้ว ก็จะมีการสอบไล่ประจำปีเพื่อประเมินผล แล้วจัดกิจกรรมมอบใบประกาศนียบัตรให้แก่ผู้ที่สำเร็จการศึกษาแต่ละระดับชั้นเป็นประจำทุกปีที่วัดราชฐานหลวงหัวขวง ซึ่งในวันนั้นทั้งพระเณรเด็กเยาวชนที่เข้ารับการศึกษามากตามหลักสูตรของคณะสงฆ์เชียงตุงจะมาร่วมกิจกรรมกันอย่างคับคั่ง



สามเณรน้อยในวัดพม่า เมืองเชียงตุง  
หนึ่งในสถานเรียนรู้ที่สร้างโอกาสทางสังคมในเชียงตุง



ชาวเชียงตุงสืบทอดประเพณีวัฒนธรรมของตนเพราะอาศัยวัดเป็นแหล่งการศึกษาเรียนรู้ วัดจึงจัดเป็นศูนย์กลางจิตวิญญาณของชาวเชียงตุง เพราะนอกจากศิลปวัฒนธรรมชาวเชียงตุงจะมีพื้นฐานมาจากแนวคิดทางพระพุทธศาสนาแล้ว วัดยังทำหน้าที่เป็นแหล่งการศึกษาสืบทอดศิลปวัฒนธรรมของชาวเชียงตุงอีกด้วย โดยเฉพาะด้านภาษา วรรณกรรม ตำนาน มารยาทและกฎกติกาข้อปฏิบัติต่างๆ ล้วนแต่อาศัยวัดทั้งสิ้น



โครงการศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาประเทศเพื่อนบ้าน  
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่  
ร่วมกับคณะศรีทธาชาวไทยถวายพระไตรปิฎก  
และหนังสือเรียนภาษาบาลี-ไทเขิน

แม้เมื่อยามเจ็บป่วยไม่สบายกายไม่สบายใจ ก็จะมีอาศัยพระสงฆ์ในการบำบัดรักษา ซึ่งพระสงฆ์จะทำหน้าที่เป็นหมอรักษาโรคให้กับชาวบ้าน ทั้งการรักษาโรคทางกายและโรคทางจิตใจควบคู่กันไป ดังเช่น ครุบาวัดพระสิงห์ นครเชียงตุง เป็นที่พึ่งเมื่อยามเจ็บป่วยของชาวบ้าน

เมื่อยามเจ็บป่วยก็จะพึ่งครุบาในการบำบัดรักษา หลายคนไข้เจ็บก็พาไปบอกกล่าวเล่าขานให้คนอื่นรับรู้ เมื่อต่างคนต่างไม่สบายก็พากันมารักษากับครุบา จนในแต่ละวันวัดพระสิงห์จะคลาคล่ำไปด้วยผู้คนที่มารับการรักษาจากครุบา วิธีการรักษาของครุบา วัดพระสิงห์จะใช้การรักษาด้วยพิธีกรรมบำบัด เมื่อมีคนป่วยมาหา ครุบาจะตรวจโรคหรือวินิจฉัยโรคด้วยการตรวจธาตุของผู้ป่วยก่อน ทั้งนี้เชื่อว่าคนเรากำเนิดมาจากธาตุทั้ง 4 คือ ธาตุดิน ธาตุน้ำ ธาตุลม และธาตุไฟ ถ้าหากธาตุไม่สมดุลกันก็จะเป็นสาเหตุทำให้เกิดโรคได้ บางคนมีธาตุบางอย่างอ่อนเกินไปหรือแรงเกินไปก็เป็นสาเหตุทำให้เกิดความไม่สบายได้ วิธีการรักษาจึงต้องปรับธาตุให้สมดุลกันด้วยวิธีการบูชาธาตุ ซึ่งครุบาจะบอกให้ผู้ป่วยหรือญาติผู้ป่วยไปจัดเตรียมสิ่งของบูชาและวันเวลาที่จะทำการบูชาธาตุ เมื่อถึงกำหนดการบูชาธาตุ ครุบาจะเป็นผู้นำกล่าวคำโอกาสส่งเคราะห์และบูชาธาตุเป็นลำดับไป ถึงแม้ผู้ป่วยจะป่วยด้วยโรคทางกาย แต่การได้รับการรักษาทางใจด้วยพิธีกรรมบำบัดเช่นนี้ ก็สร้างขวัญกำลังใจในการต่อสู้กับ



ครุบาวัดพระสิงห์ เมืองเชียงตุง  
พระเถระผู้ใหญ่ ที่พึ่งยามเจ็บไข้ได้ป่วยของชาวเมืองเชียงตุง



ความเจ็บปวดให้แก่ผู้ป่วยได้ไม่น้อย ดังนั้นจึงอาจกล่าวได้ว่าเป็นการดูแลรักษาสุขภาพอีกวิธีหนึ่งที่ไม่ได้มุ่งรักษาแต่โรคเท่านั้น แต่เป็นการมุ่งรักษาคนเพื่อให้คนอยู่อย่างมีความสุขต่อสู้กับโรคร้ายนานาชนิดได้

ชาวเชียงตุงดำรงชีวิตอย่างเรียบง่ายและปกติสุข รู้จักแบ่งปันความรัก ความเอื้ออาทรด้วยรอยยิ้มและให้การต้อนรับที่อบอุ่นแก่แขกผู้มาเยือน รู้จักนำสิ่งที่เป็นเอกลักษณ์ของตนออกมาให้แขกได้ชื่นชมจนสามารถสร้างความประทับใจให้กับผู้มาเยือนได้อย่างดียิ่ง ทั้งนี้เพราะชาวเชียงตุงมีความภาคภูมิใจในความเป็นไทเขินที่มีเอกลักษณ์เป็นของตน ซึ่งได้รับการกล่อมเกลามาจากแนวความคิดทางพระพุทธศาสนา อันเป็นศาสนาที่ชาวไทเขินยึดมั่นศรัทธาอยู่จนทุกวันนี้



การทานเจดีย์ทรายและบูชาธาตุ พิธีกรรมสะเดาะเคราะห์  
วัดพระสิงห์ เมืองเชียงตุง



พระพุทธรูปยืนชี้พระหัตถ์ไปยังเมืองเชียงตุง บนดอยจอมลักษ์





## ชองกับเจียงตุง

การผสมผสานทางวัฒนธรรม

ผศ.จินตนา มัชฌมบุรุษ

หนังสือพื้นเมืองเชียงตุงได้กล่าวว่า เมืองเชียงตุงปรากฏชื่อของเมืองหลายชื่อด้วยกัน กล่าวคือ เมืองทมิลาบ เมืองอั้งปู เมืองจันทวชิรคาม เมืองเขมรัฐตุงคบุรี<sup>60</sup> เชียงตุงเป็นเมืองหนึ่งในรัฐฉาน ประเทศสหภาพพม่าที่ตั้งของเมืองเชียงตุงอยู่ที่ละติจูด 20 องศา 30 ลิปดาเหนือ และลองติจูดที่ 98 องศา 30 ลิปดาตะวันออก ความสูง 2,700 ฟุต เหนือระดับน้ำทะเล ลักษณะที่ตั้งของเมืองเป็นแอ่ง มีเนื้อที่ 12,400 ไมล์<sup>61</sup> เชียงตุงตั้งอยู่บนที่ราบลุ่มแม่น้ำอยู่ระหว่างหุบเขา มีภูเขาล้อมรอบ มีประชากรหลากหลายกลุ่มชาติพันธุ์ ท่านมหาแสงได้เล่าว่า เมืองเชียงตุงมีพลเมืองส่วนใหญ่เป็นไทเขิน

<sup>60</sup>ชาย ดวงแสง, พื้นเมืองเชียงตุงฉบับเก่าเมือง คัดลอกจากคัมภีร์ใบลาน, เอกสารคัดลอก, 1988.

<sup>61</sup>พระมหาสุภาพ จันทรดีทะก่อง, ความสัมพันธ์ทางพระพุทธศาสนาระหว่าง เชียงใหม่- เชียงตุง พ.ศ. 2491- ปัจจุบัน, วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิจัยและการพัฒนาท้องถิ่น, สถาบันราชภัฏเชียงใหม่, 2544.



ไทใหญ่ พม่าตามลำดับ และชนกลุ่มน้อยอีกร่วม 20 กว่ากลุ่มชาติพันธุ์ ได้แก่ แอน ว้า ไทลื้อ ไทแลม ไทเหิน ไทดอย ไทโยน ลาฮู อาข่า ปะหล่อง คาลา ชาน ชิน ลีซู พาว แซ่ ลัวะ เมือง ไป ลัวะ กะเหรี่ยง ช่าวะ ช่าแมต เย้า เมียวเย้า (เมียน) ขาง แต่ละกลุ่มชาติพันธุ์ก็จะอาศัยอยู่ในตัวเมืองเชียงตุงและบริเวณรอบเขตเมืองเชียงตุง ซึ่งแบ่งเขตการปกครองออกเป็น 5 เขต แต่ละเขตจะมีตำแหน่ง "อุกฐะ" เป็นผู้รับผิดชอบ และมีเอ็งรอบนอกอีก 18 เอ็ง (ปัจจุบันมี 20 เอ็ง) แต่ละเอ็งก็จะมี "อุกฐะ" ปกครอง

จากการที่มีหลากหลายกลุ่มชาติพันธุ์ ซึ่งมีถิ่นที่อยู่ทั้ง 5 เขต 20 เอ็ง อันมีลักษณะความเป็นอยู่ตามแต่ละภูมิภาคประเทศ ซึ่งไม่แตกต่างกันมากนัก ความที่ชาวเชียงตุงส่วนใหญ่เฝ้าไร่ เฝ้านา แล้วนำมาแลกเปลี่ยนซื้อขายกัน ในกาตทุกวัน ดังนั้นกลุ่มชาติพันธุ์ในเชียงตุงจึงมักจะมีการผสมกลมกลืนทางวัฒนธรรมอยู่ตลอดเวลา ประกอบกับในอดีตเชียงตุงเป็นเสมือนรัฐชายขอบของล้านนา พม่า และจีน บางครั้งล้านนาก็กำลังเข้าโจมตีเชียงตุง กวาดต้อนผู้คนเข้ามาอยู่ในอาณาจักร บางครั้งจีนก็เข้าโจมตีเมืองเชียงตุง การกวาดต้อน การอพยพผู้คนจึงมีเสมอ และก็กลับเข้าเป็นอาณาจักรของพม่า ความที่มีอาณาเขตใกล้ชิดกันก็ย่อมมีการไปมาหาสู่กันระหว่างรัฐ ระหว่างเมืองต่างๆ ที่อยู่รายรอบเมืองเชียงตุง เช่น เมืองพยาก เมืองยาง เมืองเพียง เมืองนาย เมืองม้า เมืองลา เมืองแมน เมืองท่าขี้เหล็ก

การผสมผสานทางวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ในเชียงตุงในหลากหลายรูปแบบไม่ว่าจะเป็นเรื่องพิธีกรรม ความเชื่อ ประเพณี 12 เดือน การแต่งกาย ความเป็นอยู่ รวมทั้งด้านอาหารการกิน โดยเฉพาะวัฒนธรรมอาหารการกิน จึงไม่มีความแตกต่างกันมากนัก มีหน้าซ้ำในปัจจุบันลักษณะอาหารที่นำถวายพระสงฆ์ก็ดี หรือเลี้ยงแขกที่มาร่วมงานก็ดี จึงมักจะเป็นอาหารที่ทำอย่างรวดเร็ว และใช้เลี้ยงผู้คนจำนวนมาก ไม่มีกรรมวิธีที่ล้าลึกและสามารถหากินได้ทั่วไป คือ ข้าวมันไก่ ฯลฯ ซึ่งเป็นการรับเอาวัฒนธรรมจากที่อื่นเข้าไปอย่างไม่ต้องสงสัย แต่อย่างไรก็ดี พัฒนาการเกี่ยวกับอาหารและการกินที่เมืองเชียงตุงยังคงมีอยู่เป็นระยะๆ ของช่วงเวลาแห่งประวัติศาสตร์เมือง

เชียงตุง ซึ่งเริ่มตั้งแต่สมัยมีเจ้าฟ้าปกครอง จนกระทั่งพม่าเป็นอาณานิคม-ของอังกฤษและเมืองเชียงตุงก็ถูกควบคุมโดยพม่า



กลุ่มสามเณรนั่งฉันอาหารในวัดราชฐานหลวงหัวข่วง



ร้านอาหารริมถนน บ้านเชียงขุ่ม





ร้านขายผักสดและธัญญาพืชนานาชนิด ในกาดตุง (ใหม่)  
ปลอดสารพิษ ผลิตอย่างมีคุณภาพ กินอยู่อย่างพอเพียง

## อาหารการกินของชาวเขินเชียงตุง

นับเนื่องจากที่เมืองเชียงตุงมีระบบเจ้าฟ้า ข้าราชการไพร่ คนบ้านคนเมือง อาหารการกินก็มีความแตกต่างกันอย่างเห็นได้ชัด คำบอกเล่าของเจ้าอู่เมิง<sup>62</sup> ซึ่งเป็นผู้ดูแลเจ้าฟ้า ว่าในหอหลวงเจ้าฟ้า มหาเทวี เจ้านายของเชียงตุง เมื่อถึงเวลาอาหารก็จะยกเฟิ่นไม้สัก (โตก) คนละเฟิ่น (โตก) และจานชาม ก็จะเป็นเครื่องเงินที่มีฝาปิด ซ้อนที่ใช้ก็จะเป็นซ้อนเงิน นัยว่าป้องกันยาพิษ อาหารก็ไม่ได้ทำยุ่งยาก จะใส่ถั่วแระหมัก (ถั่วเน่าเมอะ หรือถั่วเน่าแซบ) เป็นพื้น หมู ไก่ ปลา ก็จะเป็นแกงอูบ หรืออ่องแล้ว แต่ประเภทของเนื้อที่ใช้ (ลักษณะ คล้ายแกงฮังเลของพม่า) และนิยมที่จะรับประทานผักทุกมื้อไม่ว่าจะเป็นผักต้ม ผักนึ่ง ผักสด หรือแกงผัก เมื่อถึงเวลาอาหารในครอบครัวของเจ้าฟ้า ก็จะได้รับประทานพร้อมกัน แต่คนละเฟิ่นไม่รวมเฟิ่น ส่วนสังฆะ (พระสงฆ์) จะใช้อูบ สำหรับใส่ภาชนะทั้งที่เป็นเครื่องเงินไม่มีฝาปิด ถ้วยกระเบื้อง ในระยะต่อมาเมื่อมีการติดต่อซื้อขายสินค้าระหว่างเมืองทั้งเชียงใหม่ เชียงรุ้ง ส่วนคนบ้านก็จะใช้ถาด (ป้าน) หรือเฟิ่นสาน และจะกินอาหารร่วมเฟิ่นสาน หรือร่วมป้าน (ถาด) โดยไม่ได้กำหนดเวลาที่แน่นอน แต่จะเตรียมของกิน ไว้ให้ผู้ชายก่อน จากคำบอกเล่าของลุงแสน<sup>63</sup> บ้านมายองได้กล่าวถึงอาหาร การกินของชาวไทเขินที่เชียงตุงว่า ในปัจจุบันซึ่งเป็นช่วงเวลาที่ไม่มีเจ้าฟ้า เจ้านาง หรือข้าราชการ จะใช้ภาชนะเหมือนๆ กัน แล้วแต่ฐานะของแต่ละ ครอบครัว ซึ่งจะใช้ถาด (ป้าน) จาน ชาม ซ้อนสังกะสี และบางครอบครัว ก็จะเป็นถ้วยกระเบื้องราคาที่ไม่แพง ซึ่งซื้อจากเมืองไทย เมืองจีน อาหาร ก็จะใช้ถั่วแระหมักและทำเป็นแผ่นเรียกถั่วเน่าแค้น ผักสดต่างๆ ซึ่งคล้ายกับ เมืองไทย เช่น ถั่วฝักยาว ผักกาดประเภทต่างๆ หน่อไม้ ผักโกซุน หน่อไม้ดอง ตากแห้ง ผักกาดเขียวดองตากแห้ง มะเขือทุกชนิด เป็นต้น

<sup>62</sup>เจ้าอู่เมิง อายุ 58 ปี บ้านประตุนทองผา : สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 10 ตุลาคม พ.ศ. 2547.

<sup>63</sup>ลุงแสน อายุ 60 ปี บ้านเมืองนา : สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 21 มีนาคม พ.ศ. 2548.



สำหรับชาวไทเขินนิยมรับประทานทั้งข้าวเจ้า ข้าวเหนียว (ข้าวหนึ่งขาว ดำ และเหลือง) และที่ทุกบ้านมักจะทำกันก็คือ ขนมเส้นน้ำปลาแห้ง หรือน้ำมะเขือส้ม ข้าวปุ้นโถ่ ข้าวแรมพิน ข้าวยางฮวย<sup>64</sup> ส่วนลุงยี่<sup>65</sup> ได้ทำของกินก็คือ แกงปลาตัวเล็กใส่หน่อไม้ (ดอง) ป้าปุก<sup>66</sup> ได้เล่าว่า ตามปกติของกินก็มีน้ำพริกถั่วเน่า ผักต้ม แกงปลา ปลาแอ็บ ซึ่งก็จะได้จากที่บ้านปลูกเอง ส่วนปลาก็จะวัดจากหนองน้ำข้างบ้าน ส่วนจายตาน<sup>67</sup> ซึ่งเป็นผู้ทำหนังปองชาย เป็นอุตสาหกรรมในครัวเรือน ได้เล่าว่า ชาวเชียงตุงนิยมกินมาก โดยมากก็จะนำหนังควายมาต้มและซอยเป็นชิ้นเล็กๆ ตากไว้ 1 วันนำไปหมักเกลือ ผงชูรส แล้วนำไปทอดในน้ำมัน นอกจากนี้ก็จะทำน้ำพริกถั่วเน่า ซึ่งจะนำถั่วเน่ามาต้มให้เปื่อยแล้วไม่ให้ละเอียด แล้วหมักเกลือไว้ 3 วันหลังจากนั้นก็จะใส่เครื่องปรุง อันได้แก่ พริกป่น เหล้า ผงชูรส ขิง ผสมให้เข้ากัน ดองไว้ 1 เดือน ถึงจะนำออกมารับประทานของกินประเภทนี้ชาวเชียงตุง ก็นิยมรับประทานด้วยเช่นกัน ดังนั้นจะเห็นว่าไม่ว่าช่วงเวลาใดชาวไทเขิน ที่เชียงตุงก็จะมีวิธีการกินที่แตกต่างกันตามฐานะทางาการเมืองและฐานะทางเศรษฐกิจ

<sup>64</sup>นางมอทิพ อายุ 17 ปี บ้านยางลอ: สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 22 มีนาคม พ.ศ. 2547.

<sup>65</sup>ลุงยี่ อายุ 71 ปี บ้านยางลอ: สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 22 มีนาคม พ.ศ. 2547.

<sup>66</sup>นางปุก อายุ 52 ปี บ้านยางลอ: สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 22 มีนาคม พ.ศ. 2547.

<sup>67</sup>จายตาน อายุ 60 ปี บ้านดอยเหมย ข้าง ๆ วัดป่าแดง: สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 21 มีนาคม 2547.



ข้าวหมมเส้นน้ำไต



ข้าวคอบ ขนมมารับประทานในเชียงตุง  
สรรหารับประทานได้ตามสบาย



## อาหารชาวเขินตุง : การผสมผสานทางวัฒนธรรม

จากการเดินทางไปเชียงตุงหลายครั้ง ตั้งแต่ครั้งแรก พ.ศ.2536 ครั้งที่ 2 และ 3 (พ.ศ.2547 และ พ.ศ.2548) อาหารของชาวเขินตุง ไม่เปลี่ยนแปลงไป แต่มีลักษณะการผสมผสานทางวัฒนธรรมจนเรียกได้ว่าเป็นเอกลักษณ์ของชาวเขินตุง ทั้งนี้เนื่องจากว่า ปัจจุบันเมืองเชียงตุงมีผู้คนที่หลากหลายชาติพันธุ์ ซึ่งนับแล้วมีร่วม 20 กลุ่มชาติพันธุ์<sup>68</sup> ดังได้กล่าวไว้ในเบื้องต้นแล้ว ซึ่งแต่ละกลุ่มชาติพันธุ์ก็จะมีอาหารการกิน (ของกิน) จะแตกต่างกันไป แต่ทั้งนี้และทั้งนั้นกลุ่มชาติพันธุ์ที่อยู่ในเชียงตุงกลุ่มใหญ่ 3 กลุ่ม คือ ไทเขิน ไทใหญ่ พม่า ของกินจะมีลักษณะเดียวกัน กล่าวคือ โดยปกติก็จะมีอ่องหมู อ่องเนื้อ อูบไก่ อูบควาย ซึ่งก็จะมีรสชาติเหมือนแกงฮังเลของพม่า น้ำพริกขี้ปลา (น้ำพริกปลาร้า) แกงหลาม อ่องมะเขือส้ม (น้ำพริกมะเขือส้ม) จอผักกาดทั้งหวานและเปรี้ยว และที่นิยมกันมากก็คือ ของกินทุกอย่างจะใส่ผงชูรสที่ซื้อจากเมืองไทย<sup>69</sup> ส่วนพระครูอดุลยศีลภิตติ<sup>70</sup> วัดธาตุคำ ได้เล่าว่า หม่อมธาดาชายาเจ้า ขุนศึกมั่งรายนักรบจะทำของกินประเภทขนมเส้น น้ำมะเขือส้ม ตำขุ่น แคบหมู ไส้ล้องพิก (ไส้อั่ว) มาถวาย แลมบอกว่ารสชาติ ก็เหมือนกับเมืองเชียงใหม่ ยิ่งเมื่อได้มาสัมผัสกับชาวไทเขินในเชียงใหม่ ของกินไทเขินก็ไม่ต่างไปจากไทเขินที่เชียงตุง ซึ่งก็จะมีแกงผัก (ล่อแล) ตามฤดูกาล ข้าวหนมเส้นน้ำปลาแห้ง น้ำพริกถั่วเน่า ซึ่งจะมีหลากหลายตำรับมาก

<sup>68</sup> ฉายยอด อายุ 21 ปี บ้านจอมทอง: สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 23 ตุลาคม พ.ศ. 2547.

<sup>69</sup> พระสาม วัดท่ากระดาศ อำเภอมือง จังหวัดเชียงใหม่: สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 9 มิถุนายน พ.ศ. 2548.

<sup>70</sup> พระครูอดุลยศีลภิตติ วัดธาตุคำ อำเภอมือง จังหวัดเชียงใหม่: สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 10 มิถุนายน พ.ศ. 2548.

นอกจากนี้ เมื่อมีการเปรียบเทียบของกินของเขินตุงและเขินใหม่ ประเภทน้ำพริก ผักนึ่ง และการถนอมอาหาร ก็จะไม่แตกต่างกัน ดังนี้

เขินใหม่	เขินตุง
ประเภทน้ำพริก	
<ul style="list-style-type: none"> <li>- น้ำพริกฮ้า (ปลาร้า)</li> <li>- น้ำพริกอ่อง</li> <li>- น้ำพริกหนุ่ม</li> <li>- น้ำพริกปลา</li> <li>- น้ำพริกแดง</li> <li>- น้ำพริกอีเก้</li> <li>- น้ำพริกข่า</li> <li>- น้ำพริกหนุ่มใส่มะเขือส้มหมก</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>- น้ำพริกขี้ปลา</li> <li>- น้ำพริกมะเขือส้ม</li> <li>- น้ำพริกถั่วเน่าแซบ</li> <li>- น้ำพริกถั่วเน่าเมอะ</li> <li>- น้ำพริกควัก</li> </ul>
ประเภทถนอมอาหาร	
<ul style="list-style-type: none"> <li>- น้ำผัก</li> <li>- หนั๋งปอง</li> <li>- น้ำหนั๋ง</li> <li>- น้ำเมียง</li> <li>- น้ำปู</li> <li>- ข้าวแคบ</li> <li>- ข้าวควบ</li> <li>- แคบหมู</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>- น้ำผัก</li> <li>- หนั๋งปอง</li> <li>- น้ำหนั๋ง</li> <li>- หน่อส้มแห้ง</li> <li>- ผักกาดส้มแห้ง</li> <li>- ถั่วเน่าแซบ</li> <li>- ข้าวโคบ</li> </ul>





ร้านขายเครื่องปรุงอาหาร และไม้เกี้ยวสำหรับจูดไฟ



ปั้งข้าวควบขายริมถนน หน้าวัดพระธาตุจอมคำ

อาหารการกินของเชียงตุงในปัจจุบัน แม้ว่าเมืองเชียงตุงจะมีหลายชนเผ่า ซึ่งหลากหลายวัฒนธรรม ก็จะมีอาหารประเภทต่างๆ ไม่แตกต่างกัน และแยกไม่ออกว่าประเภทใดเป็นของพม่า ของไทใหญ่ หรือของไทเขิน ยิ่งในปัจจุบันมีอาหารที่นำเข้าจากเชียงรุ่งก็ดี จากเชียงใหม่-เชียงรายก็ดี ก็สามารถที่จะหากินได้โดยง่าย เช่น ก๋วยเตี๋ยว ข้าวซอย แม้แต่ข้าวมันไก่ ก็จะนำมาเป็นอาหารที่ใช้เลี้ยงกันในงานเทศกาล ข้าวแรมพิน ข้าวปูนโถ่ ขนมหั่น-น้ำปลาแห้ง อุบจิ้น อ่องหมู อุบปลา แอ็บปลาน้อยกึ่งน้อย แอ็บฮิววก (ลูกฮึด) แกงรอร แกงเหมือน ก็เริ่มจะหากินยาก จะหากินได้ก็ต่างเมือง (เืองนอกเมือง)

ดังนั้นในที่นี้จึงขอนำเสนออาหารเชียงตุง จากคำบอกเล่าชาวไทเขินที่เชียงตุง อาจจะรวมชาวพม่า ชาวไทใหญ่ ซึ่งแยกไม่ออกว่าเป็นกลุ่มใด รวมทั้งชาวไทเขินในเชียงใหม่ที่อำเภอสันป่าตอง อำเภอเมือง อำเภอสันกำแพง เเท่าที่พอจะรวบรวมได้ ถือเป็นรายการอาหารผ่านทาง

## ย่าน่อไม้่น้ำ<sup>71</sup>

### เครื่องปรุง

หน่อไม้่น้ำหั่นเป็นเส้น หอมหัวใหญ่หั่นเป็นชิ้นๆ พริกขี้หนูสับ เกลือป่น น้ำมะนาว ถั่ว (จะเป็นมะม่วงหิมพานต์ก็ได้) ผักชี ต้นหอม

### วิธีทำ

1. หน่อไม้่น้ำคลุกรวมกับหอมหัวใหญ่ พริกขี้หนูสด เกลือป่น น้ำมะนาว ให้เข้ากัน
2. ใส่ถั่ว หรือเม็ดมะม่วงหิมพานต์คลุกรวมกัน โรยต้นหอม ผักชี

<sup>71</sup>หนังสือที่ระลึกงานศพนางรศนา ชูติมา, พ.ศ. 2536.



แกงฮังเล (อุบ, อ่อง)<sup>72</sup>

## เครื่องปรุง

1. เนื้อหมู หรือเนื้อวัว หรือเนื้อไก่ หรือเนื้อปลา ล้างให้สะอาด  
หั่นเป็นชิ้นขนาด 1 1/2 - 2 นิ้ว

2. พริกแห้ง ตะไคร้ หอม กะปิ เกลือ
3. เครื่องแกงฮังเล (มะสะหล่า) น้ำมะขามเปียก
4. ซิอิ้วขาว ซิอิ้วหวาน

## วิธีทำ

1. โขลกพริกแห้ง ตะไคร้ หอม กะปิ เกลือให้ละเอียด
  2. นำหมูที่ล้างและหั่นเป็นชิ้นๆ แล้ว มาโขกรวมกันกับเครื่องแกง  
ผสมผงมะสะหล่า ซิอิ้วขาวและซิอิ้วหวาน คลุกให้เข้ากัน พักไว้ 10-15 นาที
  3. นำข้อ 2 ขึ้นตั้งไฟอ่อนๆ เติมน้ำเล็กน้อย เคี่ยวให้เปื่อยใส่น้ำ  
มะขามเปียก แล้วคนให้เข้ากัน เคี่ยวจนน้ำเกือบงวด ยกลงรับประทานได้
- หมายเหตุ แกงฮังเล เรียกว่า แกงอุบ หรือแกงอ่อง คือถ้าทำด้วย  
หมู ปลา เรียก อุบหมู / อุบปลา ถ้าทำด้วยเนื้อไก่ เรียก อ่องจิ้น อ่องไก่



แกงฮังเล (อุบ,อ่อง)

<sup>72</sup>พระสาม วัดท่ากระดาศ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่

แกงกระด้าง (แกงหนาว)<sup>73</sup>

## เครื่องปรุง

ขาหมู รากผักชี พริกแห้ง หอม กระเทียม เกลือป่น

## วิธีทำ

1. ต้มขาหมูจนเปื่อยแล้วล้างให้สะอาด
2. โขลกพริกแห้ง รากผักชี หอม กระเทียม เกลือให้ละเอียด
3. นำข้อ 1 และข้อ 2 มาต้มรวมกัน
4. เทลงในภาชนะที่เตรียมไว้ เวลารับประทานโรยต้นหอม ผักชี

หมายเหตุ มักจะทำแกงกระด้างในช่วงฤดูหนาว

แกงแคบก<sup>74</sup>

## เครื่องปรุง

มะเขือพวง มะเขือเปราะ ถั่วฝักยาว ปลีตาล ใบพริก ชะอม ผักแค  
หน่อข้าวอ่อน จะคำน ดอกงิ้วแห้ง หอมแป้นเปื้อ (ผักชีฝรั่ง)

## เครื่องแกง

พริกชี้ฟ้า หอมแดง กระเทียม ตะไคร้ ปลาแร่ดิบ เกลือ

## วิธีทำ

1. โขลกเครื่องแกงให้ละเอียด
2. ต้มน้ำให้เดือดใส่ข้อ 1 ลงไป
3. นำเครื่องปรุง (ผักต่างๆ) ลงไป พอเดือดคนให้เข้ากัน ยกลง  
รับประทานได้ (ปรุงรสตามชอบ)

<sup>73</sup>หนังสือที่ระลึกงานศพนางรศนา ชูติมา, พ.ศ. 2536.

<sup>74</sup>นางอุสาห์ ปูอินตะ บ้านสันกำแพง อำเภอสันกำแพง จังหวัดเชียงใหม่:  
สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 2 ตุลาคม พ.ศ. 2547.



## ไส้ล้องพิก (ไส้อั่ว)<sup>74</sup>

### เครื่องปรุง

หมูสับ ไส้หมู ผักชีฝรั่ง เกลือ ใบตะไคร้ พริกแห้ง ข่า หัวหอม กระเทียม ตะไคร้

### วิธีทำ

1. โขลกเกลือ พริกแห้ง ข่า ตะไคร้ หัวหอม กระเทียม ให้ละเอียด
2. หมูสับผสมกับเครื่องแกง
3. ไส้หมูที่ล้างจนหมดเมือกแล้วนำข้อ 2 มายัดลงไส้หมู มัดหัวท้าย แล้วนำไปทอดหรือย่างให้สุก



แกงลอลแล

## แกงลอลแล<sup>75</sup>

### เครื่องปรุง

1. ถั่วเน่าแซบ หอม พริกแห้ง เกลือ
  2. พักทอง บวบ ถั่วฝักยาว เห็ด
- มะเขือยาว ถั่วแปบ มะเขือพวง บ่าหนูนอ่อน จะคำน ผักเลี้ยว ยอดมะระ ถั่ว ผักตำลึง ผักเครือเจ็ก (เฮือก) ผักหวานโยน ยอดใบพริก ผักเผ็ด

### วิธีทำ

1. โขลกพริก เกลือ หอม ให้ละเอียด
2. ถั่วเน่าแซบปิ้งไฟให้สุกหอมแล้วนำไปโขลกให้เข้ากันกับข้อ 1
3. ต้มน้ำให้เดือด เอาข้อ 2 ลงละลาย
4. ผักทุกชนิดล้างให้สะอาด เด็ดหรือหั่นตามประเภทของผัก ขนาด 1 - 1 1/2 นิ้ว
5. เลือกผักที่ต้องเคี้ยวให้นานใส่ลงก่อนและตามด้วยยอดผัก
6. ชิมรสแล้วเจียน้ำมันให้ร้อนและราดลงบนแกง

<sup>75</sup>นางอุสาร์ ปูอินตะ บ้านสันปลาแก้ว อำเภอสันกำแพง จังหวัดเชียงใหม่: สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 29 กันยายน พ.ศ. 2547.

## ข้าวสั้ม<sup>76</sup>

### เครื่องปรุง

มะเขือเทศลูกเล็ก หอมแดง พริกแห้งทอด ข้าวสวย กระเทียมเจียว เกลือป่น ขมิ้นป่น

### วิธีทำ

1. ต้มมะเขือเทศให้เละ
2. นำข้อ 1 มาคลุกรวมกับข้าวสวย ใส่เกลือป่น ขมิ้นป่น กระเทียมเจียวให้เข้ากัน
3. นำข้อ 2 มาทำเป็นก้อนๆรับประทานกับหอมแดงซอย พริกแห้งทอด

## ยำหนั๋ง<sup>77</sup>

### เครื่องปรุง

หนั๋งวุ้นแห้งเป็นเส้นหรือเป็นแผ่นบาง ๆ (หนั๋งฮ่อ) มะเขือเทศลูกเล็ก ผักชี ต้นหอม กระเทียมเจียว น้ำมันพืช

### เครื่องแกง

พริกแห้ง หอม กระเทียม เกลือป่น ข่า

### วิธีทำ

1. โขลกเครื่องแกงให้ละเอียด
2. นำหนั๋งวุ้นแห้งไปลวกในน้ำร้อนให้สุก ยกมาให้สะเด็ดน้ำ
3. นำข้อ 1 และข้อ 2 มาผัดรวมกันพอสุก ใส่มะเขือเทศลูกเล็ก คลุกรวมให้เข้ากัน
4. โรยด้วยกระเทียมเจียว ต้นหอม ผักชี

<sup>76</sup>หนังสือที่ระลึกงานศพนางรศนา ชูติมา, พ.ศ. 2536.

<sup>77</sup>หนังสือที่ระลึกงานศพนางรศนา ชูติมา, พ.ศ. 2536.



แกงผักแว่น<sup>78</sup>

## เครื่องปรุง

ผักแว่น พริกหนุ่ม หอมแดง กระเทียม ถั่วเน่าแช่บ๊วย เกลือ

## วิธีทำ

1. ย่างถั่วเน่าแช่บ๊วยให้สุกแล้วนำมาโขลกกรวมกับหอมแดง กระเทียม เกลือ
2. ต้มน้ำให้เดือด ใส่ส่วนผสมตามข้อ 1
3. ล้างใบผักแว่นให้สะอาด แล้วใส่ในหม้อตามข้อ 2
4. เวลาจะรับประทาน ย่างพริกหนุ่มลอกเปลือกแล้วใส่ในหม้อ

ขนมเส้นน้ำปลาแห้งหรือข้าวหนมเส้นน้ำไต<sup>79</sup>

## เครื่องปรุง

ขนมเส้น (ขนมจีน) ปลาแห้ง มะเขือเทศ หอมแดง กระเทียม เกลือ  
พริกชี้ฟ้าแห้งคั่ว

## เครื่องเคียง

ผักกระถิน ถั่วฝักยาว แตงกวา ต้นหอม ผักชี

## วิธีทำ

1. ต้มน้ำให้เดือดใส่ปลาแห้งต้มให้เปื่อย แล้วตักปลาแห้งมาแกะเอาแต่เนื้อปลา
2. ย่างมะเขือเทศ แกะเปลือกออก
3. โขลกเนื้อปลา หอมแดง กระเทียม เกลือ และมะเขือเทศให้เข้ากัน แล้วนำไปต้มน้ำในข้อ 1 พอเดือดยกลง
4. เวลารับประทาน จะราดน้ำปลาแห้งลงบนขนมเส้น โรยด้วยต้นหอม ผักชี แกลั้มด้วยผักกระถิน ถั่วฝักยาว แตงกวา

<sup>78</sup>นางอุส่าห์ ปูนินตะ บ้านสันก้างปลา อำเภอสันกำแพง จังหวัดเชียงใหม่: สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 29 กันยายน พ.ศ. 2547.

<sup>79</sup>นางอุส่าห์ ปูนินตะ บ้านสันก้างปลา อำเภอสันกำแพง จังหวัดเชียงใหม่: สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 29 กันยายน พ.ศ. 2547.

หุงป่าแดง<sup>80</sup>

## เครื่องปรุง

แตงกวา ขมิ้น หอมหัวใหญ่ มะเขือเทศ กระเทียม ถั่วเน่าแช่บ๊วย เกลือ พริกแห้ง

## วิธีทำ

1. โขลกเกลือ พริกแห้ง ขมิ้น หอม กระเทียม ถั่วเน่าแช่บ๊วย ย่างไฟจนสุกหอม ให้ละเอียด
2. หั่นแตงกวา หอมใหญ่ให้บางมาผสมกัน นำข้อ 1 มาคลุกกรวมกัน แล้วเอาลงผัด และเติมน้ำเล็กน้อยจนสุก ชิมรสตามชอบ



หุงป่าแดง

ขนมจีนน้ำหยวกและหนังปอง<sup>81</sup>

## เครื่องปรุง

กระตูดหมู หมูสับ หยวกกล้วย ขนมจีน (ข้าวเส้น)

## เครื่องแกง

พริกแห้ง หอม กระเทียม เกลือป่น

## วิธีทำ

1. โขลกพริกแห้ง หอม กระเทียม เกลือป่นให้ละเอียด
2. ต้มน้ำกระตูดหมูให้เดือด
3. สับหยวกกล้วยให้เป็นชิ้นเล็กๆ
4. นำข้อ 1 และข้อ 2 มารวมกัน เอาหยวกกล้วยใส่ลงไปจนสุก ยกลงรับประทานได้
5. รับประทานกับขนมจีนและหนังปอง(พอง)  
หมายเหตุ หนังปอง (พอง) คือ หนังวัว หรือหนังควายที่หั่นเป็นเส้นยาว หมักเกลือ ซี้อข้าวและดำ แล้วนำไปทอดในน้ำมันร้อน เป็นของแกล้มกับข้าวเส้นน้ำหยวก

<sup>80</sup>นางสมหมาย บ้านเมืองยาง เชียงตุง.

<sup>81</sup>คำบอกเล่าจากอาจารย์ไกรศรี นิมมานเหมินท์ พ.ศ. 2536.



น้ำพริกป่าเขือส้ม<sup>82</sup>

## เครื่องปรุง

พริกขี้หนู ถั่วเน่าแช่บ มะเขือส้มลูกเล็ก ต้นหอม ผักชี เกลือ

## วิธีทำ

1. ย่างถั่วเน่าแช่บให้สุกและโขลกให้ละเอียดพร้อมเกลือ
2. หั่นพริกขี้หนู มะเขือส้มลูกเล็ก หั่นเป็นลูกเต๋าเล็กๆ
3. ตั้งน้ำมันให้ร้อน นำพริกขี้หนูและมะเขือส้มใส่ลงผัด ใส่ถั่วเน่าแช่บตาม

คลุกให้เข้ากัน

4. เมื่อจะรับประทาน โรยต้นหอม ผักชี

แกงเหมีอน<sup>83</sup>

## เครื่องปรุง

ไก่ หรือหมู หรือปลาหั่นพอดำ ผักแปม ยอดใบโกลน ยอดเล็บครุฑ ใบจัน ใบมะกรูด กะเพรา โหระพา พริกขี้หนู

## เครื่องแกง

พริกแห้ง เกลือ ข่า ตะไคร้ ขมิ้น กะปิ กระเทียม ปลาจ๋า หอม ถั่วเน่าเมอะ เครื่องเทศ เหล้า ผงกะหรี่

## วิธีทำ

1. โขลกพริกแห้ง เกลือ ข่า ตะไคร้ ขมิ้น กะปิ หอม กระเทียม เครื่องเทศ ปลาจ๋าบับ ถั่วเน่าเมอะ โขลกให้ละเอียดและให้เข้ากัน
2. ล้างผักให้สะอาด เด็ดเป็นใบๆ หั่นข่าอ่อน หัวตะไคร้
3. นำผงกะหรี่ผัดให้หอม เอาข้อ 1 ผัด ใส่ไก่ลงผัดรวม เติมน้ำพอท่วม
4. พอไก่สุก เอาข้อ 2 ใส่ลงไปคนให้เข้ากัน ใส่ข่าอ่อน ตะไคร้ พอสุกยกลง รับประทานได้

<sup>82</sup>นางสมหมาย บ้านเมืองยาง เชียงตุง.

<sup>83</sup>นายแก้ว ดิบบำแสง บ้านกลาง อำเภอสันป่าตอง จังหวัดเชียงใหม่.

น้ำพริกถั่วเน่าเมอะ<sup>84</sup>

## เครื่องปรุง

พริกแห้ง ข่า หอม กระเทียม ถั่วเน่าเมอะ เกลือ

## วิธีทำ

1. โขลกพริกแห้ง เกลือ ข่า หอม กระเทียมให้ละเอียด
2. นำข้อ 1 มาตำคลุกรวมกับถั่วเน่าเมอะ นำมารับประทานกับผักสด หรือเก็บไว้รับประทานภายหลังได้

น้ำพริกคั่ว<sup>85</sup>

## เครื่องปรุง

1. กุ้งแห้งทอด
2. ถั่วลิสงคั่วแล้วโขลกพอแตก
3. ถั่วเน่าแช่บย่างและโขลกพอแตก
4. กระเทียมเจียวและทิ้งไว้ให้สะเด็ดน้ำมัน
5. พริกป่น
6. มันอะลูหั่นบาง ๆ ทอด

## วิธีทำ

นำเอากุ้งแห้ง ถั่วลิสง ถั่วเน่าแช่บ พริกป่น กระเทียมเจียว มันอะลู มาผสมคลุกเคล้าให้เข้ากัน นำมาคลุกข้าวรับประทาน สามารถเก็บไว้ได้นาน

หมายเหตุ น้ำพริกคั่ว พม่าเรียก ปะหล่าฉ่องกุ้ง



น้ำพริกคั่ว

<sup>84</sup>พระครูอดุลย์ศีลกิจดี วัดธาตุคำ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่.

<sup>85</sup>พระครูอดุลย์ศีลกิจดี วัดธาตุคำ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่.



## ขนม

ข้าวยวงฮวย<sup>86</sup>

## เครื่องปรุง

ข้าวเจ้าต้ม ถั่วดินต้ม ผักชีล้างหั่นให้ละเอียด เกลือป่น

## วิธีทำ

1. นำข้าว ถั่วดิน เกลือ มาคลุกรวมกัน โรยผักชี
2. ใช้ใบตองห่อ ขนาด 1 ? x 3 นิ้ว แล้วนำไปนึ่งให้สุก รับประทานได้

น้ำพริกน้ำผัก – น้ำหนั<sup>87</sup>

## เครื่องปรุง

น้ำผัก พริกชี้ฟ้าแห้ง กระเทียม มะแขว่น เกลือ ต้นหอม ผักชี

## เครื่องเคียง

น้ำหนั ผักชีหูด ผักแว่น ถั่วพลู

## วิธีทำ

1. โขลกพริกชี้ฟ้าแห้ง กระเทียม มะแขว่น เกลือให้ละเอียด
2. เอน้ำผักผสมกับข้อ 1 ให้เข้ากัน โรยด้วยต้นหอม – ผักชี

## หมายเหตุ

1. การทำน้ำผัก ใช้ผักกาดจ้อน 1/2 – 1 กิโลกรัม มาผึ่งแดด 1 วัน แล้วนำมาล้างให้สะอาด แล้วตำให้ละเอียดผสมเกลือ ใส่ข้าวสุกที่ล้างน้ำ แล้วคนให้เข้ากัน เติมน้ำอุ่นแล้วนำมาใส่ภาชนะปิดฝาให้มิดชิด หมักไว้ประมาณ 3-5 วัน ชิมดูมีรสเปรี้ยว

2. การทำน้ำหนั เอาหนั้วหรือหนั้วควายเผา ขูดขนและล้างให้สะอาด หั่นเป็นชิ้นเล็กๆ แล้วนำมาต้มเคี่ยวจนละลายเป็นน้ำ ผสมด้วย

<sup>86</sup>นางมองทิพ บ้านยางลอ เชียงตุง.

<sup>87</sup>หนังสือที่ระลึกงานศพนางรศนา ชูติมา, พ.ศ. 2536.

เกลือ พริกสดตำ แล้วเอามาราดบนตะแกรงถี่ๆ หรือใบพลวงให้แห้ง เมื่อจะใช้ก็จะนำมาย่างไฟอีกครั้ง

3. เมื่อนำมารับประทาน จะใช้ผักชีหูด ถั่วพลู ผักแว่น เป็นผักแกล้ม พร้อมกับน้ำหนัที่ย่างสุกแล้ว

แกงข้าวเบอ<sup>88</sup>

## เครื่องปรุง

1. พริกแห้ง ข้าว ตะไคร้ หอม เกลือ กระเทียม กะปิ ปลาร้า เม็ดผักชี
2. หอมแดงปอกและล้างให้สะอาด ต้นหอม ผักชีล้างและหั่นละเอียด

สำหรับโรย

3. ข้าวหุงให้สวย
4. ไก่ล้างและสับเป็นชิ้นขนาด 1 – 1 1/2 นิ้ว

## วิธีทำ

1. นำข้อ 1 โขลกให้ละเอียด
2. ต้มน้ำให้เดือดใส่ไก่และนำข้อ 1 ลงผสม คนให้เข้ากัน เติมน้ำปลาดี
3. เอาข้าวที่หุงแล้วใส่ลงไปข้อ 2 คน ให้เข้ากันพอเดือด ยกลง

รับประทานได้

หมายเหตุ นิยมทำเลี้ยงกันในวันแต่งงานเทศกาลต่างๆ

<sup>88</sup>นายแก้ว ตีบตาแสง บ้านกลาง อำเภอสันป่าตอง จังหวัดเชียงใหม่.



## การถนอมอาหาร

ถั่วเน่าแฉับ น้ำหนั่ง เข้าโคบ หนั่งพอง น้ำผัก ข้าวหนมเส้นแห้ง  
หน่อไม้แห้ง ผักกาดเขียวแห้ง

รายการอาหารของเขียงตุงซึ่งได้ผสมผสานระหว่างกลุ่มไทที่อยู่ใน  
เขียงตุงนั่นเองและเป็นอาหารที่นิยมทำกินกันทั้งในชีวิตประจำวันและ  
ในงานเทศกาล จนเป็นเอกลักษณ์ของเขียงตุงไปโดยปริยาย และแม่แต่  
ชาวไทเขินที่อยู่ในเชียงใหม่ก็ยังคงทำอาหารที่บรรพบุรุษเคยทำตั้งแต่เดิม  
ก็ยังคงทำกินอยู่ในปัจจุบัน



กิจกรรมรื้อฟื้นประเพณีศิลปวัฒนธรรมไทเขิน แวะชิมอาหารอร่อย  
งานทอดกฐิน ปี 2548 วัดสันกำแพง อ.สันทราย จ.เชียงใหม่



อาหารชาวไทเขิน

## บรรณานุกรม

- ชาย ดวงแสง. **พื้นเมืองเขียงตุง ฉบับเพ้าเมืองคัดลอกจากคัมภีร์โบราณ.**  
เอกสารอัดสำเนา, 1988.
- ทวี สว่างปัญญางกูร. **ตำนานเมืองเขียงตุง.** โครงการตำรา มหาวิทยาลัย  
เชียงใหม่.
- ทีระลีงานศพของนางรศนา ชุตติมา. วันที่ 26 พฤศจิกายน พ.ศ. 2536.  
บ. บุญคำ. **เที่ยวเมืองเขียงตุงและแคว้นสาละวิน.**, 2499.
- มหาสุภาพ จันทรดีทะก้อง, พระ. **ความสัมพันธ์ทางพระพุทธศาสนาระหว่าง  
เชียงใหม่กับเขียงตุง พ.ศ. 2491-ปัจจุบัน.** วิทยานิพนธ์ ศิลปศาสตร  
มหาบัณฑิต สาขาการวิจัยและพัฒนาท้องถิ่น. สถาบันราชภัฏ  
เชียงใหม่, 2544.
- รัตนารณณ์ เศรษฐกุล. **ตำนานเมืองเชียงใหม่ : ภาพสะท้อนความสัมพันธ์  
ของรัฐไทย.** สัมมนาทางวิชาการเรื่องไทเขินในเขียงตุง 17 - 20  
พฤศจิกายน 2537, วิทยาลัยพายัพเชียงใหม่.



....."ประวัติศาสตร์เมืองเชียงตุง". **เมืองเชียงตุง**. เชียงใหม่:

สุริวงศ์บุ๊คเซนเตอร์, 2538.

อดิศักดิ์ ไชยपालะ, พระครูสิทธิปัญญารมณ. **การศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพล**

**ต่อการพัฒนาวัฒนธรรมไทยเงิน บ้านสันกำแพงปลาตำบทรายมูล**

**อำเภอสันกำแพง จังหวัดเชียงใหม่**. ปริญญานิพนธ์ศิลปศาสตร

มหาบัณฑิต สถาบันราชภัฏเชียงใหม่, 2540.

## ผู้ให้ข้อมูล

1. นายแก้ว ตับตาแสง อายุ 65 ปี บ.50 ม.4 ต.บ้านกลาง อ.สันป่าตอง จ.เชียงใหม่
2. ลุงยี่ อายุ 71 ปี บ้านยางลอ เชียงตุง
3. จายตาน อายุ 60 ปี บ้านเลขที่ 184 บ้านดอยเหมย ช้างๆ วัดป่าแดง เชียงตุง
4. นางมณฑาทิพย์ อายุ 17 ปี บ้านยางลอ เชียงตุง
5. พระสาม วัดท่ากระดาง อ.เมือง จ.เชียงใหม่
6. เจ้าอู่เมิง อายุ 58 ปี บ้านประตูหนองผา เชียงตุง
7. ลุงแสน อายุ 60 ปี บ้านเมืองนา เชียงตุง
8. นางปุก อายุ 52 ปี บ้านยางลอ เชียงตุง
9. จายยอด อายุ 21 ปี บ้านจอมตอง เชียงตุง
10. พระครูอดุลยศีลภิตต์ วัดธาตุดำ อ.เมือง จ.เชียงใหม่
11. นางสมหมาย อายุ 38 ปี บ้านเมืองยาง เชียงตุง







## แม่หญิงเชียงตุง

บทบาท ตัวตน พลังเจียบ และพื้นที่ทางวัฒนธรรม

รุ่งทิพย์ กล้าหาญ

ร่องรอยจากหลักฐานทางประวัติศาสตร์และพัฒนาการทางสังคม ได้บันทึกเรื่องราวบทบาทของผู้หญิงในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ว่า เป็นกลุ่มผู้หญิงที่บทบาทสำคัญต่อสังคมและเศรษฐกิจของกลุ่มชนทั้งในฐานะของแม่และภรรยา ที่ต้องให้การดูแลและจัดหาจำเป็นสำหรับครอบครัว เช่นเดียวกับผู้หญิงเชียงตุง ที่มีลักษณะพื้นฐานทางสังคมส่วนใหญ่เป็นสังคมเกษตรกรรม ซึ่งจะให้เกียรติยกย่องเพศหญิงในฐานะของผู้ให้กำเนิดและสัญลักษณ์ของความอุดมสมบูรณ์ ทั้งนี้จากการที่ได้มีโอกาสเยือนถิ่นเชียงตุงถึงสองครั้ง สองครา จึงทำให้ได้พูดคุยและพบเห็นการแสดงบทบาทในด้านต่างๆ ของเพื่อนหญิงชาวเชียงตุงแต่ช่วงวัย จากข้อเท็จจริงที่สัมผัสจึงอยากนำเสนอ มุมมองเกี่ยวกับแม่หญิงเชียงตุงดังนี้



## บทบาทเชิงอุดมการณ์:

### จากอดีตกาลสู่กาลสมัย

นับจากอดีตผู้หญิงเชียงตุงก็เฝือกเช่นผู้หญิงไทยทั่วไป ที่ถูกคาดหวังจากสังคมให้ทำหน้าที่ของการเป็นเมียและแม่ที่สมบูรณ์มาตั้งแต่โบราณกาล โดยอาศัยกฎเกณฑ์พื้นฐานทางชีววิทยาว่า ผู้หญิงเท่านั้นที่สามารถตั้งครรภ์และผลิตมนุษย์เพื่อดำรงเผ่าพันธุ์ต่อไปได้ โดยนัยเช่นนี้จึงเป็นเสมือนหนึ่งการตีความในเชิงวัฒนธรรมที่มองว่า เป็นธรรมชาติของผู้หญิงที่ต้องมีบทบาทเกี่ยวข้องกับแหวดวงของบ้าน โดยมีหน้าที่หลักเกี่ยวกับงานบ้าน การเลี้ยงลูก และงานการผลิตในครัวเรือน

จากอุดมการณ์ครอบครัวยุคที่จริงผู้หญิงไว้กับบทบาทของการเป็นเมียและแม่ ทำให้ผู้หญิงจำนวนมากบนโลก รวมทั้งผู้หญิงเชียงตุงจึงต่างอ้างความเชื่อร่วมกันว่า บทบาทดังกล่าวเป็นบทบาทที่สำคัญที่สุดที่ต้องแสดง และเป็นบทบาทที่ดูประหนึ่งว่า จะปฏิเสธไม่ได้ ประกอบกับกระบวนการกล่อมเกลียดต่างๆ ของสังคมทั้งทางตรงและทางอ้อม ล้วนหล่อหลอมเน้นย้ำให้ผู้หญิงต้องยอมจำนนต่ออุดมการณ์ดังกล่าว ด้วยความภาคภูมิใจ ดังเช่นคำบอกเล่าของนางจอมคำ อายุ 50 ปี แห่งบ้านเชียงคุ่ม ซึ่งกล่าวถึงหน้าที่ของความเป็นหญิงอย่างเป็นสุขใจว่า

"ข้าเจ้าอยู่บ้านทำตุงขาย คอยดูแลเตรียมอาหารให้คนในบ้านทั้งหมด 6 คนและช่วยเหลือลูกสะเภาเลี้ยงหลานชายอายุ 2 ปี เพราะเขายังไม่เคยมีลูกอ่อน (เด็กเล็ก) ต้องคอยบอกกล่าวบ้าง ทั้งยังแบ่งเวลาวางในการช่วยเหลืองานวัด งานในหมู่บ้าน โดยเฉพาะเวลามีงานต่างๆ ที่ต้องดูแลเลี้ยงแขกที่มาร่วมงาน ซึ่งเพื่อนๆ ที่อายุรุ่นเดียวกับข้าเจ้าก็มีลักษณะเหมือนกัน และเราคิดว่า การทำงานเหล่านี้ ทำให้ผู้หญิงเรามีความสุข"

ซึ่งอุดมการณ์หรือค่านิยมในอดีตของสังคมที่มีต่อบทบาทของผู้หญิงในแง่นี้ ยังคงดำรงอยู่แม้ว่า สภาพความเป็นจริงของเชียงตุงจะเริ่มเปลี่ยนแปลงไป กล่าวคือ ผู้หญิงมิได้มีบทบาทเฉพาะการเป็นเมียและเป็นแม่หรือหน่วยผลิตภายในบ้านเท่านั้น หากแต่ได้เปลี่ยนบทบาทในฐานะเป็นหน่วยการผลิตนอกบ้าน คือ การทำงานเพื่อหาเงินเข้าบ้านเฝือกเช่นบทบาทของผู้ชายด้วย



งานบ้านการครัว หน้าที่หลักของแม่หญิงเชียงตุง



แม่หญิง ผู้อุปถัมภ์บำรุงพระพุทธศาสนากลุ่มใหญ่



## แม่คำ:

### ตัวแทนทางเศรษฐกิจของแม่หญิงเชียงตุง

บทบาทของผู้หญิงในเศรษฐกิจเชียงตุงปัจจุบันนั้น เป็นทั้งความต่อเนื่องและความเปลี่ยนแปลง โดยเฉพาะอย่างยิ่งมิติทางเศรษฐกิจในมุมมองทางวัฒนธรรมจึงนับเป็นเรื่องที่น่าสนใจยิ่ง

ในวัฒนธรรมเชียงตุง บทบาทของผู้หญิงมิใช่เพียงการอยู่กับเหย้าเฝ้ากับเรือนคอยปรนนิบัติสามี หากแต่ยังมีส่วนร่วมในการผลิตของครอบครัวอย่างเต็มที่ แรงงานผู้หญิงเป็นส่วนสำคัญในทุกขั้นตอนของการผลิต ส่วนการบริโภคในครัวเรือนนั้น ผู้หญิงยังเป็นผู้จัดการใหญ่ ที่มีได้เพียงการทำครัวเพื่อเลี้ยงดูสมาชิกในครอบครัวเท่านั้น หากแต่รวมไปถึงผู้กำหนดการใช้ทรัพยากรในครัวเรือนทั้งหมดทุกอย่าง นับแต่การเก็บกันส่วนผลผลิตเพื่อการกินการขาย เป็นผู้เก็บเงินสดของครัวเรือนและตัดสินใจในการซื้อเครื่องอุปโภคบริโภคต่างๆ เข้าครัวเรือน

ดังเช่น การที่ได้มีโอกาสไปแวะเยี่ยมครัวเรือนที่หมู่บ้านป่าแดง ซึ่งที่บ้านมีอาชีพทำแคบหมู น้ำพริกถั่วเน่า พบว่า ในบ้านมีผู้ชาย 5 คน ช่วยกันโม่ตำน้ำพริก และบรรจุใส่ถุง รวมทั้งช่วยขายกับกิจกรรมทอดแคบหมู โดยไม่มีผู้หญิงช่วยทำงานเลย จึงสอบถามถึงว่า ผู้หญิงในบ้านไปไหน ได้ความว่า ผู้หญิงไปขายของที่ตลาด เพราะผู้หญิงช่างพูดคุยเจรจาต่อรอง จึงมีหน้าที่นำของไปขาย ซึ่งเป็นลักษณะเช่นนี้หลายๆ บ้าน ดังนั้นเมื่อเราลองเดินสำรวจกาดหลวงเมืองเชียงตุง จึงพบเห็นแม่ค้าหลากหลายวัยจำนวนนับร้อยคน ท่าทางคล่องแคล่ว นำสินค้าประเภทต่างๆ มาจำหน่ายตั้งแต่เสื้อผ้าเครื่องนุ่งห่ม เครื่องใช้ไฟฟ้า อาหารสดอาหารแห้ง ในขณะที่พ่อค้าชายมีจำนวนแทบนับได้

ทั้งนี้การเป็นแม่ค้าของแม่หญิงเชียงตุงปรากฏให้เห็นโดยทั่วไป แม้กระทั่งเมื่อเดินทางไปเขตรอบนอกเมืองเชียงตุง ก็จะมีพบเห็นเพิงร้านค้าขนาดเล็ก สร้างแบบชั่วคราวตั้งอยู่ริมถนนในย่านกลางชุมชน มีแม่ค้าหญิง

สาววัยรุ่นในหมู่บ้านมานั่งขายสินค้าจำพวกเครื่องดื่ม ขนมขบเคี้ยวต่างๆ ทั้งเป็นสินค้าที่ผลิตในหมู่บ้าน เช่น ขนมกระบองถั่วลิ้นเตา ซึ่งนำเอาเมล็ดถั่วลิ้นเตาแห้งแช่น้ำให้นุ่ม จากนั้นจึงนำมาชุบแป้งปั้นเป็นแผ่นบางทอดในน้ำมันให้เหลืองกรอบ นิยมรับประทานเป็นของว่างสำหรับคนทุกวัย นอกจากนั้น ก็จะมีขนมสำเร็จรูปบรรจุถุงนำเข้าจากพม่า จีนและไทย รวมทั้งน้ำอัดลมและเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ ซึ่งในแต่ละจะมีลูกค้าหลากหลายวัยแวะมาอุดหนุน โดยเฉพาะกลุ่มชายหนุ่ม



ซุ้มสาว ซุ้มขายอาหารเครื่องดื่มของแม่ค้าสาวๆ ในหมู่บ้านนอกเมือง  
ตั้งอยู่ริมถนน เส้นทางเพื่อการเที่ยวพาราสีของกลุ่มหนุ่มสาว  
ในช่วงหน้าร้อน ประมาณเดือนมีนาคม-เมษายน  
และต้อนรับปีใหม่สงกรานต์ของเชียงตุง

โดยนัยนี้ ผู้หญิงจึงมีบทบาทสำคัญต่อทั้งเศรษฐกิจของเมืองเชียงตุงและของครัวเรือน นับจากการนำผลผลิตที่เหลือจากการบริโภคในครัวเรือนมาขายในตลาด เพื่อแปรสภาพเป็นเงินตราสำหรับการซื้อสินค้าที่ผลิตเองไม่ได้ และเพื่อการออมของครัวเรือน

วิถีตลาดเมืองเชียงตุง เป็นภาพหนึ่งที่บ่งบอกถึงพลังแห่งหญิงในด้านเศรษฐกิจ ในเขตเมืองเชียงตุงจะมีตลาด 2 ประเภทคือ กาดหลวงประจำเมือง



ซึ่งเป็นตลาดที่ใหญ่ที่สุด ตั้งอยู่กลางตัวเมือง มีสินค้านานาชนิด ทั้งสินค้าพื้นบ้าน นำเข้าจากไทย พม่าและจีน ตลาดนี้จะเริ่มมีการซื้อขายตั้งแต่เช้า และจะวายหรือเลิกในตอนเที่ยง

ในขณะที่ตลาดเช้ามีจำนวน 4 แห่ง กระจายในจุดต่างๆ ซึ่งตลาดลักษณะนี้จะเริ่มตั้งแต่เวลาประมาณตีสี่ครึ่งถึงเจ็ดโมงเช้า ที่ต้องจุดตะเกียงเจ้าพายุเพื่อให้ความสว่างในการซื้อขาย มีลักษณะเป็นตลาดแบบง่าย ๆ ไม่ได้มีการตั้งอาคารร้านค้าแบบถาวร มีเพียงตั่งหรือแคร่ไม้ไผ่ที่กลุ่มแม่ค้าแต่ละคนจัดเตรียมมาใช้สำหรับวางสินค้า ทั้งนี้แม่ค้าบางรายก็จะใช้เพียงถาดที่วางปิดกระปุง หรือกระสอบสำหรับปูกับพื้นเพื่อวางสินค้าที่นำมาขาย ลักษณะของสินค้าที่นำมาขายมีตั้งแต่ อาหารประเภทเนื้อสัตว์ ไก่ ปลา ที่หาได้ตามคูคลอง ผักพื้นบ้านชนิดต่างๆ และอาหารพื้นบ้านที่นิยมคือ ข้าวฟ่าง ขนมะจีน ข้าวเหนียวหนึ่งใส่สมุนไพรสีเขียว สีเหลือง รวมทั้งสินค้าอุปโภคพื้นฐานเช่น สบู่ ยาสีฟัน น้ำปลา ฯลฯ

ในลักษณะนี้ ผู้หญิงเชียงตุงจึงมีบทบาทสำคัญต่อเศรษฐกิจของครัวเรือนที่เกือบดูเหมือนหนึ่งว่าสูงกว่าผู้ชาย ทั้งนี้ไม่เพียงแต่ผู้หญิงที่ออกเรือนไปแล้ว หากแต่ผู้หญิงสาวก็เป็นผู้สร้างเศรษฐกิจหลักของครัวเรือนเช่นกัน โดยเฉพาะในภาคเกษตรกรรมของชนบทที่ครอบครัวส่วนมาก ยังคงคาดหวังความมั่นคงทางเศรษฐกิจของครัวเรือนจากลูกสาวมากกว่าผู้ชาย เพราะลูกสาวคือคนที่จะเลี้ยงดูพ่อแม่ในยามชรา และทำหน้าที่สืบทอดสืบบรรพบุรุษประจำตระกูล ในขณะที่ลูกชายจะได้รับความคาดหวังว่า จะเป็นผู้นำเอาเกียรติยศชื่อเสียงและอำนาจมาสู่ครัวเรือน

ดังนั้นในยามที่กระแสเศรษฐกิจแบบโลกาภิวัตน์ แพร่สะพัดสู่ดินแดนต่างๆ เมืองเชียงตุง ก็มีอาจหลักเรือนต่อกระแสที่รุกเร้าเพื่อความพยายามในการครอบงำที่มากขึ้นทุกขณะ ทำให้ลูกสาวของหลายครัวเรือนต้องออกจากหมู่บ้านเพื่อไปรับจ้างทำงานตามที่ต่างๆ ทั้งในเขตเมืองหรือในเขตประเทศไทย พร้อมทั้งพยายามเก็บเงินรายได้จากน้ำพักน้ำแรงกลับบ้านโดยหวังว่า จะสามารถนำเอาไปทำทุนอะไรสักอย่างที่บ้านเกิด

หรือเพื่อปลูกสร้างบ้านใหม่ที่มั่นคงสวยงามให้พ่อแม่ หรือแม่กระทั่งเก็บไว้สำหรับการจัดงานพิธีบวชให้แก่น้องชาย ซึ่งถือว่า เป็นสิ่งที่สร้างความภาคภูมิใจให้แก่ผู้หญิงและครอบครัวที่สามารถประพาศติดนได้ตามความคาดหวังและอุดมคติทางสังคม อีกทั้งยังสะท้อนถึงความผูกพันระหว่างผู้หญิงกับประเพณีพิธีกรรมในพุทธศาสนา ดังปรากฏถึงการแสดงบทบาทเป็นอุปัฏฐากใหญ่ของวัด จากการทำหน้าที่เป็นแม่งานในการเตรียมงานด้านๆ เช่น อาหารเลี้ยงคนมาร่วมงาน วัสดุเครื่องแต่งดา

## แม่หญิง: พลังเจียบที่สืบสานขับเคลื่อนจารีตประเพณี

จากการได้มีโอกาสในการร่วมประเพณีและพิธีกรรมต่างๆ ของเมืองเชียงตุง ทำให้มีข้อสังเกตบางประการเกี่ยวกับความคล้ายคลึงทางความเชื่อระหว่างคนไทยกับคนเชียงตุง คือ เชื่อว่า ผู้หญิงมีพลังอำนาจพิเศษหรือลี้ลับบางประการที่อาจทำให้ของขลังเสื่อมฤทธิ์เดช หรือเป็นมลทินต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ หรือแม่กระทั่งทำให้ความเป็นชายเสื่อมลง จึงทำให้มีการกำหนดข้อปฏิบัติบางประการให้ผู้หญิงพึงปฏิบัติต่อเพศชาย เช่น การไม่ชักผ้าถุงของผู้หญิงร่วมกับเสื้อของผู้ชายและไม่นำผ้าถุงแขวนตากแดดในระดับเดียวกับเสื้อของผู้ชาย ฯลฯ

อีกทั้งจากความเชื่อเกี่ยวกับการนับถือผีบรรพบุรุษ ที่มีลักษณะใกล้เคียงกับภาคเหนือของไทย ซึ่งเป็นพิธีกรรมที่ยังคงมีการถือปฏิบัติในระดับครัวเรือน โดยเชื่อว่า บรรพบุรุษที่เสียชีวิตแล้ววิญญาณจะยังคงคอยปกป้องคุ้มครองลูกหลานในรูปแบบของเทวดาประจำบ้าน ดังนั้นจึงมีพิธีกรรมการบูชาเทวดาประจำบ้าน ซึ่งในตอนเช้าของทุกวันหลังจากทำอาหารสำหรับครอบครัวเสร็จ ผู้หญิงที่เป็นแม่บ้านจะทำหน้าที่นำดอกไม้ ข้าวสุกและขนม มาเซ่นไหว้บูชาเทวดาประจำบ้านในทุกวัน พร้อมทั้งกล่าวอ้อนวอนให้เทวดาช่วยดลบันดาล คุ้มครองรักษาสมาชิกทุกคนในครัวเรือนให้มีความสุข ความเจริญและมีความปลอดภัยในชีวิต ทั้งนี้ในระหว่างที่แม่บ้านนำของเซ่นไหว้เทวดาประจำบ้าน ก็มักจะมีลูกชายลูกสาวคอยนั่งดู



อยู่ใกล้ๆ โดยเฉพาะลูกสาวซึ่งเมื่อเติบโตขึ้นเธอจะถูกพร่ำสอนเกี่ยวกับ วัฏปฏิบัติและคำกล่าวบูชาในการเซ่นไหว้เทวดาประจำบ้าน เพื่อให้สามารถ ปฏิบัติได้อย่างถูกต้อง อันจะช่วยสร้างสิริมงคลให้แก่ครอบครัวในอนาคต ต่อไป ซึ่งสิ่งนี้จึงสะท้อนถึงการให้ความสำคัญกับเพศหญิงในการเป็นแกนหลัก ของพิธีกรรม และเป็นผู้ทำหน้าที่อบรมสั่งสอนทอดประเพณีพิธีกรรมแก่บุตรหลาน

อีกทั้งจากความเชื่อที่ว่า เพศหญิงมักจะมีความสามารถพิเศษในการ- สื่อสารกับวิญญาณ ซึ่งอาจก่อให้เกิดคุณและโทษได้ สำหรับในกรณีที่อาจ เกิดโทษก็ต้องมีการปิดกั้นการสื่อสารนั้น ดังเช่นจากการที่ได้แะศึกษา หมู่บ้าน 2 แห่ง บริเวณรอบนอกเมืองเชียงตุง จะพบว่า มีผู้หญิงหลายคน ผูกเส้นด้ายสีแดงไว้ที่ต้นแขนซ้าย สอบถามได้ความว่า เป็นผู้หญิงที่มี สถานภาพเป็นหม้ายเนื่องจากสามีเสียชีวิต และสำหรับผู้หญิงที่สามีเสียชีวิต ทุกคนจะมีเส้นด้ายที่ถักทอและปลุกเสกเป็นยันต์ ผูกติดต้นแขนทุกคน โดยเหตุผลว่า หากไม่ผูกยันต์ดังกล่าว พวกเธอมักจะฝันถึงสามีที่ตายแล้ว มาหา ซึ่งอาจจะทำให้เจ็บป่วยได้ ดังนั้นผู้หญิงส่วนใหญ่จึงสมัครใจผูกด้าย ยันต์ต้นแขน แม้ว่าบางคนต้องผูกนานนับสิบปี

อย่างไรก็ตาม แม้ผู้หญิงจะมีบทบาทสำคัญในพิธีกรรมพื้นบ้าน หากแต่ในส่วนของพิธีกรรมทางพุทธศาสนากลับพบว่า ผู้หญิงมีบทบาท สำคัญในการทำบุญ แต่ไม่มีบทบาทในฐานะผู้นำหรือผู้ประกอบพิธีกรรมเช่น ผู้ชาย โดยจะมีหน้าที่เพียงให้ความสะดวกในการทำบุญ เช่น การเตรียม เครื่องประกอบพิธี การช่วยเหลืองานบุญให้ลุล่วงไปด้วยการลงแรงงาน หรือการประกอบอาหารเพื่อรับรองผู้คนที่มาร่วมงาน แต่กระนั้นผู้หญิง ก็พึงพอใจและพยายามช่วยเหลืองานต่างๆ อย่างเต็มความสามารถ จากการ สอบถามได้ความว่า ผู้หญิงมีความเชื่อว่า การที่พวกเธอไม่มีสิทธิบวช จึงมีหน้าที่สนับสนุนจรรโลงพุทธศาสนาด้วยการบุญให้มากกว่าผู้ชาย ในขณะที่ ผู้ชายส่วนใหญ่ก็เชื่อว่า ตนเองมีบุญอยู่ก่อนแล้ว

ทั้งนี้ผู้หญิงเชียงตุงไม่ได้มีความรู้สึกว่าตนเองด้อยกว่าผู้ชาย ในเรื่อง ของการทำบุญหรือการมีส่วนร่วมในกิจกรรมอื่นที่เกี่ยวข้องกับพิธีกรรมทาง

ศาสนาแต่อย่างใด โดยพวกเธอมีมุมมองต่อเรื่องความเท่าเทียมว่า เป็นเรื่อง ความเหมาะสมและความพอใจ ซึ่งพวกเธอสามารถทำสิ่งต่างๆ ในสิ่งที่ควรทำ โดยไม่ต้องเรียกร้องว่า จะต้องกระทำในสิ่งเดียวที่ผู้ชายทำ ความเป็นจริงของแนวคิดนี้ปรากฏจากการที่ผู้หญิงสามารถแสดงออกซึ่ง ความรื่นเริงได้อย่างเสรีและเท่าเทียมผู้ชาย ดังเช่น การที่เราได้เข้าร่วม พิธีบวชพระของวัดเชียงคัม ซึ่งจะมีการจัดขบวนแห่ผู้ที่บวชพระไปรอบๆ ย่านเขตเมืองเชียงตุง ในขบวนแห่ก็จะมีกลุ่มผู้หญิงกลุ่มใหญ่ถือเครื่องบูชา ในงานบวชเข้าร่วมในขบวนแห่ ในขณะที่ผู้หญิงอีกกลุ่มก็นำเครื่องดนตรี พื้นบ้านร่วมบรรเลงในขบวนพิธี และหลังจากนั้นเมื่อมีการเฉลิมฉลอง งานบวช ก็จะมีกลุ่มผู้หญิงหลายสิบคนร่วมรำวง ฟ้อนรำอย่างสนุกสนาน กับผู้ชาย และมักจะมีการจับทาบเป็นกลุ่มผู้นำในการรื่นเริง



แม่หญิงเชียงตุงถือกลองมอชิงในงานบุญทางพุทธศาสนา





แม่หญิงเชียงตุงกับภารกิจในการอนุรักษ์และสืบสานประเพณีวัฒนธรรม  
กลุ่มผู้นำในงานรื่นเริง

## ขบวนการสร้างพื้นที่ทางสังคมของแม่หญิงเชียงตุง

คำกล่าวที่ว่า ในสังคมที่ค่อนข้างเสมอภาคในเรื่องอำนาจระหว่างชายและหญิงนั้น ผู้หญิงมักจะสร้างความร่วมมือผูกพันกับผู้หญิงด้วยกัน และกับกลุ่มญาติผู้หญิง เพื่อให้กิจกรรมในชีวิตประจำวันสามารถลุล่วงไปด้วยดี คงสามารถอธิบายถึงการรวมกลุ่มของผู้หญิงเมืองเชียงตุงได้เป็นอย่างดี

จากลักษณะสังคมของเชียงตุงที่ยังคงเรียบง่าย มีการแข่งขันน้อย ทำให้ขอบเขตของงานบ้านและงานนอกบ้านของผู้หญิงไม่ได้แยกจากกันเด็ดขาด โดยเฉพาะในเซตรอบๆ เมืองเชียงตุง ที่มักจะพบเห็นภาพชีวิตประจำวันของกลุ่มผู้หญิง นับจากช่วงเวลาประมาณแปดโมงเช้าหลังจากเสร็จงานประจำวันของครัวเรือน ผู้หญิงวัยต่างๆ รวมกลุ่มกันทำงาน เช่น การปักผ้า การทำซ่อ ทำตุ่ง หรืองานจักสาน ในระหว่างการทำงานก็จะมี การพูดคุย แลกเปลี่ยนข้อมูลระหว่างกันเกี่ยวกับเรื่องคนในครอบครัว การเลี้ยงลูก อาหาร การเพาะปลูก ข่าวสารทางวิทยุโทรทัศน์ หนังสือครต่างๆ รวมทั้งเรื่องราวความเคลื่อนไหวของคนในหมู่บ้าน จนถึงเวลาประมาณบ่ายสี่โมงเย็น ก็จะแยกย้ายไปจัดเตรียมอาหารเย็นและทำงานบ้านต่างๆ ซึ่งวิธีการนี้ทำให้ผู้หญิงมีเวทีทางสังคมเพื่อการเรียนรู้ร่วมกัน และสามารถสร้างรายได้ไปพร้อมกับการดูแลครอบครัว อีกทั้งงานที่กลุ่มผู้หญิงเลือกทำเพื่อการสร้างรายได้ มักเป็นงานที่มีทักษะพื้นฐาน เช่น การทำตุ่ง การปักผ้า และการจักสานกล่องใส่ข้าวที่ทำจากไม้ไผ่ ในขณะที่ตลาดเพื่อรองรับผลิตผลก็มีความชัดเจน โดยส่วนใหญ่ล้วนแต่มีนายทุนจากเชียงใหม่ไปว่าจ้างให้ผลิต

ดังนั้น เมื่อมีกิจกรรมใดๆ ที่ไม่ใช่สิ่งที่ เป็นปกติในชีวิตประจำวันเกิดขึ้นในชุมชนทั้งงานส่วนบุคคล เช่น งานบวช งานขึ้นบ้านใหม่ งานแต่งงาน หรืองานชุมชน เช่น งานประเพณีต่างๆ ผู้หญิงก็จะมี การรวมกลุ่มตามธรรมชาติเพื่อช่วยเหลือและดำเนินงานให้สำเร็จลุล่วง ซึ่งจากการพูดคุยกับตัวแทนผู้หญิงในวัยต่างๆ สรุปความได้ว่า เมื่อมีกิจกรรมใดๆ ในชุมชน จะมีการรวมกลุ่มและแบ่งงานกันตามความถนัดหรือความเหมาะสม เช่น ผู้หญิงสาวและวัยกลางคนซึ่งได้รับการยอมรับว่า มีความชำนาญการด้าน



การประกอบและถนอมอาหาร ก็จะทำหน้าที่ในการประกอบอาหาร และคอยดูแลอาหารเครื่องดื่มสำหรับผู้ที่มีส่วนร่วมงาน ซึ่งในการทำงานร่วมกันนั้น สมาชิกในกลุ่มจะมีการเลือกสรรผู้ที่กลุ่มยอมรับว่า มีความสามารถหรือชำนาญเป็นหัวหน้ากลุ่ม และหัวหน้ากลุ่มจะเลือกสรรสมาชิกแกนนำกลุ่มเพื่อเป็นคณะทำงาน ทั้งนี้ในการทำงานสมาชิกแกนนำของกลุ่มจะมีการพูดคุยวางแผนและสรุปงานร่วมกันเป็นประจำทุกวัน จนกระทั่งงานสำเร็จ ในขณะที่ผู้หญิงสูงวัยก็จะมีการรวมกลุ่มเพื่อจัดเตรียมเครื่องแต่งดาสำหรับงานพิธีกรรม รวมทั้งการช่วยเหลือในการต้อนรับแขกที่มาร่วมงาน ซึ่งการรวมกลุ่มเช่นนี้ นับเป็นเวทีสำคัญของการเรียนรู้ร่วมกัน การสร้างเครือข่ายทางสังคมของผู้หญิงและการสร้างการยอมรับในพลังแห่งหญิง

ความจริงของการบอกเล่านี้ มีโอกาสสัมผัสได้จากเมื่อครั้งที่ได้ร่วมงานบวชพระที่วัดเชียงคัม ซึ่งได้เห็นการทำงานร่วมกันของผู้หญิงซึ่งประกอบด้วยกลุ่มผู้หญิงในชุมชน และชุมชนข้างเคียงที่มาช่วยงาน รวมทั้งญาติมิตรที่มาจากต่างถิ่น ต่างร่วมมือกันทำงานตามความถนัด และมีการพูดคุยแลกเปลี่ยนความรู้ระหว่างกัน เช่น เรื่อง เทคนิคการประกอบอาหาร ดังนั้นอาหารหรือเครื่องดื่ม ที่ใช้รับรองแขกที่มาร่วมงานจึงมีลักษณะที่สอดคล้องต่อสมัยนิยม และมีรสชาติที่ได้มาตรฐาน เช่น ข้าวมันไก่ ขนมน้ำส้ม น้ำส้ม ฯลฯ

นอกจากนี้ ผู้หญิงเมืองเชียงตุง ยังมีการรวมกลุ่มกันอย่างเป็นทางการ เพื่อทำกิจกรรมด้านศาสนาและรื้อฟื้นประเพณีท้องถิ่น โดยได้รับการสนับสนุนจากสำนักวัฒนธรรม (โคปะกะ) โดยมีการจัดโครงสร้างกลุ่มประกอบด้วย ประธาน รองประธาน สำหรับกิจกรรมที่ปรากฏ ได้แก่ การรวมกลุ่มสวดมนต์ การส่งเสริมอนุรักษ์ประเพณีปอยสังขารหรือปีใหม่ ซึ่งได้มีการผลิตเสื้อยืดประทับตราสัญลักษณ์งาน และนำเอาจำหน่ายเพื่อหารายได้เข้ากลุ่ม รวมทั้งรณรงค์ให้สมาชิกสวมใส่มาร่วมงานเพื่อสร้างความเป็นเอกลักษณ์ของกลุ่ม

เช่นเดียวกับการให้ความสำคัญกับการศึกษา ซึ่งพบว่า พ่อแม่ที่มีความพร้อมทางเศรษฐกิจนิยมสนับสนุนให้ลูกผู้หญิงมีโอกาสในการศึกษาเท่า

เทียมชาย และปู่ย่าตายายล้วนให้ความสำคัญในการส่งเสริมให้หลานสาวได้ศึกษาต่อในระดับที่สูงขึ้น ด้วยความหวังว่า จะสร้างโอกาสที่ดีขึ้นในด้านต่างๆ และหลานสาวจะยังคงไม่ละเลยจารีตประเพณีของท้องถิ่น ดังนั้นหญิงสาวเชียงตุงรุ่นใหม่จำนวนมากยังมีโอกาสในการศึกษาต่อในระดับอุดมศึกษาพร้อมกับความหวังว่า การศึกษาจะทำให้เธอมีโอกาสในการทำงานที่ดี หรือแม้ว่าหากไม่มีโอกาสทำงานประจำในหน่วยงานหรือองค์กร ก็เชื่อว่าการศึกษาจะทำให้เธอมีความรู้และมีโลกทัศน์ที่กว้างไกล สามารถตัดสินใจและบริหารจัดการชีวิตได้อย่างมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น ท่ามกลางกระแสสังคมภายนอกที่เริ่มแผ่อิทธิพลต่อสังคมเมืองเชียงตุงเพิ่มมากขึ้น



เสื้อยืดเพื่อการสืบสานประเพณีสงกรานต์  
ของกลุ่มหนุ่มสาวชาวเชียงตุง



## แม่หญิงเชียงตุงในวันนี้

เชียงตุงในวันนี้ ผู้หญิงจึงยังคงมีบทบาททางเศรษฐกิจต่อครัวเรือนในระดับสูง นับจากหลังจากการทำนา ก็จะมีการปลูกพืชเศรษฐกิจอื่นๆ หมุนเวียนตามลักษณะความเหมาะสมหรือความอุดมสมบูรณ์ของพื้นที่ดิน หลังจากนั้นบางชุมชนก็ใกล้เขตเมือง ผู้ชายก็อาจจะออกมาหางานในสังคมเมือง เช่น ขับรถมอเตอร์ไซด์รับจ้าง ในขณะที่ในพื้นที่ชนบทชายก็อาจเข้าป่าหาฟัน พร้อมกับเลี้ยงวัวควาย ในขณะที่ผู้หญิงจะพยายามทำงานเพื่อช่วยเหลือครัวเรือนเช่น งานเย็บปักถักร้อย งานจักสาน โดยมีนักธุรกิจชาวไทยนำไปว่าจ้าง ฉะนั้นทำให้ผู้หญิงจึงสามารถสร้างรายได้ช่วยครัวเรือนได้อย่างสม่ำเสมอ

อย่างไรก็ตาม แม้ว่าการเปลี่ยนแปลงที่เริ่มเกิดขึ้นในเมืองเชียงตุง ทั้งด้านเศรษฐกิจและวัฒนธรรม จะทำให้บทบาทเชิงเศรษฐกิจของผู้หญิงโดดเด่นมากยิ่งขึ้น ในขณะที่บทบาทด้านอื่นก็ยังคงได้รับการคาดหวังเช่นอดีต จึงอาจทำให้เกิดความสับสนของวัฒนธรรมระดับครัวเรือนขึ้นบ้าง หากแต่จากการแบ่งสรรปรับปรนบทบาทระหว่างหญิงชายที่เหมาะสม ประกอบกับการที่สังคมท้องถิ่นยังคงให้คุณค่ากับงานที่ผู้หญิงมีส่วนร่วมรับผิดชอบในภาคการเกษตรแบบยังชีพและงานบ้าน หรือในด้านกฎหมายที่กำหนดค่านำนามระหว่างหญิงที่แต่งงานกับหญิงสาวด้วยคำเดียวกัน คือ คำว่า "นาง" เฉกเช่นชายที่มีค่านำนามคือ "นาย"

โดยเฉพาะลักษณะสังคมของเชียงตุง ที่ยังคงยึดถือระบบเครือญาติที่มีแม่เป็นศูนย์กลาง ทำให้ผู้หญิงมีฐานะและอำนาจเป็นที่ยอมรับในครอบครัว หรือในส่วนของพิธีกรรมท้องถิ่น ที่ผู้หญิงยังคงมีบทบาทหลักในฐานะของผู้ประกอบพิธีกรรม และผู้กล่อมเกลาพิธีกรรมสู่สมาชิกในครัวเรือน ซึ่งการยอมรับของสังคมท้องถิ่นดังกล่าว เป็นผลให้พลังหรือเสียงของผู้หญิงเชียงตุง จึงยังคงเป็นเสียงที่มีใช้เสียงที่ไร้เสียงเฉกเช่น เสียงของผู้หญิงในสังคมที่อยู่ภายใต้การครอบงำของกระตักกระแด่เศรษฐกิจแบบทุนนิยม และวัฒนธรรมตะวันตกโดยทั่วไป



ขบวนอุบาสิกาสุดขาวเดินสู่วัดพระเจ้าหลวงเพื่อร่วมทำบุญ  
ในวันสำคัญทางศาสนา





## เสิบ

### ศิลปะการขับขานกับคนรุ่นใหม่ผู้สานต่อสายธารวัฒนธรรม ไพศาล ศรีวิชัย

คงจะกล่าวได้ว่าเพลงและการขับขาน เป็นศิลปะอย่างหนึ่งของวัฒนธรรมที่มนุษย์ใช้เป็นสื่อในการบอกผ่านเรื่องราวต่างๆ ของความรู้สึกนึกคิดที่อยู่ภายในจิตใจ จากบุคคลหนึ่งไปยังอีกบุคคลหนึ่ง แทนการพูดได้อย่างน่าสนใจ บางท้องถิ่นมีวัฒนธรรมและการขับขานที่หลากหลาย เทคนิคทำนองการร้องการละเล่น การแสดงที่น่าสนใจ บางครั้งมีการปรับปรุง พัฒนาจนมีความสลับซับซ้อนและความละเอียดอ่อนเป็นศิลปะชั้นสูง ที่แฝงไปด้วยข้อคิด และบางครั้งก็เป็นปริศนาให้หาค้นหา อย่างไรก็ตาม เพลงและการขับขานล้วนแล้วแต่มีคุณค่าและความหมายต่อสังคมและท้องถิ่นแต่ละท้องถิ่นของวัฒนธรรมนั้นๆ เพลงและการขับขานเป็นศิลปะอย่างหนึ่งที่มีความหมาย



ทางวัฒนธรรม ฉะนั้นเจ้าของวัฒนธรรมย่อมสามารถที่จะรับรู้ได้ถึงศิลปะของเพลงและการขับขานของตัวเอง

เพลงและการขับขาน มีมิติแห่งการวิเคราะห์ที่หลากหลาย ขึ้นอยู่กับผู้ที่ทำการศึกษาจะพิจารณาในแง่มุมใด ในปัจจุบันได้มีการนำศาสตร์ต่างๆ เข้ามาผสมผสานกันอย่างลงตัว หากจะศึกษาให้เข้าใจถึง ความหมาย บทบาท หน้าที่ ของบทเพลงและการขับขาน ที่เป็นศิลปะพื้นบ้านของแต่ละท้องถิ่นที่มีต่อสังคมของชนกลุ่มนั้นๆ ก็อาจจะทำให้เราทำให้ทราบถึง วัฒนธรรมของท้องถิ่นนั้นๆ ได้ ซึ่งเพลงและการขับขานแต่ละเพลงก็ยังมี ความหมาย บทบาท และหน้าที่ที่ต่างกันออกไป หากมันเป็นเพลงเดียวกันแต่เมื่อมีการเปลี่ยนท่วงทำนองไปก็จะมีบทบาทและหน้าที่ที่เปลี่ยนไป ถ้าเรามาลองพิจารณาในเชิงหน้าที่นิยม (Functionalism) ของเพลงและการขับ เราจะพบว่า "หน้าที่ที่ประจักษ์แจ้ง (Manifest function) ของเพลงและการขับขานที่เป็นศิลปะพื้นบ้าน ก็คือ เพื่อเป็นการบันเทิง หรือการพักผ่อนหย่อนใจให้เกิดความสนุกสนานเป็นสำคัญ แต่หากพิจารณา ในหน้าที่ที่แอบแฝง (Latent function) เราก็คงต้องรู้จักที่จะศึกษาตั้งแต่ อดีตความเป็นมาวัตถุประสงค์ ท่วงทำนอง ตลอดจนลักษณะการใช้งาน ของแต่ละเพลง ที่นำมาขับขาน รวมถึงวิวัฒนาการที่ได้สืบทอดมาจนถึงทุกวันนี้

สำหรับเมืองเชียงตุง การเล่นเป็นศิลปะการขับขานของเชียงตุง ที่ได้ไปผ่านพบ ที่มีลักษณะคล้ายกับการจ้อยการช่อ ของทางเชียงใหม่แต่ก็ ไม่ถึงกับเหมือนเสียทีเดียว เพราะการจ้อยการช่อจะมีลักษณะที่เป็นบทกลอน มีสัมผัสนอกสัมผัสใน แต่การเล่นนั้น เป็นเพียงแคนำข้อความมาเรียงร้อย ถ้อยคำให้ได้ความหมายที่สวยงาม เพิ่มทำนองเข้าไป อาจไม่คำนึงถึงในเรื่อง ของการสัมผัส ความคล้องจองกันเท่าใดนัก ซึ่งการเล่นนับได้ว่าเป็นศิลปะ การขับขานที่นับวันจะหาฟังได้ยาก เนื่องจากการที่จะมีใครสักคนที่สามารถ ขับขานได้นั้นต้องมีทั้งพรสวรรค์และพรแสวงควบคู่กันไป

วันนั้นเป็นการทัวร์เชียงตุงวันที่ 3 คณะทัวร์เดินทางไปยังบ้านเดอลอเหนือ เพื่อไปสัมผัสกับศิลปะอีกแขนงหนึ่งของเชียงตุงที่เรียกว่าเล่น เมื่อเดินทางไปถึง ก็ขึ้นไปยังเรือน ได้รับการต้อนรับจากเจ้าของบ้านเป็นอย่างดีโดยนำน้ำชามารับรอง



บ้านเดอลอเหนือ เอ็งกาตฟ้า เมืองเชียงตุง



ในการดำเนินชีวิตของชาวเชียงตุงตั้งแต่ในสมัยอดีตจนถึงปัจจุบัน ได้เกี่ยวพันกับประเพณีพิธีกรรมต่างๆ ตลอดมา ซึ่งในประเพณีด้านต่างๆ นั้น ก็จะมีศิลปะ การละเล่น หรือการแสดงแบบพื้นบ้านของท้องถิ่น เป็นส่วนประกอบที่สำคัญอยู่ด้วย เช่น การฟ้อน การรำ และรวมไปถึงการขับเลิน เป็นต้น จะเป็นการละเล่นแบบใดนั้นขึ้นอยู่กับโอกาสและประเภทของงานหรือประเพณีนั้นๆ ด้วย ทั้งนี้เพื่อให้งานประเพณีนั้น มีความครึกครื้นมีชีวิตชีวา ยิ่งขึ้น การแสดงอีกอย่างหนึ่งที่เป็นที่นิยมและชื่นชอบของชาวเชียงตุงเป็นอย่างมากก็คือ การขับเลินเพราะเป็นการแสดงที่ให้ความสนุกสนานเพลิดเพลิน แก่ผู้ชมผู้ฟังเป็นอย่างยิ่ง โอกาสที่มักจะจัดให้มีการขับเลินนี้ได้แก่ ประเพณีทำบุญต่างๆ โดยทั่วไปแล้วคนที่ขับเลินได้ก็จะมีอายุอานามตั้งแต่เป็นเด็กตลอดจนถึงผู้เฒ่าผู้แก่ ซึ่งก็จะมีทั้งผู้หญิงและผู้ชาย สำหรับคนขับเลินที่ผู้คนนิยมชมชอบนั้นส่วนใหญ่แล้วจะเป็นเลินหนุ่ม-เลินสาว และที่เป็นที่ชื่นชอบเป็นพิเศษเห็นจะเป็นเลินเด็ก ซึ่งนอกจากน่าเสียงและความสามารถที่เกินเด็กทั่วไปจะทำได้แล้ว เลินเด็กยังมีความน่ารัก สดใสตามวัยอีกด้วย อีกทั้งคนที่ขับเลินได้นั้นส่วนใหญ่แล้วก็จะเป็นหนุ่ม เป็นสาวและผู้ใหญ่กัน

เชียงตุงยังคงมีค่านิยมเกี่ยวกับการเก็บเนื้อเก็บตัวสงบเสงี่ยมเจียมตัว ส่งผลทำให้ทางด้านการแสดงออกค่อนข้างน้อยทำให้ผู้คนทุกๆ ไปไม่ค่อยที่จะกล้าที่จะแสดงอะไรต่อมิอะไรให้คนทั่วไปได้เห็น การที่ใครคนใดคนหนึ่ง จะโชว์หรือแสดงอะไรให้กับผู้คนทั่วไปได้ดูได้ชมนั้นจึงพบเห็นได้น้อย โดยเฉพาะผู้หญิงที่มักจะถูกเลี้ยงดูมาแบบให้อยู่กับเหยาเฝ้ากับเรือน ทำงานบ้าน หุงหาอาหาร กับข้าวกับปลา เลี้ยงลูก เป็นสาเหตุทำให้ผู้หญิงต้องขาดโอกาสอะไรบางอย่างไป สำหรับผู้ชายนั้นต้องทำหน้าที่ผู้นำครอบครัว หาสะไรมาจุนเจือครอบครัว ต้องออกไปทำไร่ ทำนา หาของป่า



น้องนวลหล้า อายุ 12 ปี บ้านเดอลอเหนือ  
ได้รับรางวัลชนะเลิศศิลปินแห่งชาติด้านการเลิน เชียงตุง  
ประจำปี 2547



## เล่น — ขอ อะไรคือเล่น อะไรคือขอ

เมื่อพูดถึงเล่น ทำให้ผู้เขียนนึกถึงศิลปะการขับขานของเขินใหม่ที่มีลักษณะการขับขานที่ละม้ายคล้ายกับการเล่น การขอ ซึ่งเมื่อพูดถึงคำว่าขอ หากไม่ใช่คนเขินใหม่หรือคนล้านนาแล้วมักจะนึกถึงขอที่เป็นคำนาม ก็จะหมายถึงเครื่องดนตรีชนิดหนึ่งของชาวไทยภาคกลาง ที่ทำให้เกิดเสียงอันไพเราะด้วยการสี ได้แก่ ซออู้และซอด้วง แต่หากเป็นคนเขินใหม่หรือคนล้านนาแล้วละก็มักจะคิดถึงขอที่เป็นคำกริยา ที่นิยมเรียกว่ากันว่าการเล่น ซึ่งก็หมายถึงการขับขานด้วยเสียงให้มีจังหวะจะโคนอันไพเราะเสนาะหู อันจะมีทำนองและเนื้อร้องที่แตกต่างกันออกไป ซึ่งคนที่ขอเราก็จะเรียกว่าช่างขอ ในการขอก็จะมีทั้งช่างขอชายและช่างขอหญิง หรือที่เรียกกันว่า คู่ถ้อง ซึ่งเวลาที่มีการขอทั้ง 2 ฝ่ายจะซอตอบโต้กัน อาจจะอยู่ในรูปของการชักถามกันทั่วไป เหมือนกับการพูดคุย หรืออาจจะมีการเกี้ยวพาราสีหยอกล้อกัน หรือไม่ก็มีการขอเป็นเรื่องเป็นราวแบบนิยาย ในการขับซอจะมีเครื่องดนตรีประกอบ ปี่ประกอบ และปี่ที่นิยมใช้กันก็คือ ปี่ซุม 3 อันประกอบไปด้วย ปี่แม่ ปี่กลาง และปี่ก้อย นอกจากนี้ปี่แล้วก็มี ซึ่งกลาง อีกชนิดหนึ่ง การขับซอที่ปรากฏอยู่ในปัจจุบัน จะมีทำนองต่างๆ หลายทำนอง ซึ่งแต่ละทำนองก็จะมีความไพเราะตามแบบของตนเองอยู่ในตัว ได้แก่ ซอทำนองตั้งเขินใหม่ ทำนองจะปู้ หรือ ซาวปู้ ทำนองละม้าย ทำนองซอเงี้ยว หรือ เสเลเมา ทำนองอื้อ ทำนองล่องน่าน ทำนองพม่า และทำนองพระลอ

"เล่น" เป็นศิลปะการขับขานของชาวเขินตุง จากการบอกกล่าวเล่าขานต่อๆ กันมา จากรุ่นหนึ่งสู่อีกรุ่นหนึ่ง การเล่นจะเป็นการเรียบเรียงเนื้อความต่างๆ ให้ได้จังหวะและทำนองที่สวยงาม ไพเราะน่าฟัง และเป็นที่ยินยอมกันเพื่อการบันเทิงโดยเฉพาะในงานมงคลต่างๆ อาทิ เป็กข์ตีบวชพระ (อุปสมบทและบรรพชา) งานแต่งงาน งานขึ้นบ้านใหม่ เป็นต้น โดยทั่วไปเจ้าภาพจะมีการจ้างคนขับเล่น สองคน ชายหนึ่งและหญิงหนึ่ง มาขับเล่นในงานโดยเป็นการโต้ตอบกันเพื่อการบันเทิงเป็นหลัก ซึ่งในเนื้อร้องก็ขึ้นอยู่กับเจ้าภาพเป็นผู้กำหนดหรือตามแต่สถานการณ์นั้นๆ ในการขับเล่นจะมีเครื่อง

ดนตรีประกอบด้วยซิง ซึ่งทั่วไปแล้ว ฝ่ายชายจะเป็นคนตีซิง เพื่อให้จังหวะดนตรีไปพร้อมๆ กับการขับเล่นเพื่อเพิ่มสีสันทำให้เกิดความสนุกสนานและความบันเทิงเพิ่มมากขึ้น ต่อไปนี้เป็นตัวอย่างคำร้องในการขับเล่น (ภาษาไทเขิน)... ที่ผู้เขียนได้ถอดเทป มาจากการฟังการขับเล่น ของเด็กผู้หญิงตัวเล็ก ๆ อายุเพียง 12 ขวบ แห่งบ้านเดอลอเหนือ

**"ข้าจะตั้งก่อเกำผิกอ่านกันเล่น ก็เปื่อว่าได้เขียนหนังสือฝ่ายเป็นเฮาข้า เล่นไทหล่งเล่าป้าปิ่นอง เต้าหญิงคุณนาย เต็งเขินก็เต็งอายุว่าเล่นว่าดอก การเล่นบัจบคอกก็ขอการว่าอ่ำแม่นก็ขอนมัสการ น้อมเจ่นวันทาเอ้ยปี คำเฮย... ลางก็อันเป็นเสียงติ๊กเพราะเป็นได้กินเนื้ออ่อนปลาจ้อน นวลลางน้อย เลื่อเลื่อข้า ได้กินน้ำพริกถั่วเน่า ปอแม่แฮดเลี้ยงปอใหญ่ถึงปี อยู่ได้ว่าเสียง เล่นน่องนันทอ่ำปอดิ เหมือนเสียงคนให้ อ่ำเงินก็อ่ำได้ ครูสอนก็เตรียมจื่อ เสียงป้า จำเป็นก็ตั้งจ้อออกเสียงเป็นอ้อ เฮามาจู้กันตื้นก็ขอดยีนก้อยฟัง... เออเอ้ย คำเฮย... อันว่าบ้านเมืองสมัยนี้ไม่หลงก็มาเป็นเตียงแห่งสุญคา อามิ่งอายุฝ่ายผ้าสังคาครูปาก็มาเป็นอ่อนยั้งน้อย พอมิเ็จมอฮ้อยตั้งเปิด โสงเขียน พอผิกอ่านผิกเขียนหยิบหนังสือธรรมเจ้า ครูผู้สอนไปอยู่เฝ้า..."**

เมื่อผู้เขียนลองเรียบเรียงและแปลเป็นภาษาไทยในท่อนแรก แล้วก็ถอดความ ดังนี้

**"หนูจะขอเริ่มต้นการผิกอ่านคำเล่น ก็สืบเนื่องจากได้เรียนหนังสือ จึงขอมาเล่นให้ลุงป้าพี่น้องทั้งหญิงและชาย ทั้งที่ยังเขินอายอยู่เพราะเพิ่งหัดร้องคำเล่น หากไม่เพราะไม่ติ๊กขอภัยไว้ ณ ที่นี้ด้วย คำเฮย... คนนี้เขาเสียงติ๊กเพราะเขาได้ทานอาหารดี ๆ ได้ทานทั้งเนื้อทั้งปลา สำหรับหนูน้อย คนนี้ได้กินแต่น้ำพริกถั่วเน่า พ่อแม่ทำงานหาเลี้ยงจนเติบโตใหญ่ เสียงเล่นของหนูนั้นไม่ค่อยดีเหมือนเสียงคนร้องให้ อ่านเล่นก็พออ่านได้ เพราะครูสอนได้เตรียมเนื้อร้องไว้ให้แล้ว เหลือเพียงแต่การอ่านออกเสียงออกมาเท่านั้น ที่เรามารวมกันที่นี้ก็ขอให้ออดทนฟังกันก่อนคำเฮย..."**

**"...อันว่าบ้านเมืองของเราสมัยนี้ ก็เพื่อว่าหนูได้เรียนหนังสือ ฝ่ายพระสงฆ์ ครูบาอาจารย์ จะมาสอนได้ก็ต้องมีการรวมกลุ่มกัน เปิดตั้งโรงเรียนนั้นมา แต่พอผิกอ่านผิกเขียนได้ ครูผู้สอนก็มาคอยดูแล"**



ตัวอย่าง ท่อนจบของการขับเลิน

"คำเฮย... อันว่ากำคนเฒ่าเล่าไว้ จัวยกันกันก็เป็นดีรำหวาน กันว่า จ้อยกันหามก็เป็นทีอันเขา จ้อยกันเอามันก็จอยเตได้ ฉันท้หนังสือเมือง เฮาเต้อตกต่ำได้ ก็ถูกติจ้อยกันก็ดเจจนจา กำนี้ข้ามีฝ่ายพระสังมาได้มากแล้ว กำไทนา ว่าหนังสือเฮาอย่าละฮ้อจวนกันฮ้อเฮียน ฮ้อฝึกอ่านฝึกเขียนสืบ ตามมือหน้า กำนี้ตัวอย่างช้านวลล้าก็ได้ฮ้อเฮียนมา วันนั้นก็มาเลินแม่หน้าแดงอา หมุ่มเกียวดึงเฒ่า... เอยปี คำเฮย... กำนี้ย้าก่อนข้า ปอก่อนช้านวลอ้า จางว่าเลินยาว เสียงทาบพราว ๆ อ่าเมินเกินเป็นสินจ้าง โถเป็นจ้างเหน้อยจาง นวลน้องเอ้อลลอ ข้าขอยังว่างซอ ก้อยบ่งลงนี้ ยิ่งก่อน..."



ผู้เขียนนั่งฟังเลินอันไพเราะจับใจและมีโอกาสสัมภาษณ์  
น้องนวลหล้า บนเรือนด้วยบรรยากาศสบายๆ

เมื่อผู้เขียนรองเรียบเรียงและแปลเป็นภาษาไทยในท่อนจบแล้วก็  
ถอดความ ดังนี้

"คำเฮย...อันว่าผู้สูงอายุ (คนแก่) เล่าไว้ว่า หากกินกันหลายๆ คนก็จะอร่อยหากช่วยเขาทำงานก็จะเสร็จได้ ฉันท้หนังสือมาแต่ก็อ่าน ไม่ได้ถูก ขณะนี้ก็มีฝ่ายพระสงฆ์ได้บอกว่าหนังสือเราอย่าได้ละทิ้ง ให้ช่วย กันรำเรียนให้ฝึกอ่านฝึกเขียน เพื่อกันคตข้างหน้า ตัวอย่างเช่น หนูก็ได้ รำเรียนมาวันนี้ก็จึงได้มาเลินให้แม่ น้า อา ทั้งหมดทั้งแกฟัง คำเฮย ขณะนี้หนู ก็ขอหยุดเพียงเท่านี้ก่อนหนูได้อ่านเลินมายาวแล้ว นำให้เสียงเริ่มแห้งแล้ว ไม่เหมือนคนเลินมืออาชีพ หนูเริ่มเหนื่อยแล้ว สาวน้อยแห่งบ้านเดอลอ ก็ขอหยุดเสียงเท่านี้ก่อน"

นี่เป็นเพียงตัวอย่างของการขับเลินเพียงเด็กตัวเล็กๆ โดยทำการ อ่านเลินให้ฟังจากเนื้อร้องที่ครูเลินได้เขียนไว้ไว้สำหรับการหัดขับเลิน โดยในเนื้อร้องของการขับเลินนี้จะมีค่อนข้างที่จะหลากหลายภาษา ทั้งภาษา ไทเงิน ภาษาไทใหญ่ และภาษาพม่า ผสมผสานกันไปในเรื่อง

ซึ่งก่อนที่จะมีการขับเลินในงานต่างๆ คนขับเลินก็จะมีชั้นครู หรือการ ไหว้ครูหรือที่เราเรียกว่าการบูชาครู ของประกอบการการไหว้ครู ก็จะมีเหล่า 1 ขวด กล้วย 1 หวี บุหรี่ 1 ซอง ไม้ขีด 1 กล่อง เทียนเหลือง 8 คู่ เงิน 1,600 จั๊ด (ช่วงนั้น 1 บาท เท่ากับ 4.2 จั๊ด เมื่อคิดเป็นเงินไทย ก็ประมาณ 381 บาท) ของที่ใช้สำหรับชั้นครูนั้นเจ้าภาพจะเป็นฝ่ายเตรียม ไว้ให้ โดยค่าเลินทั่วไปก็จะตกอยู่ประมาณ 30,000 จั๊ด (ประมาณ 7,142 บาท) (ข้อมูล: จายมอย จ่างเลิน, บ้านยางม่วงน ต.เมืองล้ง อ.เมืองล้ง จ.เชียงใหม่) โดยจะทำการเลินตั้งแต่เข้าไปจนตลอดทั้งคืน ในการเลินนั้น ไม่จำเป็นที่ จะต้องมิเวทีเหมือนกับการชอทางเชียงใหม่ มีพื้นที่เพียงเล็กน้อย หรืออาจจะ มีเครื่องเสียงเลินหน่อยก็เป็นอันใช้ได้ ทำนองของการขับเลิน หรือฮ้อซอ ฮ้อนะ ก็จะมีทำนอง ระเบ้าเชียงตุง อยู่ ขอบยาง ปางหมู กำให้ กำหลง และกำต่งแซง (ข้อมูล: เจ้าอุ้ม)

จากการผ่านทางของผู้เขียนและคณะ ก็พอจะเล่าเรื่องราวของการ ขับเลิน และวิถีเชียงตุงไว้เพียงเท่านี้





ผศ.จินตนา มัธยมบุรุษ ตัวแทนมอบรางวัลเป็นกำลังใจ  
แก่ศิลปินแห่งชาติตัวน้อย แต่มาด้วยความสามารถ



จายสามตานกำลังเล่น ในงานฉลองการสอन्नกรรมประจำปี  
ณ วัดหัวข่วง เชียงตุง

## ผู้เขียน



นางไฉไลฤดี ยูวนะศิริ ตำแหน่ง รักษาการผู้อำนวยการ  
สำนักงานวิทยาเขตเชียงใหม่ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราช  
วิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่



นายภัชรบท ฤทธิไธม์ ตำแหน่ง เจ้าหน้าที่ฝ่ายวิจัย  
สำนักวิชาการ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย  
วิทยาเขตเชียงใหม่



รศ. (พิเศษ) ถาวร เสาร์ศรีจันทร์ ตำแหน่ง กรรมการ  
สภามหาวิทยาลัยและอาจารย์พิเศษประจำมหาวิทยาลัยมหา  
จุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่



พระครูปลัดอุทัย สีลาจารโ ตำแหน่ง กรรมการมูลนิธิ  
การศึกษาและเผยแผ่พระพุทธศาสนาภูมิภาคลุ่มแม่น้ำโขง  
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่



พระนคร ปริงฤทธิ์ ตำแหน่ง เจ้าหน้าที่โครงการ  
ศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาประเทศเพื่อนบ้าน สำนักวิชาการ  
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่



ผศ.จินตนา มัธยมบุรุษ ตำแหน่ง ผู้เชี่ยวชาญและ  
อาจารย์พิเศษ ประจำมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราช  
วิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่



นางรุ่งทิพย์ กล้าหาญ ตำแหน่ง รักษาการรองผู้อำนวยการ  
สำนักวิชาการและอาจารย์ประจำมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลง  
กรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่



นายไพศาล ศรีวิชัย ตำแหน่ง อาจารย์ประจำ  
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่





คำสั่งมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่  
ที่ ๔๔/๒๕๕๐

เรื่อง ยกเลิกคำสั่งและแต่งตั้งคณะกรรมการโครงการศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาประเทศเพื่อนบ้าน

ตามมติที่ประชุมคณะกรรมการ โครงการศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาประเทศเพื่อนบ้าน ครั้งที่ ๑/๒๕๕๐ เมื่อวันที่ ๒ พฤษภาคม ๒๕๕๐ ที่ประชุมเห็นชอบให้มีการยกเลิกคำสั่ง ที่ ๔๔/๒๕๔๘ ลงวันที่ ๓ พฤษภาคม ๒๕๔๘ และแต่งตั้งคณะกรรมการศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาประเทศเพื่อนบ้านชุดใหม่

เพื่อให้การดำเนินงานโครงการศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาประเทศเพื่อนบ้านดำเนินงานเป็นไปด้วยความเรียบร้อยและมีประสิทธิภาพ อาศัยอำนาจตามความในมาตรา ๓๐ แห่งพระราชบัญญัติมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พุทธศักราช ๒๕๔๐ จึงขอยกเลิกคำสั่งที่ ๔๔/๒๕๔๘ และขอแต่งตั้งบุคคลต่อไปนี้เป็นคณะกรรมการโครงการศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาประเทศเพื่อนบ้าน ประกอบด้วย

#### ที่ปรึกษาคณะกรรมการดำเนินงาน

พระเทพสิทธิธารจารย์	พระราชวิมลเมธี
พระเทพวรสิทธิธารจารย์	พระราชเขมากร
พระอมรเวที	พระสุธรรมเมธี
พระครูพิพิธสุตาทร	พระครูปลัดอุทัย สีลาจาโร
พระสมุห์อาณนัท อาทิตตธมฺโม	พระมหาชัชวาล โชติธมฺโม
ศ.แสง จันทรงาม	ศ. (พิเศษ) ถาวร เสาร์ศรีจันทร์
ผศ. รุ่งเรือง บุญไธยรส	นายบัญญัติ อินทรธนู
นายวิรัช นิยมธรรม	พ.อ. (พิเศษ) ไชยนาจ ญาตินิมพลี
รศ.อุบลรัตน์ พันธุมินทร์	

#### มีหน้าที่

1. ให้คำปรึกษาการดำเนินงานของโครงการศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาประเทศเพื่อนบ้าน
2. ส่งเสริมและสนับสนุนกิจกรรมของโครงการศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาประเทศเพื่อนบ้าน

#### คณะกรรมการดำเนินงาน

1. พระปลัด ดร.เสน่ห์ ฐมฺวโร ประธานคณะกรรมการ
2. พระมหา ดร.ณรงค์ กนฺตสีโล รองประธานกรรมการ
3. นายปิ่น อะทะเทพ รองประธานกรรมการ
4. นางไฉไลฤดี ยูวะศิริ รองประธานกรรมการ
5. ผศ.จินตนา มัชฌิมบุรุษ กรรมการ
6. ดร.เทพประวิณ จันทรแรง กรรมการ
7. นายพรศิลป์ รัตนชูเดช กรรมการ
8. นายศิริพันธ์ หินคง กรรมการ
9. นายวีระ สิริเสรีภาพ กรรมการ
10. นางรุ่งทิพย์ กล้าหาญ กรรมการ
11. นายอภิรมย์ สีตาคำ กรรมการและเลขานุการ
12. พระนคร ปญญาวิชโร กรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ
13. นายปุระวิชญ์ วันตา กรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ

#### มีหน้าที่

1. ส่งเสริมและสนับสนุนการศึกษาวิจัยและรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับพระพุทธศาสนาในประเทศเพื่อนบ้าน
2. ส่งเสริมและสนับสนุนให้ผลิตของมหาวิทยาลัยและบุคคลทั่วไปได้ศึกษาหาความรู้เกี่ยวกับพระพุทธศาสนาประเทศเพื่อนบ้าน
3. ร่วมแสวงหาแนวทางพัฒนาศักยภาพของวิทยาเขตเชียงใหม่ ในการรองรับพระนิสิตจากประเทศเพื่อนบ้านให้เข้ามาศึกษาต่อในวิทยาเขตเชียงใหม่
4. ประสานความร่วมมือกับองค์กรต่างๆ ทั้งภายในและภายนอกประเทศ เพื่อวางรากฐานในการดำเนินกิจกรรมโครงการศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาประเทศเพื่อนบ้าน

ทั้งนี้ ตั้งแต่บัดนี้เป็นต้นไป  
สั่ง ณ วันที่ 23 พฤษภาคม 2550

(พระครูพิพิธสุตาทร)  
รองอธิการบดีวิทยาเขตเชียงใหม่  
ปฏิบัติหน้าที่แทนอธิการบดี









ซุ้มประตูโขงวัดอินทบุพพาราม นครเชียงใหม่